Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích
Teologická fakulta
Katedra praktické teologie

Diplomová práce

REFLEXE HODNOT V SOCIÁLNÍ PRÁCI SE ZAMĚŘENÍM NA PRÁCI V CHARITĚ

Vedoucí práce: Mgr. Michal Opatrný, Dr. theol.

Autor práce: Bc. Eva Bazalová
Studijní obor: Etika v sociální práci
Forma studia: kombinovaná
Ročník: 2.

2011

Diplomová práce v nezkrácené podobě

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění, souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem pro odhalování plagiátů.

26. března 2011

Děkuji vedoucímu diplomové práce Mgr. Michalu Opatrnému, Dr. theol. za cenné rady, připomínky a metodické vedení práce.

Děkuji také za podnětné konzultace v oblasti etiky doc. Jindřichu Šrajerovi, Dr. theol., v oblasti filosofie Mgr. Jakubu Jinkovi, Dr. phil., a v oblasti metodiky výzkumu RSDr. Jánu Mišovičovi, CSc. Děkuji také za podporu pro mou výzkumnou činnost v rámci charitních zařízení českobudějovické diecéze ředitelce Diecézní charity České Budějovice Mgr. Michaele Čermákové a řediteli Městské charity České Budějovice Mgr. Josefu Hesovi.

OBSAH

ÚVOD …… 6

1. Vysvětlení pojmu etika, morálka, hodnoty 7

1.1 Etika, morálka, mravnost 7

1.1.1 Etika 7

1.1.2 Morálka a mravnost 10

1.2 Hodnoty 12

2. Pojetí hodnot u nejznámějších filosofů 15

2.1 Aristoteles (384 – 322 př. n. l.) 15

2.2 Immanuel Kant (1724-1804) 17

2.3 Současný filosofický diskurs Ernsta Tugendhata s Robertem Spaemannem vycházející z učení Kanta a Aristotela 19

3. Teologická východiska hodnot 22

3.1 Člověk jako Boží obraz - stvoření a obnovení vykoupením 22

3.2 Starozákonní etika (Desatero) 24

3.3 Novozákonní etika 26

3.4 Láska k bližnímu 28

3.5 Sociální učení katolické církve 33

4. Význam a aplikace hodnot v sociální práci 36

4.1 Sociální práce 36

4.2 Hodnotová východiska pro sociální práci 41

4.3 Kompetence a morální inteligence 47

4.4 Rozhodování 52

4.4.1 Dilemata v sociální práci 55

4.4.2 Význam spirituality pro rozhodování v sociální práci 61

4.5 Profesní odbornost 65

5. Profesní etika 71

5.1 Etické kodexy 72

5.2 Mezinárodní a zahraniční kodexy sociální práce 76
5.3 Etický kodex sociálních pracovníků České republiky....78
6. Charita Česká republika a její etické dokumenty 81
6.1 Novodobá historie Charity 84
6.2 Hodnoty v dokumentech Charity Česká republika....86
6.3 Kodex Charity Česká republika 90
6.3.1 Struktura a zásady Kodexu....91
6.3.2 Hodnoty a požadavky Kodexu (KCHČR 1,14 – 1,17) 92
7. Výzkum 95
7.1 Koncepce výzkumu 95
7.2 Vyhodnocení dotazníku 96
7.2.1 Vyhodnocení vztahů z tabulek korelací dle dotazníku 96
7.2.2 Výsledky výzkumu 97
7.2.3 Shrnutí výsledků výzkumu....110
8. Diskuse 111
9. Závěr 113
10. Seznam použitých a podpůrných zdrojů....116
11. Seznam zkratek....126
12. Seznam příloh....128
13. Přílohy....128
13. Abstrakt....135
14. Abstrakt v anglickém jazyce 136

ÚVOD

Předmětem mé diplomové práce je reflexe hodnot v pomáhajících profesích se zaměřením na skutečnost, jakou hrají roli u sociálního pracovníka v Charitě. Zaměstnanec, který vykonává sociální práci, vstupuje s klientem do interakce; navazuje s ním vztah a musí v jeho případě rozhodovat. Aby mohl odpovědně rozhodnout v obtížných situacích, potřebuje oporu v hodnotách a vodítka jednání, která mu pomohou problematické záležitosti řešit. Cílem mé práce je snaha ověřit, které etické a právní dokumenty a z nich vyplývající pravidla jednání považují zaměstnanci Charity za výchozí a podstatnou oporu pro výkon své činnosti.

Toto téma jsem si vybrala záměrně – pracuji v Městské charitě České Budějovice jako personalistka a v průběhu mé praxe jsem si začala ověřovat své teoretické znalosti v oblasti etiky sociální práce. Při výběrových řízeních vyhledávám pro práci v naší organizaci takové lidi, u kterých předpokládám, že mají své hodnotové systémy či mravní předporozumění nastavené tak, aby měli kvalitní základ pro odpovědnou sociální práci v pomáhající profesi a v Charitě; aby jednali morálně, měli na mysli prospěch klientů, celé organizace a společnosti, ve které žijeme. Předepsané sociální vzdělání u zaměstnanců v přímé péči také zajišťuje jistou solidní úroveň teoretických znalostí. Etickou stránku sociální práce považuji za velmi důležitou, zejména její uplatňování a dodržování v praktické pomoci druhým.

Práce je strukturována od vysvětlení podstatných definic a pojmů. V 1. – 3. kapitole se věnuji teorii hodnot a popisuji jejich filosofická a teologická východiska. Čerpala jsem z filosofické a teologické literatury zaměřené na etiku a hodnoty. V kapitolách 4. – 6. se zabývám významem a aplikací hodnot v sociální práci a analýzou etických dokumentů, které jsou pro ni oporou. Jsou to především Etický kodex sociálních pracovníků České republiky a Kodex Charity Česká republika. Vycházela jsem z našich i zahraničních odborných textů o etice a psychologii v sociální práci. V závěru uvádím výsledky dotazníkového šetření. Zajímá mě, jak se hodnoty zakotvené v základních dokumentech Charity promítají do sociální práce a zda jsou oporou pro jednání sociálního pracovníka a při jeho rozhodování v práci klientem. Dotazy jsou cíleně zaměřeny na znalost etických a právních dokumentů a subjektivní vnímání souladu sociální práce se jmenovanými dokumenty. Zkoumám také postoj pracovníků v případě nesprávného jednání a důležitost osobní víry. Výzkum jsem

prováděla mezi zaměstnanci přímé péče charitních zařízení v českobudějovické diecézi a u nahodile vybraných charitních subjektů z celé České republiky.

1. Vysvětlení pojmu etika, morálka, hodnoty

Etika se v posledních letech stále více dostává do centra pozornosti v různých oblastech každodenního života. Hovoří se o všeobecné krizi hodnot; zpochybňují se tradiční modely chování, zhoršují se mezilidské vztahy. Každý člověk je za své jednání odpovědný, musíme se rozhodovat v mnoha situacích. Etika nám dává vodítka, co je dobré a zlé, které naše činnosti jsou správné nebo špatné.[1] Je to teorie morálního a mravného jednání a jejich hodnocení, a proto v souvislosti s etikou se hovoří o morálce a mravnosti. Etické postoje vycházejí z hodnot, které má člověk zvnitřněné a určitá společnost je akceptuje. Tyto pojmy zde vysvětlím a ve své práci uvedu, jaký mají význam pro rozhodování pracovníků v pomáhajících profesích.

1.1 Etika, morálka, mravnost

Etika, morálka a mravnost jsou pojmy praktické filosofie, která se zabývá lidským jednáním vzhledem k morálce a mravům. Jedná se o soubory nepsaných pravidel, které se vytvářejí po dobu celé lidské historie.

1.1.1 Etika

Etika je vědecká – filosofická nebo teologická disciplína, která se zabývá pravidly správného lidského jednání. Vychází ze skutečnosti, že člověk, na rozdíl od zvířete, se nejen určitým způsobem chová, ale i jedná a dokáže se rozhodovat ve své činnosti svobodně a na základě rozumové úvahy a volních procesů. Filosofové v průběhu historie hodnotili dobré a špatné lidské jednání a postavení člověka ve společnosti. Základem slova etika je řecké *éthikos*, které znamená „nauka o mravech, zvyklostech“. Motivem etiky je formování společnosti. Lidské jednání vychází z interakce s lidmi v okolí a ze svobodného rozhodnutí, proto je člověk za něj odpovědný a může ho zdůvodnit. Různorodé situace, ve kterých se člověk ocitá, ho nutí, aby stanovil jistá pravidla, podle kterých se bude orientovat. Žádoucí nebo nežádoucí chování a jednání vyplývá z kulturních vzorců, priorit, tradic a zkušeností každé společnosti. Z těchto skutečností vzniká osobní morálka člověka a dodržování

[1] Srov. DOROTÍKOVÁ, S. *Etika: Příspěvek k etice jednání.* s. 4.

sociálních pravidel či norem mu zajišťuje společenské přijetí. Sociální normy konstituují étos společnosti a vyplývají z jistot a životního zájmu osob; z kritérií, co je celkově pro takovou společnost chápáno celkově jako dobré.[2] Etika vychází z učení Platóna a Aristotela, neboť v antické filosofii začaly vznikat první teorie o zdařilosti života a o ctnostech, které se utvářejí na základě zkušeností.

Filosofie rozlišuje tři druhy etiky – analytickou metaetiku, etiku normativní a etiku deskriptivní. Metaetika se zabývá morálními soudy a termíny jako „dobrý, správný, povinnost…". Jde v ní o to, co člověk jednotlivými výroky o morálce míní. Normativní etika se pokouší zodpovědět morální otázky, např. co je morálně správné chování v určité situaci, co by člověk dělat měl a jaké hodnoty reflektuje svým jednáním. Předepisuje určité normy – např. kodexy a principy. Deskriptivní etika popisuje situaci a motivaci lidí, studuje jejich názory a přesvědčení v souvislosti s nějakým jednáním – například, že interrupce je vždy morálně špatné rozhodnutí.[3]

Etika není neutrální; lidské jednání se hodnotí nejen jaké je, ale jaké by mělo být. Lidské jednání je materiálním předmětem etiky. V etice jako takové jde o praxi v interakci s okolím, která vychází z odpovědného a svobodného jednání člověka. Formálním předmětem je správnost nebo hodnota tohoto jednání. Jde o to, zda je jednání vhodně zacíleno, jestli je smysluplné a správné. Jeho cíl je vždy posuzován s ohledem na lidskou existenci, proto etika závisí na vlastní filosofii každého člověka.[4]

Aplikovaná etika vychází z etiky normativní. Je velmi širokou oblastí. Je to tzv. etika běžného dne. Využívá se pro morální rozhodování problémů praktického života. Je aplikována různými profesemi v jejich profesních kodexech. Je to např. etika lékařů, psychologů, právní, obchodních organizací atd. K mediálně diskutovaným etickým otázkám patří především problémy euthanasie, interrupce, genové inženýrství, registrované partnerství. Etika se dále rozděluje na etiku individuální a sociální. Individuální etika stanovuje normy chování a v praxi posuzuje mravnost jednání jednotlivce; jeho motivy a postoje v interakci s okolím. Motivace nebo zvolený postoj vychází z hodnotového zakotvení a odpovědnosti každého člověka. Sociální etika hodnotí sociální útvary, které ve společnosti vznikly. Neposuzuje osobní odpovědnost, ale spravedlnost vztahů, systémů a struktur existujících institucí. Ty mohou být tvořeny,

[2] Srov. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: Úvod a principy*. s. 9.
[3] Srov. BANKS, S. *Ethics and values in social work.* s. 4.
[4] Srov. SKOBLÍK, J. *Přehled křesťanské etiky*. s. 18.

měněny nebo vylepšeny, což je smyslem sociální etiky, neboť řešení jejích problémů nezvládne jednotlivec v praxi. Z toho vyplývá nutná vzájemná spolupráce v různých oblastech společnosti.[5] Např. v demokracii má vítězit vůle většiny a práva menšin musí být chráněna. Když je pozornost upřena na etická dilemata jednotlivců a minoritních skupin, může se stát, že chování a standardy většiny a institucí unikají pozornosti.[6] Etiku individuální a sociální proto nelze zredukovat na jednu či druhou. Při důrazu na individuální etiku by to v extrému znamenalo, že sociální problémy se vyřeší samy, když se jednotlivec bude správně chovat. V opačném extrému by neexistovala osobní odpovědnost a morálka jednotlivce.[7]

Ve své práci se dále budu zabývat především individuální etikou, tj. jednáním člověka (sociálního pracovníka) v praktickém (pracovním) životě. Etika celkově analyzuje mravní chování a cítění člověka podle principů vědeckého bádání. Sleduje mravní normy, jejich objektivní platnost a logický podklad, který souvisí s biologickými a sociálními aspekty života lidí.[8] Zmíním se o oblasti křesťanské sociální etiky jako o jednom z možných systémových podnětů pro změny ve společnosti. Křesťanská etika je specifická, vychází z Písma svatého, tradice a žité víry v Boha, což je určující směr pro jednání křesťanů a pro uspořádání společenského systému, aby sloužil obecnému dobru.[9] Východiskem křesťanské etiky je pravda uskutečněná stvořením člověka jako realizace Božího plánu. Když etika zkoumá správnost jednání člověka, stává se teorií pro jeho praktické jednání. Bůh zjevuje své pravdy člověku, a ten je má poznávat a jednat podle nich. Teologická etika zkoumá vztah člověka k pravdě skrze Zjevení.[10]

Slova „etika“ a „morálka“ pocházejí z kořenů (řečtiny i latiny), které znamenají „zvyk“. Z toho vyplývá, že pokud děláme to, co je zvykem, chováme se eticky správným způsobem. Uvědomujeme si věci, jak se obvykle dělají, a z toho usuzujeme, že je máme také dělat. V ostrém protikladu k tomuto přístupu má biblická etika za svůj střed Boha. Namísto jednání podle názoru většiny či přizpůsobování se obvyklému zvykovému chování nás Písmo vede k tomu, abychom při hledání morálního vodítka začínali u Hospodina a jeho požadavků – ne u člověka a jeho obyčejů.[11]

---

[5] Viz ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: Úvod a principy*. s. 11-13.
[6] Srov. CHAPMAN, R. A. (ed). *Etika ve veřejné službě pro nové tisíciletí.* s. 22.
[7] Srov. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: Úvod a principy*. s. 14.
[8] Srov. CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot.* s. 317.
[9] Srov. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: Úvod a principy*. s. 15.
[10] Srov. SKOBLÍK, J. *Přehled křesťanské etiky*. s. 18.
[11] Viz DOUGLAS, J. D. (eds.) *Nový biblický slovník*. s. 229-232.

1.1.2 Morálka a mravnost

Morálka či étos představuje mravní hodnoty a ideály, způsob uvažování a rozhodování člověka. Je to systém hodnot a pravidel každé kultury. Spočívá v názorech společnosti či souborech nepsaných zásad, které společnost posuzuje jako jednání dobré nebo špatné. Lidské chování ve vztahu k jiným lidem ovlivňují morální regulátory. K nim patří obecné zásady, náboženství, svědomí a morální cítění. V morálce se člověk ztotožňuje (nebo neztotožňuje) se společností, ve které žije a sdílí (nebo nesdílí) její požadavky na správné chování. Morálka je spjata s ideálem člověka v dané společnosti, vyplývají z ní požadavky a pravidla jednání. Nelze ale morálku zredukovat pouze na její normativní složku. I to nejzákladnější morální povědomí dokáže rozlišit projevy dobra a zla.[12] Liší se proto podle jednotlivých období a společností. Zdrojem morálky v naší kultuře je především křesťanství a judaismus.

V různých dobách a kulturách existovali lidé, kteří byli ctnostní a ztělesňovali morálku. Před křesťanskými světci to byli řečtí mudrcové, izraelští prorokové, buddhističtí mahaté a jiní. Lidé se k nim obraceli, hledali v nich dokonalou morálku. To dává tušit, že i v morálce existují rozdíly. Jeden rozměr je tím čistší a dokonalejší, čím lépe lze morálku převést do neosobních formulí. Druhý rozměr, aby morálka byla sama sebou, se musí vtělit do někoho výjimečného, kdo se stane ostatním lidem příkladem. Obecnost prvního rozměru spočívá v univerzálním přijetí zákona, obecnost druhého rozměru je ve společném napodobení vzoru. Rozlišení těchto dvou typů morálky je také možné klasifikovat tak, že první typ morálky se projevuje jako povinnosti, které nám vnucuje společenský život a zavazují nás spíše vůči obci než vůči lidstvu. Druhý typ není jen společenský, je především lidský. Proto velká mravní osobnost v nás vyvolává touhu, abychom se jí podobali. Světci měli vždy své napodobitele a velcí a příkladní lidé dokázali nadchnout a strhnout davy. Nemuseli kázat, jejich existence byla pro ostatní dostačující výzvou. Přirozený závazek je svým způsobem nátlakem či silou, ale v úplné a dokonalé morálce je výzvou.[13]

Mravnost proto vychází z posuzování lidského jednání. Předpokladem, aby něco bylo považováno za mravné, je schopnost člověka požadované jednání vykonat. Člověk jedná mravně, když se toto jednání nepříčí jeho svědomí ani společenským požadavkům. Nezáleží pouze na rozumu, ale také na citovém založení a osobnosti člověka. Mravnost v říši živočichů neexistuje, protože je

[12] Srov. DOROTÍKOVÁ, S. *Etika. Příspěvek k etice jednání.* s. 7.
[13] Viz BERGSON, H. *Dva zdroje morálky a náboženství.* s. 27-28.

výsledkem odpovědného rozhodování mezi alternativami. Mravně čisté jednání je možné tam, kde je prostor pro svobodnou volbu a lidskou odpovědnost.[14] Zvláštní hodnotu má mravní kvalifikace člověka, zda je např. dobrý nebo podlý; na jedné straně souvisí s jeho svědomím a sebeúctou, na druhé straně se týká jeho jedinečné vlastní hodnoty, důstojnosti a respektu u druhých lidí. Když člověk má „špatné svědomí", znamená to, že se mravně diskvalifikoval, ztratil svou vlastní hodnotu a úctu druhých.[15]

Mravní vědomí člověka závisí na systémech mravnosti, například na kategorickém imperativu, nebo v případě teologické etiky na vnější autoritě. Ale především je to důsledek socializace člověka, ovlivněný interakcí s jeho okolím. Proto také chápání dobra se liší podle kultury a společnosti.[16] Zdrojem mravnosti jednotlivce je tedy např. apriorní princip (Kant), přirozený zákon, který je v člověku anebo Nejvyšší autorita – Bůh. Každý člověk připisuje svému jednání a jednání druhých určitou mravní hodnotu nebo význam. Mravnost je osobní nastavení morálních zásad, ze kterých vyplývá jednání člověka a ostatní ho posuzují podle charakteru jeho jednání. Ale lze hodnotit také sociální instituce - jako spravedlivé nebo nespravedlivé, „lidské" či „nelidské". Člověk v prvé řadě hodnotí jednání, až na druhém místě posuzuje osoby a sociální útvary. Mravní hodnocení se vztahuje vždy na člověka jako osobu nebo jeho jednání. U sociální struktury se vychází z toho, za jakým účelem byla vytvořena a jaké jednání je výsledkem.[17] Mravní zákon představuje morální princip a mravní dobro člověka, který jedná v souladu se svými mravními hodnotami a morálními kvalitami společnosti.[18]

Lidské jednání se odehrává v prostředí událostí, na nichž závisí a které ovlivňuje. Je-li společnost založena na nemorálních principech, za mravné může být považováno to, co je nemorální a neetické. Dodržování různých společenských zvyků a hodnot v různých společnostech vede k mravnímu relativismu – co je správné v jedné společnosti, nemusí být správné v jiné společnosti. V relativismu nelze dospět k absolutním principům a hodnotám, protože vyplývají ze společenského kontextu nebo je možné říci, že hodnoty a mravní zásady jsou vyjádřeny prostřednictvím jednotlivých společností a jejich zákonů. Etické základy proto musí stát na parametrech,

[14] Srov. DOROTÍKOVÁ, S. *Etika. Příspěvek k etice jednání.* s. 7-8.
[15] Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky.* s. 17.
[16] Srov. CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot.* s. 329-330.
[17] Srov. ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. s. 14.
[18] Srov. CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot.* s. 320.

které nejsou kulturně podmíněné. Jinými slovy, musí stát na základním chápání lidské přirozenosti nebo základních lidských potřeb. [19]

Dobré mravy jsou v občanském zákoníku upraveny v ustanovení § 3 odst. 1, kde je uvedeno, že výkon práv a povinností vyplývajících z občanskoprávních vztahů nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmů jiných a nesmí být v rozporu s dobrými mravy. Ústavní soud České republiky vymezuje právní úkon, který je proti dobrým mravům takto: „Dobré mravy jsou souhrnem etických, obecně zachovávaných a uznávaných zásad, jejichž dodržování je mnohdy zajišťováno i právními normami tak, aby každé jednání bylo v souladu s obecnými morálními zásadami demokratické společnosti. Tento obecný horizont, který vývojem společnosti rozvíjí i svůj morální obsah v prostoru a čase, musí být posuzován z hlediska konkrétního případu také právě v daném čase, na daném místě a ve vzájemném jednání účastníků právního vztahu.“[20]

1.2 Hodnoty

Evropské myšlení má základ v antické vzdělanosti. Již Aristoteles se zabýval lidskými ctnostmi a dobro dělil na příjemné, užitečné a počestné, vycházel z etiky reálného života. Téma ctností – dober či hodnot se stalo významným filosofickým směrem 19. století. Co však je mravní dobro a hodnota? Odpovědí by mělo být: člověk jedná dobře, když jedná dle svého určení, které poznává svým praktickým rozumem nebo v souladu se svou přirozeností (z hlediska teologie lze ještě doplnit – v souladu s adekvátně poučeným svědomím).[21] Axiologická filosofie se snažila překonat přírodní vědy a pozitivismus tím, že vedle reálného bezhodnotového světa postavila hodnotu. Tím vznikl dualismus reality a hodnoty. Odpovídá mu dualismus subjektivní. Z jedné strany staví na existenci rozumu, který poznává realitu. Z druhé strany pak na takové existenci rozumu, který poznává hodnoty, jako na nezávislé skutečnosti, která dává člověku smysl a cenu.[22] Filosofie hodnot je často považována za tzv. praktickou filosofii. Na tomto pojetí se podílí nepřímo Kant, který rozlišoval teoretický a praktický

[19] Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*. s. 38-9.
[20] Cit. *Usnesení Ústavního soudu ČR* ze dne 26. 2. 1998, "Dobré mravy" podle občanského zákoníku
[21] Axiologie = filosofie či teorie hodnot. Z řec. slova axios – hodnota, něco cenného.
[22] Srov. SKOBLÍK, J. *Přehled křesťanské etiky.* s. 71.

rozum, který tímto rozdělením filosofie reagoval na obě její oblasti – oblast poznání a oblast jednání.[23]

Pojem provázanosti hodnot a člověka vystihuje citace Horsta Heidbrinka: „Hodnotu člověka nelze nijak odstupňovat, spočívá jednoduše v tom, že je člověk, a to bez ohledu na jeho morálku, schopnosti, myšlení, chování…“ O nikom nelze prohlásit, že je lepší nebo horší člověk než někdo jiný. Svou lidskou hodnotu má každý zajištěnou již prostým faktem své existence. Můžeme tedy hovořit o „lepší“ či „horší“ morálce, nebo o morálce vyšší či nižší úrovně, ale žádné z těchto adjektiv nelze přímo spojovat s nositelem oné morálky“.[24]

Hodnotová etika vidí v hodnotě povinnost, vymezenou dle významu určitých hodnot, který je vyjádřen jejich hierarchií (od věcných až k náboženským). Na nejnižším stupni je to, co člověka subjektivně uspokojuje, např. zábava. Na vyšším stupni jsou pak hodnoty, které člověka uspokojují objektivně, např. vzdělání. Na třetím stupni jsou hodnoty významné samy o sobě – intelektuální, estetické a etické. Hodnotová odpověď člověka spočívá v jeho přijetí mravních hodnot a v pohotovosti k jejich naplnění. Člověk je (především v pomáhající profesi) denně vyzýván k volbě; k rozhodování mezi dobrem a zlem, což je základní lidskou otázkou vůbec.[25] Hodnoty jsou základními faktory podmiňujícími lidské jednání. Nemohou být pouze individuální, to by vedlo k nebezpečí nihilismu. Aby se jedinec mohl opřít o něco trvalého, společnost musí trvat na vyšších a nezpochybnitelných hodnotách a požadovat pro ně obecné uznání. Hodnoty jsou tím „co by mělo být“. Kdyby se tomu rovnalo „to, co je“, hodnoty by byly zbytečné. Platnost existence hodnot lze přirovnat k existenci přírodních zákonů. Existence hodnot jako ideálních norem podmiňuje stanovení zákonů a různých předpisů a jejich dodržování.[26] Pojem hodnoty je tedy obecnější než pojem normy, i když normy mohou vycházet ze stejné hodnoty. Normy jsou stanovená žádoucí pravidla chování určité společnosti. Hodnoty mají historickou kulturní a společenskou kontinuitu, normy jsou pak jejich konkrétním projevem v daném období. Jsou to žádoucí ideály a nepředpokládají, na rozdíl od norem, žádnou sankci. Jsou normami realizovány.[27]

---

[23] Srov. DOROTÍKOVÁ, S. *Filosofie hodnot. Problémy lidské existence, poznání a hodnocení.* s. 9.
[24] Cit., srov. HEIDBRINK, H. *Psychologie morálního vývoje.* Dostupné z: http://www.psyx.cz/texty/psychologie-moralni-vyvoj.php
[25] Srov. SKOBLÍK, J. *Přehled křesťanské etiky*. s. 72-73.
[26] Srov. DOROTÍKOVÁ, S. *Filosofie hodnot. Problémy lidské existence, poznání a hodnocení.* s. 22-23.
[27] Srov. CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot.* s. 335.

Subjektivní hodnoty jsou důležité pro jedince. Každý volí své oblíbené hodnoty, které dávají jeho životu smysl. Nesmyslnost připravuje o motivaci. Jsou zdrojem síly, poskytují perspektivu, ale i potěšení z práce. Hodnoty organizace se dlouhodobě vyplácí, protože klienti cítí, že jsou v dobrých rukách, že si zaměstnanci váží člověka. Jde o kulturu vzájemného styku, kulturu práce a humanizaci celého světa. Vyzařuje-li ze zaměstnanců v pomáhajících profesích určitá kultura lidství, jejich pracovní motivace je stálá a klienti to velmi dobře vycítí.[28]

Existenci každého člověka pohání pud sebezáchovy a touha po sebenaplnění. Trvalé hledání smyslu života je snahou, aby člověk přežil jako jednotlivec, vzájemná solidarita pomáhá přežití lidského rodu. Psychologickým motorem života je uspokojování pociťovaných potřeb. Když se subjektivně pociťovaná potřeba dostane do rozporu se skutečností, stává se z ní žádaná hodnota a vzniká psychické napětí. V různých fázích života se potřeby-hodnoty člověka mění. K pochopení volního jednání člověka významně přispěl Abraham Maslow, který vytvořil hierarchický model fungování lidské psychiky. Jeho hierarchie začíná od fyziologických potřeb. Je-li člověk hladový, nejdůležitější pro něj je uspokojení hladu. Když je tato potřeba uspokojena, na druhém místě se ocitá potřeba bezpečí, jistoty a orientace v životní situaci. Při naplnění tohoto motoru rozvoje nastupuje u člověka potřeba náležení a lásky, tzn. hledání příslušnosti k lidské skupině. Může to být rodina, komunita, organizace, obec, církev, národ nebo jakákoli jiná libovolná skupina osob. Výše v hierarchii se nalézá potřeba úcty, která je uspokojována ze dvou složek – sebeúctou či sebehodnocením a úctou jiných, což je výsledek hodnocení okolí a společnosti, ve které se člověk nachází. Na vrcholu Maslowovy pyramidy je sebeaktualizace. Předpokládá se, že je to hlavní hybná síla osobnostního rozvoje člověka, která nepřichází „zvenčí“, ale je umístěna uvnitř člověka. Jsme tedy vnitřně motivováni akceptovat určitý systém hodnot a nadále se rozvíjet. To vede člověka k chování, které přesahuje jeho bezprostřední zájmy. Hledá širší smysl života nebo jednání, které vede k užitečnosti pro své okolí.[29] Probuzení vyšších potřeb je závislé na uspokojení potřeb nižších. Člověk, který dosáhne stádia seberealizace, se v tomto směru podstatně mění. Sám miluje více než předtím. Je to však láska, která více obdivuje, než touží po vlastnictví. Spíše dává, než čeká obdarování, nezná

[28] Srov. GRÜN, A. *Pracovat i žít: Napětí mezi profesním a osobním životem.* s. 117-118.
[29] Srov. PLAMÍNEK, J. *Tajemství motivace.* s. 71-75.

žárlivost a strach, je realistická. Nevnucuje druhému podobu, kterou by měl, podle nás, mít, ale přijímá druhého člověka s plným respektem takového, jaký opravdu je.[30]

Seberealizující se lidé dosáhli vrcholu hierarchie potřeb. Sebehodnocení je proto typem sebereflexe člověka, uznáním platnosti hodnot. Vyjadřuje smysl jednání, jak mu člověk rozumí, jaké si vytváří představy o skutečnosti a jejích hodnotách. Sociální faktory i osobnostní dispozice vymezují pole hodnotového vidění každého člověka.[31] Hodnocení v lidském vztahu znamená vztah subjektu vůči objektům praktického poznání. Tento psychologický základ stanovil již Kant rozlišením poznání teoretického a praktického.[32] Následným možným přehodnocením jsou potom změny v obsahu hodnocení, vyvolané změnou chápání určitých jevů. Dynamika vztahu objektu a subjektu hodnocení činí přehodnocování průvodním jevem vztahu člověka ke světu. Projevem jsou změny, které souvisejí s upouštěním od starých hodnot a objevování hodnot nových.[33]

Křesťanské hodnoty vyplývají z nitra člověka. Jsou vedeny požadavky rozumu a uskutečňují se svobodně. Člověk je tak odpovědný za své jednání, které podněcuje láska k bližním. Řád lidského soužití je ovládán ideou, která pochází z nadpozemské skutečnosti a svědčí o Boží moudrosti. Tato láska dává člověku schopnost pociťovat požadavky druhého jako své vlastní a podporuje sdílení duchovních hodnot navzájem a péči o materiální potřeby. Zdroj hodnot lidského života je transcendentní. (KSNC 205).

2. Pojetí hodnot u nejznámějších filosofů

Antická filosofie ovlivňovala učení prvních křesťanů a myšlenky filosofů se staly prvními etickými úvahami o společnosti a určovaly způsob, podle kterého by měl člověk jednat, aby dosáhl šťastného a spokojeného života.

2.1 Aristoteles (384 – 322 př. n. l.)

Aristotelův učitel Platon „dobro“ definoval jako vědění pravdy. Odlišoval ideální dobro od smyslových dober a přirovnával ho ke slunci, které osvěcuje, a tím jsou věci poznávány. Slunce – dobro tak umožňuje vzrůst a dává výživu – jsoucnost

[30] Srov. ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*. 328 s.
[31] Srov. DOROTÍKOVÁ, S. *Filosofie hodnot. Problémy lidské existence, poznání a hodnocení.* s. 93-94.
[32] Srov. CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot.* Olomouc: Votobia, 2004, s. 344.
[33] Srov. DOROTÍKOVÁ, S. *Filosofie hodnot. Problémy lidské existence, poznání a hodnocení.* s. 101-102.

a bytí. [34] V jeho filosofii lze najít boj tělesného s duchovním či duševním. Známé je jeho podobenství o jeskyni, ve kterém lidský život přirovnává k vězení a okolí jsou stíny, vlastně obrazy, tedy ideje, které považuje za reálné na rozdíl od pomíjivých věcí tohoto světa.[35] Slovo „dobro" je považováno za synonymum slova hodnota a má souvislost s moudrým jednáním v životě člověka. Z hlediska otázky po nejvyšším dobru se člověk učí nahlížet a posuzovat situaci z tohoto úhlu, a to je schopnost, ve které podle Platona spočívá ctnost. Ctnost tedy není věděním ve smyslu znalosti pravidel, podle kterých má člověk jednat, ale spíš je to schopnost nabytá zkušeností rozlišovat v každé věci mezi dobrým a zlým a určit míru mezi nedostatkem a nadbytkem. Předpokládá u člověka intelektuální cestu složitou strukturou společnosti, během níž se jeho duše seznamuje s principy uspořádání světa.[36]

Aristoteles je považován za zakladatele nauky o ctnostech. On i Sokrates věřili, že skrze ctnosti, tj. schopnosti jednat určitým způsobem, člověk dosáhne blaženosti a štěstí. Pravda a mravnost jsou z jejich hlediska shodné pojmy. Štěstí člověka vychází z jeho jednání a není ovlivněno vnějšími dobry.[37] Aristoteles se zabýval lidským jednáním ve svých etických dílech, např. v Etice Nikomachově analyzoval cestu člověka ke štěstí či blaženosti. Zdůrazňoval, že každé umění, věda i jednání vedou k nějakému dobru. Dobro je podle Aristotela to, k čemu všechno směřuje.[38]

Aristoteles ve své Velké etice hovoří též o dobrech. Podle něho jsou některá ctěna, jiná chválena a další nazývá mohutnostmi. S čestnými dobry je spojena čest. Chválen je ten, kdo jedná ve shodě se zdatnostmi. Mohutnostmi jsou například vláda, bohatství, síla a krása, kterých může i řádný člověk užít dobře a špatný špatně. U těchto dober bývá příčinou vzniku náhoda. Čtvrté dobro je takové, které dobro uchovává, např. tělesná cvičení a zdraví. Aristoteles má ještě další dělení dober na ta, která jsou vždy a všude žádoucí, jako spravedlnost a ostatní zdatnosti, kdežto síla, bohatství a moc nejsou žádoucí ani vždy, ani všude. Z jiného hlediska jsou jedna z dober cílem, druhá nejsou cílem. Zdraví je cílem, ale to, co se děje pro zdraví, cílem není. Cíl je vždy cennější než prostředek a všeobecně cennější je to, pro co je i to

[34] Viz PLATON. *Ústava.* 509b.
[35] Srov. STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filosofie.* s. 120-121.
[36] Srov. ŠVEC, O. *Filosofie jednání.* s. 25.
[37] Srov. SAPÍK, M. a kol. *Od abstraktního ke konkrétnímu. Z dějin filosofie starověku, středověku, novověku a současnosti.* s. 58.
[38] Viz ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*. I 1094 a 1-5.

ostatní. A opět mezi cíli je cennější ten završený než nezavršený. Cílem dober a dobrem nejzavršenějším je blaženost. Výsledkem „dobře jednat" je „dobře žít".[39]

Aristoteles vycházel ze života v tehdejších pospolitostech „polis" a hodnotil dobré a špatné chování. Chování člověka vždy posuzoval ve vztahu k ostatním lidem a usoudil, že každá polis má svá pravidla, která musí její členové akceptovat. Problematika mravnosti je u něj otázkou sociální. Aristotelovým etickým odkazem je teorie, která je propojena do reality života.[40] Aristotelova etika ctností ovlivňuje i současné etické systémy. Proto jsem chtěla poukázat na tuto širokou základnu ctností, z nichž vyplývají stále platné hodnoty, podle kterých se můžeme i nyní orientovat.

2.2 Immanuel Kant (1724-1804)

Práce Immanuela Kanta jsou vrcholnými filosofickými díly, která přispívají k vytvoření axiologie. Kant vycházel z čistého praktického rozumu každého člověka a snažil se odhalit etické vlastnosti lidské existence. Mravné jednání pro něj znamená rozhodnutí mezi dobrem a zlem. Podle něj je člověk bytostí autonomní; je odpovědný, jsou mu vlastní rozumové jednání a tvořivost. Tyto vlastnosti určují podstatu člověka. Existuje již zobecnělý Kantův výrok o dvou věcech, které ho nesmírně naplňují obdivem - hvězdné nebe nad námi a mravní zákon v nás. Mravní hodnoty pocházejí ze svobodné vůle, nesmrtelnosti duše a jsoucnosti Boha. Náboženství se svými hodnotami je výrazem mravních potřeb člověka a lidské jednání vychází z individuálního hodnocení a přirozeného cítění jedince, které je součástí jeho vědomí.[41]

Nejvyšší mravní normou je u Kanta kategorický imperativ: „Jednej tak, abys používal lidství jak ve své osobě, tak i v osobě každého druhého vždy zároveň jako účel, nikdy pouze jako prostředek".[42] Mravní zákon určuje smysl existence člověka a princip, který stojí za hodnotami a hodnocením vycházejícím z lidské podstaty. Člověk je nedokonalý, ale tato nedokonalost obsahuje nejvyšší hodnoty, k nimž patří člověk a lidskost. Zneužití hodnoty lidství je nemorální – je porušením kategorického imperativu. Cílem lidské mravnosti je vývoj lidských hodnot směrem k humanismu, svobodě a důstojnosti. Hodnotné a správné je to, co pochází z autonomního pocitu povinnosti, ale také zároveň ze svobodné vůle člověka a ze společenských zákonů.

[39] Viz ARISTOTELES. *Magna Moralia*. A 1183 b 20-35.
[40] Srov. DOROTÍKOVÁ, S. *Příspěvek k etice jednání.* s. 8-9.
[41] Srov. CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot.* s. 52-53.
[42] Cit. KANT, I. *Základy metafyziky mravů.* s. 75.

Lidské hodnoty jsou vyšší než jakékoli legální normy a zneužívání člověka nelze nijak zdůvodnit.[43]

Ve své Kritice čistého rozumu, ve druhé kapitole O ideálu nejvyššího dobra se Kant vyjadřuje o nutnosti používání morálních principů: „Svět, který by byl v souladu se všemi mravními zákony (jak také z hlediska svobody rozumných bytostí být může a z hlediska nutných zákonů být má), nazývám světem morálním. Ten je tedy myšlen pouze jako inteligibilní svět, protože se v něm abstrahuje od všech podmínek (účelů), a dokonce i od všech překážek morality v něm (od slabosti nebo nepoctivosti lidské přirozenosti). Potud je tedy pouhou, ale přesto praktickou ideou, která skutečně může a má mít takový vliv na smyslový svět, aby jej této ideji, jak jen je to možné, připodobnila. Idea morálního světa má tedy objektivní realitu, ale nikoli v tom smyslu, jako kdyby se vztahovala na nějaký předmět inteligibilního názoru (neboť takový názor si vůbec nedokážeme myslet), nýbrž v tom smyslu, že vztahuje na smyslový svět, ovšem jako na předmět čistého praktického rozumu v jeho praktickém používání a na corpus mysticum rozumných bytostí v něm, pokud jejich svobodná vůle pod mravními zákony tvoří úplnou systematickou jednotu o sobě, jak sama se sebou, tak se svobodou každé bytosti. … právě tak, jako jsou na základě rozumu v jeho praktickém používání nutné morální principy, tak je také nutné předpokládat na základě rozumu v jeho používání teoretickém, že každý má důvod doufat v blaženost v té míře, v jaké se jí stal hoden svým chováním, a že tedy systém mravnosti je se systémem blaženosti nerozlučně spjat, avšak jen v ideji čistého rozumu“.[44]

Kant odvozuje praktické jednání a mravnost z čistého rozumu člověka. Tím podnítil vznik obecné teorie hodnot jako samostatné vědecké disciplíny. Stanovil cíle praktického jednání a poukázal na potřebu rozlišit působení rozumu v poznávání skutečnosti a jeho působení při používání vůle.[45] Člověk ve svém jednání sleduje různé cíle a orientuje se podle různých norem. Jeho jednání je výslednicí volby mezi dobrem a zlem. V případě poznání ale rozum funguje jinak – rozhodnutí o cíli zakládá svobodu a mravní autonomii člověka. Jako mravní bytost je člověk svobodný a je vázán vlastní mravní normou, nemusí jednat podle přírodních zákonitostí. Kant dospěl k názoru, že racionalizací si může člověk uvědomit všeobecnou platnost normy, tj. co má být a co je žádoucí. V čistotě lidského rozumu spočívá hodnota mravních pojmů,

[43] Viz CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot.* s. 55-57.
[44] Cit. KANT, I. *Kritika čistého rozumu.* s. 480-481.
[45] Srov. KANT, I. *Základy metafyziky mravů.* s. 24-25.

takže mohou sloužit jako nejvyšší etické principy. [46] Základem lidského mravného jednání je dobrá vůle. Jako mravní jedinec je člověk svobodný a je vázán vlastní mravní normou, která vychází z jeho rozumu, který má transcendentní přesah: „…vůle (se) nachází již v přirozeném zdravém rozumu, a … nemá zapotřebí, ani tak aby byla vzdělána, jako spíše jen vyjasněna, abychom tedy rozvinuli tento pojem, který při oceňování celé hodnoty našeho jednání zaujímá vždy první místo a je podmínkou všeho ostatního, chtěli bychom obrátit pozornost na pojem povinnosti, který obsahuje pojem dobré vůle, i když s jistými subjektivními omezeními a překážkami, které však namísto toho, aby jej zakrývaly a činily nezřetelnými, jej spíše svou odlišností od sebe vyzvednou a nechají jej tím jasněji zazářit.“ Tímto Kant prohlašuje, že mravní chtění je hodnotou samo o sobě, bez ohledu na následky. Pro současnou epochu je to základ morálního povědomí založeného na rozumu, ve kterém morální zákon vyplývá z přirozených rozumových schopností člověka. Svobodný a racionálně uvažující člověk si dokáže sám v sobě uvědomit své povinnosti a hodnoty, podle kterých by se měl řídit. To ho dovede k obecně platné pravdě.[47]

Z Kantova učení lze vyvodit existenci lidské důstojnosti jako obecně platné nejvyšší hodnoty. Všechny vnitřní morální zákony vychází z čistého rozumu. Jenom svou racionalitou si ve svém vědomí člověk dokáže uvědomit univerzalitu norem. Mravní princip vyplývá z obecných praktických zákonů nebo maxim některé oblasti života a vede ke konkrétní povinnosti člověka v určité situaci.

2.3 Současný filosofický diskurs Ernsta Tugendhata s Robertem Spaemannem vycházející z učení Kanta a Aristotela[48]

Alasdaire McIntyre ve své knize Ztráta ctnosti popisuje osvícenecké snahy o rekonstrukci etiky a filosofie jako takové. Nicméně konstatuje, že nelze převést etiku na individuální rovinu bez jakéhokoli společenského či historického kontextu. Podle něj žijeme v době, kdy jsme opustili etiku ctností, která byla a je pro Evropu typická. A zjistili jsme, že etika bez ctností vede k relativismu a ztrácí se význam toho, co je etické. Ztrácí se také hodnotová podstata toho, co je dobro.[49]

---

[46] Srov. DOROTÍKOVÁ, S. *Filosofie hodnot. Problémy lidské existence, poznání a hodnocení.* s. 130-131.
[47] Cit.,viz KANT, I. *Základy metafyziky mravů.* s. 24-5.
[48] Viz SPAEMANN, R. *Štěstí a vůle k dobru.* 220 s.
rovněž pro srovnání viz TUGENDHAT, E. *Přednášky o etice.* 13. přednáška. s. 194-203.
[49] Viz MACINTYRE, A. *Ztráta ctnosti. K morální krizi současnosti.* s. 13-15.

V tomto ohledu mě velmi zaujala historická debata Ernsta Tugendhata a Roberta Speaemanna. Oba filosofové se dopracovávají k současnému pojetí etiky z jiného směru či tradice, nicméně dosahují téměř totožných stanovisek. Kantovská tradice vnímá člověka jako sebezákonodárce, který sám - autonomně - posuzuje, jaké je správné jednání vůči druhým lidem. Aristotelský směr vychází z dobrého či blaženého života jako celku, cílem je zdařilý či řádný život jednotlivce. Kantův koncept je univerzalistický a poněkud stranou zůstává dobrost osoby jednajícího. V Kantově morálce člověk musí znát své povinnosti a vědět, co nesmí (negativní přístup). Morálka, která vychází z ctností, je pozitivní, a říká lidem, co mají dělat, jaká jsou měřítka dobrého života.

Tugendhat se ve svých závěrech dopracovává k „opravě" kantovského názoru o ctnosti. „Ctnost je dobrá dispozice vůle, ale to může mít dvojí smysl, totiž že je dobrá k nějakému účelu, obzvláště k vlastním cílům, nebo že je dobrá sama o sobě, je dobrá morálně. … Stejně jako Aristoteles vidí i von Wright každou ze ctností jako ovládnutí odpovídajícího afektu, na rozdíl od Aristotela mu však orientace na užitečnost poskytuje jednotné kritérium. Jako nejdůležitější ctnosti vztažené k vlastnímu blahu vystupují statečnost a spravedlivost."[50]

Ernst Tugendhat odmítá transcendentální přesvědčení, které můžeme najít u Kanta. Shoduje se s Kantem v tom, že důležitá je motivace k jednání – „dobrá vůle" a příkaz nikoho neinstrumentalizovat. Toto spojuje se zlatým pravidlem jednání: „Jednej s ostatními tak, jak chceš, aby jednali oni s tebou". Etický spor lze převést na otázku: „Nakolik má člověk právo hodnotit jiného člověka?" Ernst Tugendhat zdůrazňuje, že podstatné pro naše jednání jsou morální afekty, jako radost, hněv, rozhořčení, stud, pocit viny…, které jsou podstatou morálního úsudku. Tím se spíše přiklání k aristotelské etice ctností. Nejde mu o obnovení aristotelských tradic, ale o eudaimonismus či zdařilost života v moderním pojetí. Tedy chce rozšířit Kantovo učení o koncept ctností, aby tato morálka byla použitelná ve všech životních situacích. Tato kantovská interpretace Aristotela přináší dobré motivy, využitelné v aplikované etice lidských práv a spravedlnosti; přednost tak získávají pozitivní lidská práva a rovnost má přednost před nerovností.[51]

Robert Spaemann vychází z aristotelských ctností a v určitých aspektech se přiklání ke kantovskému zahrnutí morálního. Jde mu o dobrý život člověka, ohled

[50] Cit. TUGENDHAT, E. *Přednášky o etice*. 11. přednáška, s. 181.
[51] Viz tamtéž. 13. přednáška. s. 194-203.

na druhé, lásku, přátelství a vůli k dobru, které vedou ke zdařilosti života. „Zdařilost života se liší od zdařilosti uměleckého díla v tom, že ve zdařilosti života mají význam nejenom uskutečněné cíle, nýbrž že i sama jednání, jimiž ony cíle byly uskutečněny, jsou součástí zdaru či nezdaru. Zdařilost života tedy není výsledkem „poiésis" – vytváření, nýbrž je celkem „praxis" – konání – rozdíl, který terminologicky poprvé zachytil Aristoteles. Tak se může stát, že realizujeme nějaký důležitý cíl a následně pak litujeme času, který jsme tomu věnovali. A naopak může dojít k tomu, že hodně času věnujeme činnosti sloužící k dosažení nějakého cíle, ke kterému nakonec nedospějeme, a přesto nepovažujeme takto strávený čas za ztracený… Zdar života není prostě funkcí dosahování cílů jednání, nýbrž samotnému jednání propůjčuje význam, jaký jednání v bezprostředním zaměření jednajícího, v jeho přímé intenci zprvu vůbec nemají."[52]

Srovnání učení Kanta, ze kterého vychází Tugendhat, s Aristotelem, na jehož filosofii staví Spaemann jsem vybrala proto, že jejich cílem bylo vyjasnit aplikovatelnost filosofické teorie na praktické jednání a chování člověka. Kant odvozuje obecnou mravní povinnost a z ní vyplývající praktické jednání z rozumu člověka. Aristoteles svou teorii propojil se vztahy a životem v antické společnosti. Když McIntyre psal Ztrátu ctnosti jako obranu proti relativismu, navrhoval návrat k aristotelské etice ctností. Já jsem přesvědčena, že pro současnost jsou stejně významnými Aristoteles i Kant. Každý z jiného směru. Oba tyto směry se postupně spojují a stávají se hlavní cestou k etickému základu současné lidské společnosti. Z Aristotela vychází lidský altruistický vztah spojený s láskou, přátelstvím a vůlí k dobru a dobrému či zdařilému životu jako celku, přičemž ohled na druhé vychází ze vztahu člověka k sobě samému. Z pozice Kanta jde hlavně o správné jednání, spravedlnost, bezkonfliktnost a mír na světě. Všechny tyto hodnoty jsou podstatné jako základní vodítka pro jednání každého člověka a vnímám je (jak ctnosti, tak povinnosti) jako důležité orientační body etického jednání.

Na místo Aristotelových tradičních hodnot se v současné době dostaly do popředí hodnoty jako svoboda, sebeurčení, autonomie a osobní štěstí. Ani dnes však neztratily platnost hodnoty jako spravedlnost, statečnost, střídmost a moudrost. K nim se přidávají ty, které se staly předmětem diskuse o hodnotách teprve v posledních letech: tolerance, stálost, solidarita. Všechny přispívají k humánnosti. Tyto objektivní

[52] Cit. SPAEMANN, R. *Štěstí a vůle k dobru.* s. 34.

hodnoty a další, jako např. pravda, lidská důstojnost, věrnost, pocit lidské sounáležitosti a kvalita života mohou být pro člověka velmi důležitými orientačními body. Vedle nich existují ještě subjektivní hodnoty, které jsou důležité pro jedince a dávají jeho životu cenu a smysl. Jsou zdrojem síly, poskytují perspektivu, tvoří předpoklad zdravého života, ale i potěšení z práce.[53]

3. Teologická východiska hodnot

V Písmu svatém, Starém i Novém zákoně, lze najít Boží vodítka pro žádoucí lidské jednání. Bible je zdrojem křesťanské etiky. Zdůrazňuje podobnost člověka Bohu, Boží přikázání lásky a aktivní pomoc lidí mezi sebou: "Kdyby některý bratr nebo sestra byli bez šatů a neměli jídlo ani na den, a někdo z vás by jim řekl: "Buďte s Bohem - ať vám není zima a nemáte hlad", ale nedali byste jim, co potřebují pro své tělo, co by to bylo platné? Stejně tak i víra, není-li spojena se skutky, je sama o sobě mrtvá." (Jk 2,15-17). Bible je vodítkem k pochopení, jaké hodnoty jsou pro jednání a život křesťana podstatné, poskytuje orientaci pro vztahy s ostatními lidmi.

3.1 Člověk jako Boží obraz - stvoření a obnovení vykoupením

„Bůh stvořil člověka, aby byl jeho obrazem, stvořil ho, aby byl obrazem Božím, jako muže a ženu ho stvořil“ (Gn 1,27). Zpráva o stvoření staví člověka na nejvyšší místo ve vesmíru. Je vyvrcholením tvůrčí činnosti Stvořitele, který v člověku vidí smysl svého díla z předcházejících pěti dnů. Bůh člověka stvořil proto, aby spravoval a zalidnil zemi: „Ploďte se a množte se a naplňte zemi. Podmaňte ji a panujte…nad vším živým, co se na zemi hýbe“ (Gn 1,28).[54] Úkolem člověka bylo pojmenovat si pozemské tvory a být vůči nim zodpovědný.

Ve světle zaslíbení Krista je třeba v člověku vidět Boží obraz. V Kristu je pravý význam smlouvy, kterou chtěl Bůh s člověkem uzavřít; smysl stvoření člověka. Lidská nevěrnost nemůže zrušit věrnost Boží. Proto je člověk jako jednotlivec v Božích očích ceněn víc než celá příroda. Krásně to vystihuje např. text IV. římské mešní anafory: „Všechna svá díla jsi učinil v moudrosti a lásce: Člověka jsi stvořil ke svému obrazu a svěřil jsi mu celý svět, aby vládl nade vším tvorstvem a sloužil jedině tobě, Stvořiteli.“ Ježíš je pravý Boží obraz a pravý člověk, splnil smlouvu, ve které Hospodin svěřil

[53] Srov. GRÜN, A. *Pracovat i žít: Napětí mezi profesním a osobním životem.* s. 116-117.
[54] Srov. DOUGLAS, J. D. (eds.) *Nový biblický slovník*. Člověk. 140.

člověku úkol. Člověk se vírou v Krista proměňuje do Boží podoby a může s důvěrou očekávat, že se s ní ztotožní. Když na sebe tento obraz vírou bere, musí odložit „starou přirozenost“ (Ko 3,10). To naznačuje, že Boží obraz není člověku vrozen, ale člověk byl k Božímu obrazu stvořen (2K 5,16).[55] Protože je člověk obrazem Božím, má v sobě jedinečnou a neopakovatelnou důstojnost. Je obrazem ve své celistvosti (v harmonii vztahů) a svou podstatou. Z toho se logicky dají odvodit lidská práva a přirozený zákon a touha po šťastném životě, které jsou dány každému člověku. Člověk byl stvořen tak, aby si s Bohem dokázal vytvořit vlastní osobní vztah. V povědomí každého člověka je skrytá touha podřizovat se Nejvyšší autoritě. Vystiženo to je např. v novozákonním listě Římanům: „Jestliže národy, které nemají zákon, samy od sebe činí to, co zákon žádá, pak jsou samy sobě zákonem, i když zákon nemají. Tím ukazují, že to, co zákon požaduje, mají napsáno ve svém srdci, jak dosvědčuje jejich svědomí, poněvadž jejich myšlenky je jednou obviňují, jednou hájí.“ (Řím 2, 14 - 15)

Žena byla spolu s mužem stvořena k Božímu obrazu: „jako muže a ženu ho stvořil“ (Gn 1,27). Žena byla stvořena jako rovnocenný partner muže. Z idey Božího stvoření tak vyplývá podstatný fakt, že nelze činit rozdíly mezi mužem a ženou.[56] Rozdílné je pouze jejich poslání na zemi. V prvním Listu Korintským apoštol Pavel uvádí na pravou míru biblické postavení muže a ženy ve společnosti: „Chválím vás, že si mne stále připomínáte a držíte se tradice, kterou jste ode mne přijali. Rád bych, abyste si uvědomili, že hlavou každého muže je Kristus, hlavou ženy muž a hlavou Krista Bůh…. Muž … je obrazem a odleskem slávy Boží, kdežto žena odleskem slávy mužovy. Vždyť muž není z ženy, nýbrž žena z muže. Muž přece nebyl stvořen pro ženu, ale žena pro muže…. V Kristu ovšem není žena bez muže, ani muž bez ženy, vždyť jako je žena z muže, tak i muž skrze ženu – všecko pak je z Boha. (1K 11,2-12). Z toho textu lze vyvodit, že existují rozdíly mezi mužem a ženou, ale svou podstatou jsou si rovni – každý má na zemi jiný úkol a jeden doplňuje druhého a teprve společně se stávají „člověkem“. Hlavou muže je Kristus, tedy odpovědnost za život rodiny je starostí muže. Kdo neuznává rovnoprávné postavení muže a ženy, neuznává základní Boží obraz, který má člověk na Zemi naplňovat. Ve Skutcích apoštolů je uvedeno, že neexistuje rozdíl mezi lidmi, pohlavími, rasami, národnostmi, náboženstvími, politickým zaměřeními slovy apoštola Petra: „A Petr se ujal slova: „Nyní skutečně

[55] Srov. DOUGLAS, J. D. (eds.) *Nový biblický slovník*. Člověk jako Boží obraz. s. 141.
[56] Srov. tamtéž. Žena. s. 1172.

vidím, že Bůh nikomu nestraní, ale v každém národě je mu milý ten, kdo v něho věří a činí, co je spravedlivé.“ (Sk 10, 34-35). Vykoupením (a křtem jako účastí na vykoupení) se obnovuje rovnost důstojností muže a ženy, jak to vystihuje apoštol v listě Galatským: „Neboť vy všichni, kteří jste byli pokřtěni v Krista, také jste Krista oblékli. Není už rozdíl mezi židem a pohanem, otrokem a svobodným, mužem a ženou. Vy všichni jste jedno v Kristu Ježíši“ (Gal 3,27-28). V Davidově žalmu je zdůrazněno, že Bůh pověřil člověka, aby vládnul nad stvořením na Zemi: „Svěřuješ mu vládu nad dílem svých rukou, všechno pod nohy mu kladeš; všechen brav a skot a také polní zvířata a ptactvo nebeské a mořské ryby, i netvora, který se prohání po mořských stezkách. Hospodine, Pane náš, jak vznešené je tvoje jméno po vší zemi! (Ž 8, 6-10). Tím také Bůh člověka jasně odlišuje od zvířat, která mu mají sloužit.

3.2 Starozákonní etika (Desatero)

Pro dobrou vládu nad zemí je důležité, aby člověk věděl, jak má jednat a co je pro něho dobré. Starozákonním textem, který je považován za souhrn Bohem požadovaného etického chování, je Desatero (Dekalog). Často je zobrazováno na stěnách synagog i kostelů, aby věřícím připomínalo morální zákon, podle kterého mají jednat (Ex 20,1-17). Vyjadřuje povahu etických závazků tehdejší společnosti ve třech oblastech – v náležité úctě k Bohu, v patřičném respektu k bližnímu a všemu, co mu patří, a v přejícím vztahu k ostatním.[57]

„Deset slov“ vyhlásit Boží hlas ze Sinaje pro celý Izrael a Boží prst je dvakrát napsal na obě strany dvou kamenných desek. První pár desek Mojžíš rozbil a tím naznačil, že Izrael porušil smlouvu s Bohem, neboť si postavil zlaté tele. Později je Mojžíš sepsal znovu. Tyto druhé dvě desky byly uloženy do schrány smlouvy. O Desateru se mluví jako o smlouvě či svědectví, které popisuje smluvní řád života. Deskám se říká „desky smlouvy“. Skutečnost, že Desatero je smlouva, je zřetelná při srovnání se starověkými smlouvami mezi pánem a vazalem. Smlouvy začínají preambulí, která definuje pána a následuje prolog, který vypočítává, jaké dobrodiní získal vazal z přízně a moci tohoto pána. Nejdelší částí jsou povinnosti vazala. Hospodin diktuje Izraelcům, jakým způsobem života mají žít.[58]

Desatero ukazuje jasné hranice svobody člověka a směrnice pro dobrý život ve společenství, ve kterém je atmosféra respektu a tolerance a nejsou porušována práva

[57] Viz BARTON, J. *Etika a starý zákon.* s. 8, 16.
[58] Srov. DOUGLAS, J. D. (eds.) *Nový biblický slovník*. Desatero přikázání. s. 159.

ostatních lidí. Tyto tři části se sjednocují do vize, jak žít zdařilý život.[59] Církevní Otcové považují číslo deset za číslo křesťanské dokonalosti, Origines z ní odvozuje původ a smysl všech ostatních čísel a Augustin dokonalou moudrost. Trojka vztažená na Boha a sedmička vztažená na člověka se spojí v desítku; tomu odpovídá členění Desatera (první tři přikázání definují vztah člověka k Bohu, dalších sedm upravuje vztahy mezi lidmi navzájem). Honorius Autunský vypočítává desatero údů církve podle Písně písní podle částí těla nevěsty (Pís 7,1-10).[60] Z Desatera vycházejí všechny lidské zákony, jsou to závazná pravidla, která by měla řídit skutky každého člověka. Bohem (či transcendentálně) je člověku dáno svědomí a jeho rozum (jako např. u Kanta) zcela přirozeně chápe, co je dobré a co je špatné pro nás anebo pro naše bližní.

Přikázání Desatera poukazují na tyto hodnoty: absolutní bytost, náboženská úcta, čas, rodina, život, stabilita vztahu ženy a muže v manželství, svoboda, dobrá pověst, domácnost s osobami, které do ní patří, dům a hmotné hodnoty. Každá z těchto hodnot představuje morální požadavky, které nikdy nejsou zcela naplněny. Tyto hodnoty jsou uspořádány sestupně, od hodnoty hlavní k hodnotám méně důležitým. Nabízí lidstvu pevnou morální oporu nebo cestu k osvobozující morálce, ve které má první místo Boží vláda nad světem (1. a 2. hodnota). 3. hodnota má význam konstruktivního vynaložení času, 4. vytváří dostatečný životní prostor pro rodinu. 5. hodnota chrání život člověka před svévolnými rozhodnutími společenského systému a manipulací a 6. neutralizuje rozdělení manželského života. 7. hodnota brání vykořisťování těla, srdce i myšlení ve všech formách, 8. chrání člověka před útoky na jeho dobrou pověst. 9. a 10. hodnota ochraňuje před všemi formami podvodů, vykořisťování, zneužívání nebo nátlaku. Těchto deset hodnot poskytuje základ pro listinu práv a svobod, platnou pro celé lidstvo.[61]

Velmi výstižná k tématu Desatera je citace z knihy od Samuela J. Schulze Starý zákon mluví, vydané ve Vídni jako samizdat v roce 1991. „Rozšířené morální zákony a další pokyny ke svatému životu měly sloužit Izraelcům, Božímu svatému lidu, jako norma jejich chování. Měli se odlišovat od sousedních národů poslušností a podřízeností těmto morálním, občanským a obřadním směrnicím. Zatímco

[59] Srov. BARTON, J. *Etika a starý zákon.* s. 16-17.
[60] Srov. LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů.* s. 49.
[61] Viz PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Bible a morálka: Biblické kořeny křesťanského jednání.* s. 40-42.

morální směrnice byly permanentní, mnohé občanské a obřadní směrnice měly dočasnou platnost.“[62]

Starému zákonu se zde více nevěnuji. Jedním důvodem je přesah možností této práce, druhým skutečnost, že současná morálka a etika vycházejí především z nadstavby, tj. z Nového zákona a z návratu k počátečním záměrům Stvořitele – k samotné podstatě skutků, srov. například Ježíšův „komentář“ k Desateru: „Slyšeli jste, co bylo řečeno vašim předkům: Nezabiješ! Kdo však zabije, propadne soudu. Já však vám pravím: Kdo se hněvá na svého bratra, propadne soudu.“ (Mat 5,21–22) „Slyšeli jste, že bylo řečeno vašim předkům: Nezcizoložíš! Já však vám pravím: Každý, kdo se dívá na ženu s žádostivostí, už s ní zcizoložil ve svém srdci!“ (Mat 5,27–28) nebo „Na těch dvou přikázáních (láska k Bohu a láska k člověku) spočívá celý Zákon i Proroci.“ (Mat 22,40).

3.3 Novozákonní etika

Ježíš má k starozákonnímu morálnímu Zákonu velký respekt. Nepřišel ho zrušit, ale naplnit (Mt 5, 17). On sám však neučil jako zákonodárce. Novozákonním textem, který je považován za ideál etického chování (nikoliv již starozákonní „co je zakázáno“, ale novozákonní „k čemu směřovat“) je Ježíšovo Horské kázání (Mt 5-7), které je považováno za souhrn Ježíšova učení o morálce. Kázání na hoře je obvyklý název Ježíšova učení zaznamenaného v Mt 5-7. Zda lze tímto jménem označit i svým způsobem obdobný úsek u Lukáše (Lk 6, 20-49), závisí na výkladu literárního vztahu mezi těmito dvěma texty. Ježíš, aniž by zlehčil přikázání, ukázal na myšlenky a postoje, jež se za konkrétními činy skrývají. Kázání na hoře spíš než ty, kdo mohou do Království vstoupit, charakterizuje ty, kdo již do Království vstoupili, a popisuje kvalitu mravního života, která se od nich nyní očekává. V tomto smyslu je "základním křesťanstvím". Přestože má kázání básnickou formu a obsahuje symboly, vyžaduje kvalitu etického jednání, která svými rozměry ohromí. Ježíš zde nepředkládá nový zákoník právních nařízení, ale formuje velké mravní zásady a způsob, jakým ovlivňuje životy těch, kdo jsou v Království. Kázání nepředstavuje plán přímého zdokonalení světa – je určeno těm, kdo svět odmítli, aby mohli vejít do Království.[63] Je patrný názor, že morálně správné jednání přináší dotyčnému „odměnu“ již samo v sobě. Celý tento souhrn proto předznamenává výstižně právě soubor blahoslavenství (Mt 5,3-12).

[62] Srov. SCHULTZ S. J., *Starý zákon mluví.* (samizdat) s. 57.
[63] Srov. DOUGLAS, J. D. (eds.) *Nový biblický slovník*. Kázání na hoře. s. 490-492.

Papeži Benediktu XVI. byla položena otázka: „Je katolík šťastnější než ostatní?“ Papež na to odpověděl: „Štěstí má pochopitelně mnoho rozměrů. Stačí si jen připomenout, že Horské kázání začíná tzv. blahoslavenstvími. Pán představuje lidem křesťanství jako školu štěstí: „Ukážu vám cestu“… tento pojem štěstí je odlišný od toho, co si lidé pod ním obyčejně představují. … Musíme opustit obvyklá měřítka – štěstí je bohatství, majetek a moc. Neboť právě tehdy, posuzujeme-li věci podle tohoto měřítka, jsme na nesprávné cestě. Katolíkům není přislíbeno „vnější“ štěstí, ale hluboké společenství s Pánem. Znamená to, že On je hlavním štěstím v jejich životě.“[64]

V Novém zákoně, který je směrodatný pro křesťanskou teologii, najdeme tvrzení o obrazu Ježíše Krista vzhledem ke svému Otci, která vyjadřuje apoštol Pavel v Listu Koloským: „On je obraz Boha neviditelného, prvorozený všeho stvoření, neboť v něm je stvořeno všechno na nebi i na zemi – svět viditelný i neviditelný, jak nebeské trůny, tak i panstva, vlády a mocnosti – a všechno je stvořeno skrze něho a pro něho“ (Ko 1,15-16). Kristus je obrazem Božím a člověk je obrazem Krista. O podobě s Božím obrazem je v Prvním listu Korintským také uvedeno: „Nejprve tedy není tělo duchovní, nýbrž přirozené, pak teprve duchovní. První člověk byl z prachu země, druhý člověk z nebe. Jaký byl ten pozemský, takoví jsou i ostatní na zemi, a jaký byl ten nebeský, takoví jsou i ostatní na nebesích. A jako jsme nesli podobu pozemského, tak poneseme i podobu nebeského.“ (1K 15,46-49). Jedná se o srovnání Adama s Ježíšem Kristem a popis toho, že následováním Krista jsme jako on Božím obrazem. Působením svatého Ducha jsme srovnatelní Boží podobě i ve svém tělesném stavu. Důstojnost člověka a lidského života je odvozena od obrazu Ježíše Krista. Z toho vyplývá nedotknutelnost lidského života a skutečnost, že Kristus a po něm člověk, jsou obrazem Božím. Vztah otec a syn platí přeneseně mezi Bohem a Kristem, Kristem a člověkem.[65] Z Božího obrazu tak vycházejí základní lidská práva, rovnost lidí, spravedlnost a solidarita.

[64] Srov. SEEWALD, P. *Josef kardinál Ratzinger: Benedikt XVI. Křesťanství na přelomu tisíciletí. Rozhovory.* s. 23.
[65] Srov. DOUGLAS, J. D. (eds.) *Nový biblický slovník*. Člověk jako boží obraz. s. 141.

3.4 Láska k bližnímu

Přikázání lásky k bližnímu lze najít již ve Starém zákoně, kde je uvedeno jako povinnost vůči ostatním Izraelitům, kteří náleží také smlouvě s Hospodinem (Lv 19,17). V té době existuje silný pocit solidarity. Díky skutečnosti, že Izraelité mají stejné předky, pokládají se všichni příslušníci národa za bratry. Láska k bližnímu se rozšiřuje i na přistěhovalé cizince, kteří se mezi nimi usadili (Lv 19,33; 24,22; Dt 10,18). Přiznávají se jim stejná práva jako Izraelitům, až na několik výjimek (Lv 25,39-46). V omezeném rozsahu zahrnuje toto bratrské společenství i otroky, je s nimi nakládáno lidštěji, než jinde. Láska k bližnímu musí být stejně velká, jako láska člověka k sobě samotnému. „Budeš milovat svého bližního jako sebe samého“ (Lv 19,18). Podobně najdeme tzv. zlaté pravidlo u Tobiáše 4,15: „Co sám nenávidíš, nikomu nečiň“. Láska obsahuje spravedlivé a čestné chování, bez příkoří komukoli jinému. Láska k sobě a láska k bližním jsou spojeny do požadavku, aby se každý podílel o radosti života se svými přáteli (Sir 14,11-16). Moudrost je třeba milovat jako zdroj šťastného života (Sir 4,11-13; Př 9,12) a vyhýbat se hříchu. Důležitá je také pro člověka dobrá pověst: „Pečuj o své jméno, to tě přetrvá spíše než tisíce velkých pokladů zlata.“ (Sir 41,12)[66]

Prvotní církev a křesťané v průběhu celé historie jsou hluboce přesvědčeni, že Ježíšovým největším činem v mravní oblasti, bylo zvěstování lásky k Bohu a k bližnímu. Nejvyšším výrazem této lásky je vyslání Božího Syna k vykoupení lidstva. Boží láska patří každému bez výjimky spolu se sebeobětující se láskou Kristovou. Tuto lásku mají mít také křesťané: „…Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují, abyste byli syny nebeského Otce; protože on dává svému slunci svítit na zlé i dobré a déšť posílá na spravedlivé i nespravedlivé.“ (Mt 5,44-45). Láska k bližním je tak jednoznačným přikázáním společně s láskou k Bohu (Mk 12,28-31). Vztahuje se na každého člověka (Lk 6,32-36).[67]

Bible obsahuje místa principiálního a normativního charakteru, které lze chápat více jako výzvu k určitému jednání, než skutečný zákon. Je to etický model, který velmi flexibilně zavazuje k samostatné úvaze a aplikaci příslušného požadavku. Studium otázky, v čem je originální přínos Písma svatého pro soustavnou křesťanskou etiku, není dosud dokončeno. Odborníci zkoumají otázku, zda zjevení připojuje k mravním pravdám, které jsou poznatelné rozumem, něco navíc, anebo jestli jsou obě oblasti

[66] Srov. PESCHKE, K.-H. *Křesťanská etika.* s. 183-184.
[67] Srov. tamtéž. s. 184.

totožné. Tyto dvě koncepce lze označit jako autonomní etiku a etiku víry. Autonomní etika má důležitý vliv na rozumové dílo křesťanské etiky; je stimulující a integrující, ale není obsahovým doplněním látky. Etika víry upozorňuje na to, že ctnosti, které v Písmu obdivujeme, jsou uskutečnitelné pouze ve světle vidění Kristova světa. V protikladu k ušlechtilému humanismu stojí „caritas" jako odpověď na krásu Božího obrazu, který byl určen pro věčné společenství s Bohem. Pro katolickou teologii je samozřejmé, že mravní výzvy Písma realizuje církev. Jednak je vykládá, jednak měří platnost svého učení. Na základě idey Ducha svatého bylo církvi Slovo darováno k výkladu a učí ji ho chápat.[68]

Podle Lukáše je křesťanská víra spojena s událostmi a dílem Ježíše Krista. Trpící stojí v popředí zájmu jeho evangelia. Výraz „chudí" (ptóchoi) vychází ze starozákonního slova, které znamení chudí, nemajetní, utiskovaní. Tento pojem v sobě zahrnuje stav bezmoci, ale i závislosti na Bohu a jeho přízni. Jen Bůh může naplnit jejich potřeby. Ježíš sám je pak naplněním proroctví – když káže, přináší lidem spasení (L 4,18). Víc než ostatní evangelisté zdůrazňuje Lukáš Ježíšovo stolování s celníky, hříšníky, s takovými lidmi, kterých se ostatní zbožní lidé stranili. Tím Ježíš ukazuje Boží lásku k těmto lidem a velikost Božího odpuštění, ale také předznamenává účast na eschatologické hostině v Božím království. Odpuštění a láska k lidem na okraji společnosti jsou obsaženy v podobenství o marnotratném synovi (L 15,11-32). Bůh se raduje z návratu každé ztracené ovce.[69] Biblická podobenství jsou etickými vodítky, z nichž je možné čerpat odpovědi na otázky ohledně lidského chování. Jsou to krátké příběhy, které předávají konkrétní pravdu nebo odpovídají na otázku a předávají jinak nesdělitelné poselství. Skrze příběhy se člověk vhodnou formou dozvídá o Božím království. Vyprávění učí lidi vidět věci novým způsobem. Směruje posluchače k bodu, kdy se musí rozhodnout. Ježíš používá známé obrazy, aby jimi sdělil neznámé poselství a zvěst o Království tím nejpřiměřenějším jazykem.[70]

Slova o lásce, o činech lásky spojených s lidským utrpením nám odhalují, na základě všech lidských utrpení, vlastní vykupující utrpení Kristovo. Ježíš říká: "Amen, pravím vám: Cokoli jste udělali pro jednoho z těchto mých nejposlednějších bratří, pro mne jste udělali" (Mt 25,40). A opačný výrok je určen těm, kteří se zachovali jinak: "Cokoli jste neudělali pro jednoho z těchto mých nejposlednějších, ani pro mne

[68] Srov. SKOBLÍK, J. *Přehled křesťanské etiky*. s. 79.
[69] Srov. POKORNÝ, P. (ed). *Kristus a dějiny.* s. 37-38.
[70] Srov. DOUGLAS, J. D. (eds.) *Nový biblický slovník*. Člověk jako boží obraz. s. 141.

jste neudělali" (Mt 25,45). Je to on sám, kdo v každém zakouší lásku, přijímá pomoc, ať je poskytována komukoli trpícímu a ať je jeho utrpení jakékoli. Je přítomen v každém trpícím člověku, neboť jeho utrpení přinášející spásu bylo jednou provždy otevřeno každému lidskému strádání. A všichni, kteří trpí, jsou jednou provždy povoláni k tomu, aby měli "účast na utrpení Kristově" (1 Petr 4,13) a aby svým utrpením "doplňovali to, co zbývá vytrpět do plné míry Kristových útrap" (Kol 1,24). Kristus učil člověka utrpením konat dobro a prokazovat dobrodiní tomu, kdo trpí. Tímto dvojím aspektem nám plně odhalil smysl utrpení.[71]

Ježíš učí, že pravá láska k bližnímu jedná nezávisle na tom, zda je dotyčná osoba hodna lásky. Vzbuzuje ji potřeba, nouze, a ne zásluha. Nečeká na zisk, na to, že bude oplácena (L 6,32; 14,12). Není ani omezena na určitou skupinu, tím vším odráží lásku Boží (J 3,16; 13,34; L 15,11).[72] Pomoc na základě lásky k bližnímu znázorňuje velmi výstižně podobenství o milosrdném Samařanovi, kterým odpovídá Ježíš na otázku „Kdo je ještě náš bližní?“ vyslovenou záměrně ve formě léčky znalcem Zákona na základě citace: „Miluj Hospodina, Boha svého, z celého svého srdce, celou svou duší, celou svou silou a celou svou myslí a miluj svého bližního jako sám sebe.“ Ježíš mu jako vysvětlení vypráví podobenství o člověku, který pomáhá, ač je cizinec a v očích zákoníků „nesprávně věřící“, aby jej samotného dovedl k poznání, že našim bližním má být každý člověk. “ … přistoupil k němu, ošetřil jeho rány olejem a vínem a obvázal mu je, posadil jej na svého mezka, zavezl do hostince a tam se o něj staral. Druhého dne dal hostinskému dva denáry a řekl: „Postarej se o něj, a bude-li tě to stát víc, já ti to zaplatím, až se budu vracet.“ Kdo z těch tří, myslíš, byl bližním tomu, který upadl mezi lupiče?“ Zákoník odpověděl: „Ten, který mu prokázal milosrdenství.“ Ježíš mu řekl: „Jdi, a jednej také tak“. (L 10,27-28, 34-37). Bližním je tedy i „cizinec“, jinověrec, každý člověk. Ježíš Kristus tím rozšiřuje své přikázání bližní lásky a pomoci druhým bez podmínek a bez omezení na všechny lidi, bez ohledu na náboženství, zda je to přítel nebo nepřítel. Univerzálnost Kristova přikázání lásky je vyjevena také učedníkům, kteří byli vyslání ke všem národům, aby zvěstovali evangelium a záchranu světa (Mt 28,18-20; Sk 1,8).[73] Bližní je konkrétní člověk, kterému je třeba pomoci, protože se ocitl v nesnázích a my jsme mu nablízku.

[71] Viz JAN PAVEL II. *Salvifici doloris. Apoštolský list o křesťanském smyslu lidského utrpení z 11. února 1984.* Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/SalvificiDoloris.htm
[72] Srov. DOUGLAS, J. D. (eds.) *Nový biblický slovník*. Podobenství. s. 783.
[73] Srov. PESCHKE, K. - H. *Křesťanská etika.* s. 185.

Pokud člověk miluje svého bližního jako sám sebe, je zřejmé jak ho miluje – žádný člověk sám sobě by neublížil (kromě snad výjimečných psychopatologických případů). Láska člověka je tu popisována v souvislosti s láskou k Bohu. Stěží dokážeme milovat blízkého člověka, když nám chybí upřímná láska k Bohu.

Autor Listu Římanům hovoří o nesrovnalostech mezi jednáním člověka a tím, co chce. V každém z nás jsou určité nedostatky, které se mohou projevit v pomoci svým bližním: „Nepoznávám se ve svých skutcích; vždyť nedělám to, co chci, nýbrž to, co nenávidím. Jestliže však to, co dělám, je proti mé vůli, pak souhlasím se zákonem a uznávám, že je dobrý. Pak to vlastně nejsem já, kdo jedná špatně, ale hřích, který je ve mně.“ (Ř 7, 15-17). Tuto skutečnost lze vyložit naší lidskou nedokonalostí (narušení lidské přirozenosti hříchem). Člověk, i když chce svému bližnímu pomoci, se může dostat do konfliktu se sebou samým a s tím, co považuje za dobré.

Člověk, který druhému pomáhá, se musí v určité situaci rozhodnout, jak má jednat. K řešení ho může motivovat strach z Božího postihu za chybné rozhodnutí a poslušnost (starozákonní postoj), anebo snaha žít aktivně a kreativně z křesťanského přikázání lásky (novozákonní postoj křesťana). Poučené svědomí volí správné řešení, přičemž se opírá o víru. Ví, že písmo neobsahuje konkrétní návod pro vzniklou situaci, ale dává dostatek modelových ukázek (podobenství) a obecných vodítek k tomu, aby se jako dospělý a zralý člověk (křesťan) dokázal zodpovědně rozhodnout. Pomocí v orientaci mu jsou etické normy církve a státu. Důležité je přihlédnout k tradici církve a znát případné stanovisko magisteria, které může hovořit o nově vznikajících problémech a korigovat existující pojetí. Volba dobrého řešení by měla odpovídat celkovému profilu člověka jako Božího tvora směřujícího k jeho věčnému určení. Výsledné řešení nemusí být doprovázeno pocitem uspokojení nebo jistoty. V etice to není vždy možné, dostačující je praktická jistota, která vylučuje rozumný omyl podle závažnosti případu.[74] V oblasti bioetických problémů existuje řada oficiálních institucí, jako například Centrum papeže Jana XXIII. pro medicínsko-morální výzkum a vzdělání, které bylo založeno r. 1973. Centrum angažuje vysoce kompetentní vědce, lékaře, teology a etiky, kteří se snaží najít důležitá etická a teologická východiska.[75] Křesťanská sociální etika se vztahuje ke křesťanským jistotám, které tvoří její vlastní základ a plní podmínku své vlastní konkretizace. Tím prokazuje službu vědeckému

[74] Srov. SKOBLÍK, J. Přehled křesťanské etiky. s. 86-87.
[75] Srov. ONDOK, P.J. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína.* s. 23-24.

poznání a ukazuje problémy filosoficko-světonázorových předpokladů, kterou jsou zahrnuty ve vědeckém poznání, ale zřídka vědecky tematizovány.[76]

Z církevního učení vyplývá, že člověk je individuum, které je vztažené ke společnosti, která ho obklopuje. Papež Benedikt XVI. ve své encyklice Deus caritas est (Bůh je láska) píše o křesťanské lásce a charitě. (DCE) Ve druhé části encykliky hovoří o úloze církve jako komunity a pomáhajících křesťanských organizacích; o jejich pomoci lidem v nouzi, o humanitární práci, o práci charit a diakonií. Uvádí potřebu profesionality či odborné kompetence na stejné úrovni jako „pozorného srdce", což znamená, že duchovní hodnoty by se měly odrážet v činnosti pomáhajícího pracovníka. Na druhou stranu by žádná pomoc či podpora neměla být zneužívána k proselytismu (násilnému přesvědčování k víře). Křesťané by měli podporovat potřebné a pomáhat člověku v jeho základní hodnotě – lidské důstojnosti. Pomáhající organizace by neměly být závislé na žádných politických stranách nebo ideologiích. V článku 28. definuje papež skutečnost, že stát nesmí nařizovat náboženství, nýbrž musí zajišťovat náboženskou svobodu a pokojné soužití mezi vyznavači různých náboženství. Spravedlnost je cílem a vnitřním měřítkem každé politiky. Církev nemůže brát do rukou politický boj, aby budovala tu nejspravedlivější možnou lidskou společnost. Nesmí se ani postavit na místo státu, a také nemůže zůstat na okraji usilování o spravedlnost. V daném kontextu vznikla celá řada organizací s charitativním a filantropickým zaměřením, které vynakládají úsilí na to, aby v záležitostech sociálních a politických problémů bylo dosaženo řešení, která budou z humanitárního hlediska co nejuspokojivější. Důležité je, že se rozvinuly různé formy dobrovolnictví (volontariátu). Rozšíření tohoto odhodlání představuje pro mladé lidi školu života, kde se učí solidaritě a ochotě dávat sebe samé. Proti antikultuře smrti, jejímž výrazem je kupříkladu zneužívání drog, se tak staví láska, která se projevuje jako kultura a životní hodnoty. Již Jan Pavel II. napsal ve své encyklice Sollicitudo rei socialis (SRS), že katolická církev je ochotna spolupracovat s charitativními organizacemi církví a církevních komunit, protože všichni máme společnou motivaci a cíl – opravdový humanismus, který v člověku uznává Boží obraz a chce člověku pomáhat k tomu, aby vedl život odpovídající této důstojnosti.[77]

[76] Srov. ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: Úvod a principy*. s. 35-6.
[77] Viz BENEDIKT XVI. *Deus caritas est*. čl. 28, 30, 31. Dostupné z: http://www.paulinky.cz/_d/deuscaritasest.pdf

3.5 Sociální učení katolické církve

Etická vodítka křesťanům a lidem, kteří jsou zaměstnáni v pomáhajících profesích, poskytuji nejen Písmo svaté, ale také katolická sociální nauka.

Tématem sociálních encyklik vydávaných papeži zvláště v posledních 150 letech je především sociální spravedlnost a úkol křesťanů vnášet do světa aktivní lásku k bližnímu. Sociální encykliky jsou následující:

- (RR) Rerum novarum (Lev XIII., 1891; „O nových věcech“) – reaguje na dělnickou otázku a odbory a odmítá komunismus i neomezený kapitalismus;
- (QA) Quadragesimo anno (Pius XI., 1931; „Čtyřicet let“) – vychází ke 40. výročí předchozí encykliky a snaží se navrhnout uspořádání společnosti na principech evangelia;
- (MEM) Mater et Magistra (Jan XXIII., 1961; „Matka a Učitelka“) – je výzvou k aktivnímu nejen křesťanskému, ale i občanskému životu dle evangelia;
- (PIT) Pacem in terris (Jan XXIII., 1963; „Mír ve světě“) – tzv. „mírová encyklika“ vyzývá k jednání místo války (vliv Karibské krize) a zákazu jaderných zbraní a ukončení závodů ve zbrojení; název zneužila KSČ pro pojmenování kolaborantského sdružení kněží;
- (PP) Populorum progressio (Pavel VI., 1967; „Rozvoj národů“) – odsuzuje křiklavé rozdíly vyspělých zemí a rozvojového světa;
- (LE) Laborem exercens (Jan Pavel II., 1981; „Vykonávající práci“) – zabývá se bojem za sociální spravedlnost;
- (SRS) Sollicitudo rei socialis (Jan Pavel II., 1987; „Starost o věc společenskou“) – shrnuje dosavadní sociální učení církve;
- (CA) Centesimus annus (Jan Pavel II., 1991; „Stý rok“) – název reaguje na výročí „Rerum novarum“; reaguje především na diktátorské režimy Jižní Ameriky, Afriky a Asie;[78]
- (DCE) Deus caritas est (Benedikt XVI., 2005; „Bůh je láska“) – ukazuje, že erós a agapé nejsou dva rozdílné druhy lásky, ale pouze rozlišné části jediné lásky, která dává i dostává;[79]

[78] Viz HALÍK, T. *Sociální encykliky.* Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/SocialniEncykliky.htm

[79] Viz BENEDIKT XVI. *Deus caritas est*. vyd. Dostupné z: http://www.paulinky.cz/_d/deuscaritasest.pdf

- (CIV) Caritas in veritate (Benedikt XVI., 2009; „Láska v pravdě“) – ukazuje potřebu světové politické autority a kritizuje přebujelé byrokratické organizace s neúměrně vysokými příjmy.[80]

Katolická církev poukazuje na to, že jsou, kromě morálních zásad trvalé platnosti, poplatné své době a souvislostem, ve kterých vznikaly. Nelze proto bez ohledu na tuto skutečnost aplikovat stanoviska encyklik, které vznikly před lety, na současnou dobu. Sociální učení se zabývá převážně aktuálními otázkami společenského života. Církve v nich, až na výjimky, neřeší politické záležitosti, ale ponechává si svobodu pro své vyjádření.

Všeobecný pohled na otázku člověka a společenského života, tedy sociální etiku, poskytuje pastorální konstituce II. vatikánského koncilu Gaudium et spes (GS, „Radost a naděje“), o církvi v dnešním světě, která objasňuje, kromě jiného, teologické základy člověka a lidské pospolitosti a vyvozuje z nich praktické aplikace pro život člověka ve společnosti.[81] Život lidského společenství není ponechán na libovůli člověka. Ten se může dokonale realizovat jen ve společenství s druhými. Společenství s Bohem je základem k plné realizaci jeho osobnosti. Život s druhými napomáhá k této realizaci, je-li ovládán láskou. Když je člověk ve společenském životě podroben různým formám násilí (politického, hospodářského rasového či jiného), může se mu společenský rozměr jeho života stát pramenem ponižování lidské důstojnosti.[82]

Ráda bych uvedla ještě několik zásadních myšlenek. Papež Jan Pavel II. ve svých encyklikách zdůrazňuje ve svých encyklikách především lidská práva, „pravdu o člověku“, která musí být nezkráceně uchována a je součástí neotřesitelných hodnot, na nichž stojí opravdová demokracie a odpovědné užívání svobody. V encyklice Centesimus annus oceňuje hospodářství volného trhu a přináší novou myšlenku sociální ekologie, péče o společenské životní prostředí, které umožňuje zvnitřnění základních etických hodnot. (CA, 22 – 52) Jan Pavel II. řekl o lidské práci, že je nejdůležitějším klíčem k sociální otázce, vidíme-li ji pod zorným úhlem dobra člověka. Jestli je řešení sociální otázky stále složitější, nabývá lidská práce zásadního a rozhodujícího významu, abychom učinili lidský život lidštějším. (LE, 3) Tato úžasná pravda platí především pro sociální práci. Když člověk pracuje, nemění pouze svět a společnost,

[80] Viz BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate.* Dostupné z: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate_en.html
[81] Viz *Konstituce Radost a naděje (Gaudium et spes).* 128 s.
[82] Viz BOUBLÍK, V. *Teologická antropologie: Člověk v Kristu Ježíši.* s. 77, 79-80.

ale zdokonaluje sám sebe a rozvíjí své schopnosti. (LE, 26) Lidská práce má svou mravní hodnotu, která je bezprostředně spjata s člověkem, který je vykonává uvědoměle a svobodně. Základem hodnocení práce je fakt, že ten, kdo ji koná, je osoba. (LE, 6) V případě vztaženém k tématu této práce, je to osoba sociálního pracovníka. V encyklice Caritas in veritate (CIV) Benedikt XVI. rozpoznává v principu subsidiarity, vytyčeném již v roce 1931 Piem XI. v encyklice Quadragesimo anno – důležitý nástroj, jak odpovědět v budoucnu na současnou krizi globalizace. Základ řízení by neměl spočívat výlučně na veřejné moci, ale i na prvcích občanské společnosti, zprostředkujících orgánech mezi státem a trhem, jak původně formuloval Pius XI.[83]

Východisko pro správné a úplné pojetí člověka a společenských vztahů nabízí také sociální kodex (katolické) církve - upozorňuje na tři klíčové otázky: důstojnost lidské osoby, nutnost jednoty lidského společenství a hodnoty lidské činnosti na zemi na základě kritéria, že člověk má cenu víc pro to, co je, než pro to, co má a všechno, co lidé činí za účelem větší spravedlnosti, rozsáhlejšího bratrství a lidštějšího řádu ve společenských vztazích, má větší cenu než pokroky na technickém poli. Tato kritéria udávají základní orientaci o úkolech člověka ve světě, o jeho vztazích. Jim odpovídají základní postoje vůči povolání osoby a společnosti, které se musí odrážet v řešení všech problémů, které se týkají života na zemi.[84]

V roce 1996 kardinál Ratzinger uvedl v příspěvku Respektování základní míry lidskosti: „Udržovat podstatné morální aspekty toho, co je nám společné a ochraňovat je bez vnucování se mi zdá podmínkou přetrvání svobody tváří v tvář všem nihilismům a jejich totalitním důsledkům. Zde také vidím veřejné poslání křesťanských církví v dnešním světě. Podstatě církve odpovídá to, že je odloučená od státu a že její víra nemůže být vnucována státem, nýbrž spočívá na svobodně získaném přesvědčení…K církvi patří, že není státem či částí státu, nýbrž společenstvím z přesvědčení. Patří k ní však také, že si je vědoma své odpovědnosti za celek a že se nemůže omezit na sebe sama. Ze své svobody musí mluvit do svobody všech, aby morální síly dějin zůstaly aktuálními a aby byly vždy znovu evidentní ty hodnoty, bez nichž není svoboda společenství možná.“[85]

---

[83] Srov. DRAGHI, M. *Bez etiky není možný žádný rozvoj*.
In RadioVatikana.cz: *Česká sekce Vatikánského rozhlasu*. Dostupné na:
http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=11505
[84] Srov. SPIAZZI, R. *Sociální kodex církve.* s. 37-38.
[85] Cit. RATZINGER, J. *Pravda, hodnoty a moc: Prubířské kameny pluralistické společnosti.* s. 15-16.

4. Význam a aplikace hodnot v sociální práci

V této kapitole se budu zabývat sociální prací – jejím definováním a základními faktory, které považuji za podstatné pro její výkon. Uvedu, jak se do sociálních služeb promítají hodnoty sociální práce, celé pomáhající organizace a kultura naší společnosti. K praktickým výkonům sociální práce, ze kterých lze hodnoty vysledovat, patří vztah ke klientovi a kompetence sociálního pracovníka. Důležitými předpoklady pro úspěšný průběh činností v této sféře jsou také morální inteligence a profesní odbornost. Hodnoty lásky k bližnímu, rovnosti a solidarity v sociální práci a v systému sociální spravedlnosti vyjadřují snahu poskytnout klientům to, co potřebují k důstojnému životu. Skrze osobnost sociálního pracovníka jsou hodnoty s prací provázány a dále aplikovány. Najdeme je obecně v principech sociální práce, jsou významné v problematice rozhodování včetně řešení etických dilemat. Podstatným bodem v praktickém užití hodnot v sociální práci je také spiritualita. Vycházím především z českých autorů, kteří o této problematice píší – z Libora Musila, Miroslavy Nečasové, Karla Kopřivy, Oldřicha Matouška, ze zahraniční literatury z knihy Sarah Banksové.

4.1 Sociální práce

Sociální práce ve své podstatě existuje od počátku historie lidstva. Projevuje se solidaritou a pomocí bližnímu. Najdeme ji ve všech kulturách a náboženstvích. Láska k druhému člověku je základní křesťanská hodnota, která vychází ze vzájemného vztahu Boha a člověka. Péče a starost o potřebné a chudé je považována za poslání. Také Immanuel Kant zdůrazňoval, že člověk se nesmí stát nikomu prostředkem a musí být pro druhého člověka jedině cílem. Z toho vyplývá rovnost všech lidí, svoboda, rozum a odpovědnost za sebe i za ostatní. Tím, že druhému přiznáme stejná práva jako sobě, ctíme a respektujeme jeho lidskou důstojnost.[86]

Pomoc člověku ve špatné sociální situaci se v průběhu naší historie profesionalizovala. V 18. století začala vznikat azylová zařízení, především nalezince a sirotčince. Péče vyústila do dnešního pojetí až v průběhu 19. a 20. století a etablovala v samostatný obor sociální práce.[87] Nejvýznačnější sociální skupinou, která potřebovala pomoc a ochranu, byli váleční veteráni a pozůstalí těch, kteří se nevrátili z První

[86] Srov. TISCHNER, J. *Ako žiť? Uvedenie do kresťanskej etiky*. s. 80-81.
[87] Viz MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. s. 114-116.

světové války. Mnoho lidí neslo následky hladovění, bylo i mnoho nezaměstnaných a nemajetných nájemníků. Sociální péči zajišťovaly veřejnoprávní a soukromoprávní instituce (včetně církevních). Byly zakládány také četné dobrovolné organizace se sociálním zaměřením, vzniklo ministerstvo sociální péče, nové zákony pro veřejnou sociální péči a sociální pojištění pro případ nemoci, stáří nebo invalidity. Významným rysem nestátní péče byly v meziválečném období dobrovolné spolky, v péči o chudé se angažovali také příslušníci středních vrstev. S rozvojem sociální péče začala vzrůstat potřeba profesionálních sociálních pracovníků s odborným vzděláním.[88] Souběžně bylo obvyklým jevem, že sociální pomoc poskytovali sousedé, rodina, různá církevní zařízení a obce na základě domovského práva.

Cílem sociální služby bylo a je především zachovat základní hodnotu - důstojnost a kvalitu života člověka, aby mohl žít na srovnatelné úrovni s ostatními. Koncepce sociální politiky současných sociálních států je založena na skutečnosti, že každý člověk je odpovědný za svůj život, ale může se přičiněním různých okolností dostat do situace, ze které se neumí dostat sám a potřebuje pomoc odbornou – sociální práci.[89] Selhání v životní situaci může způsobit např. špatný zdravotní nebo psychický stav, neobvyklá životní orientace nebo styl života, nízká kvalifikace, špatná finanční situace, nedůvěra ke společnosti a mnohé další. Sociální pracovníci se obvykle specializují na komplexní pomoc určité cílové skupině, jiní jen na určitou dimenzi situace klientů (rodinné vztahy, ekonomická situace, sociálně právní ochrana…), často se obě tyto specializace podle potřebnosti uživatelů sociálních služeb prolínají.[90]

Sociální práci lze definovat různými způsoby. Havrdová ji například definuje takto:

1) „Sociální práce *jako obor* je aplikovaná věda, která zkoumá komplexní souvislosti mezi intrapsychickými, interpersonálními, skupinovými a společenskými procesy a způsoby jejich ovlivnění legislativními, organizačními, komunikačními a vztahovými prostředky, s cílem vylepšit životní pohodu všech lidí.
2) Sociální práce *jako činnost* je profesionální aktivita, která vytváří podmínky pro rozvoj a lepší využití zdrojů jednotlivce, skupin, komunit a společnosti využíváním prostředků analýzy a komunikace, profesionálním utvářením a usnadňováním vzájemné interakce (organizováním, vyjednáváním) a realizací

[88] Viz MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. s. 120-121, 123.
[89] Srov. BANKS, S. *Ethics and values in social work.* s. 14-15.
[90] Viz MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale …: Dilemata práce s klienty v organizacích.* s. 15-18.

a změnou legislativních a společenských podmínek, s cílem ochránit a posílit zejména znevýhodněné a ohrožené skupiny a jednotlivce ve společnosti“.[91]

Definicí sociální práce je mnoho. Matoušek ve Slovníku sociální práce ji vymezuje takto: „Společenskovědní disciplina i oblast praktické činnosti, jejichž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů (chudoby, zanedbávání výchovy dětí, diskriminace určitých skupin, delikvence mládeže, nezaměstnanosti aj.). Sociální práce se opírá jednak o rámec společenské solidarity, jednak o ideál naplňování individuálního lidského potenciálu. Sociální pracovníci pomáhají jednotlivcům, rodinám, skupinám i komunitám dosáhnout nebo navrátit způsobilost k sociálnímu uplatnění.“[92]

Musil vymezuje sociální práci jako profesi, která se zajímá o všední okolnosti života jedinců a skupin. Jejím společným znakem je poskytování pomoci lidem v obtížných životních situacích. Sociální pracovníci umožňují klientům v nesnázích orientovat se v interakcích s jejich sociálním prostředím. Tím se sociální práce liší od většiny pomáhajících oborů.[93] Řezníček mluví o specifiku oboru sociální práce jako o osobním nasazení pracovníků při řešení problémů jejich klientů. Zmiňuje princip kontrolovaného osobního zaujetí spolu s požadavkem hodnotové neutrality, který klade značný nárok na emocionální rovnováhu a výkonovou výdrž sociálních pracovníků. Vidí sociální práci jako průsečík mnoha protikladných vlivů, pod jejichž tlaky se metodicky a soustavně řeší sociální problémy na interpersonální úrovni.[94] Matoušek uvádí, že sociální práce je uměním, protože vyžaduje velkou škálu dovedností. Sociální pracovník musí porozumět druhým a musí být schopen pomoci jim tak, aby se na této pomoci nestali závislými. Je také vědou, protože nezanedbatelnými předpoklady pro její výkon jsou talent a tvořivost sociálního pracovníka. Vzdělání v tomto oboru je třeba stále prohlubovat a talent kultivovat.[95] Z těchto definic je evidentní podtext hodnot, které sociální pracovník jako člověk musí respektovat. Vzhledem k tomu, že pracuje s člověkem, skupinou nebo komunitou, na vysoké příčce hodnotového žebříčku u něj musí být lidská důstojnost. Na druhou stranu musí v jistých okamžicích uplatňovat vlastní hodnotovou neutralitu, aby na nejvyšším stupni hodnotové hierarchie pro něj byl člověk a respekt k lidské důstojnosti, a aby se jeho osobní hodnoty nestaly předsudkem

[91] Srov. HAVRDOVÁ Z. *Kompetence v praxi sociální práce.* s. 154.
[92] Cit. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. s. 213.
[93] Srov. MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale …: Dilemata práce s klienty v organizacích.* s. 16.
[94] Srov. ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce.* s. 18.
[95] Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. s. 192.

při práci s klientem. Pro svou činnost musí vyvíjet snahu uplatňovat interpersonální i intrapersonální dovednosti, ochotu pomáhat a dále se vzdělávat, aby mohl službu poskytovat na kvalitní úrovni.

Sociální práce nespočívá pouze v práci s klientem, ale také s jeho prostředím. Někdy problematika situace nevychází jen z osoby klienta, ale ze společenského prostředí, ve kterém žije. Při posuzování rizikových jevů hrají hodnoty v sociální práci klíčovou roli. Podle Fischera vstupuje do sociální práce několik rovin hodnot, které se mohou navzájem prolínat. Osobní hodnoty jsou prvním a základním východiskem, proč člověk druhému pomáhá. Mnohdy tak činí pouze intuitivně nebo na základě životních zkušeností. Proto v průběhu staletí existovala laická péče nejbližších lidí a sousedů. Klíčovou hodnotu hraje důvěra, starost o blízkého člověka nebo o vlastní dítě. Tento systém hodnot je pro sociální práci primární. Společenské hodnoty se projevují v individuálním jednání sociálních pracovníků s klienty. Jsou zastoupeny v legislativě, úmluvách, profesních kodexech a strategiích práce jednotlivých organizací. Pronikají také do osobní roviny hodnot, proto je nelze přijímat nekriticky. Společenská přípustnost nějakého jevu nemusí zaručovat jeho obecnou hodnotu. Příkladem může být střet hodnot mezi různými zeměmi světa. Legislativní hodnoty jsou systémem psaných zákonů. Právo však musíme posuzovat z hlediska společenského, tedy i hodnot, které samy nemusí být cestou k optimálnímu řešení. Právní ustanovení a normy je třeba aplikovat tak, že musíme vzít v úvahu nejen literu, ale i ducha zákona. V mnoha situacích se právní výklady různí. Právo zajišťuje dodržování krajních mezí a legislativa je stále předmětem společenského vývoje, ve kterém se mohou vyskytnout nestandardní případy. Zásadní roli mají hodnoty lidských práv.[96] Profesní hodnoty znamenají vyrovnání se s hodnotami dané profese – skrze výkon své odbornosti pracovník na sebe bere nepsanou mravní a právní odpovědnost za jednání v souladu s příslušným profesním étosem. Existují i případy, kdy pracovník s ohledem na vlastní systém hodnot není schopný vykonávat určitou profesi. Jako příklad lze uvést sociální práci v mravně pohoršujícím prostředí. Těmto

[96] Podle Ústřední rady pro vzdělávání a výcvik v sociální práci (CCETSW, 1995) hodnoty sociální práce obsahují ochotu k respektu a důležitosti, uznání jedinečnosti a odlišnosti, podporu lidských práv, např. volebního práva, práva na ochranu, práva na soukromí a dalších. (In Matoušek, O. *Základy sociální práce*, s. 6)

situacím, kdy oprávněně předpokládané profesní hodnoty mají ustoupit osobním hodnotám pracovníka, je třeba předcházet již během odborné přípravy.[97]

Často jde v sociální práci o obranu lidí, kteří mohou být poškozeni egoistickými skupinami. Například takovými, kterým se jedná především o zisk a využití na úkor ostatních. Je důležité cítit a demonstrovat sounáležitost s těmi, kteří se o sebe ne z vlastní viny nemohou postarat; jsou nemocní, staří, postižení zdravotně, duševně anebo ohroženi rizikovými jevy ve společnosti a sociálním vyloučením. Taková podpora musí mít nutně internacionální charakter a vede k solidaritě s trpícími lidmi a humanitární pomoci na celém světě. Nejkvalitnějším typem pomoci druhému člověku je nejen materiální podpora, ale také psychická podpora jeho vlastních schopností a sebedůvěry ve smyslu „pomáháme ti, aby sis dále dokázal co nejlépe pomoci sám“.[98]

Sociální pracovníci mohou pociťovat uspokojení z interakce s lidmi a z povahy samotné sociální práce. Není pro ně zásadní orientace na zisk nebo výdělek, aby dosáhli cíle, ke kterému směřují. Paradox pomáhající profese může vzniknout v případě, kdyby se uskutečňování lásky k bližnímu stalo nikoli hodnotou duchovní, ale materiální. V tom smyslu, že by se stalo výdělečnou profesí, a také zdrojem hmotného a společenského úspěchu sociálního pracovníka. Pak by již nešlo o profesionální pomáhání, ale o činnost naprosto kvalitativně jinou – podnikatelskou.[99] Proto je stále zdůrazňováno hledisko morálního přístupu sociálního pracovníka. Teoretické základy odborného vzdělání připraví studenta sociální práce na problematiku etickou, psychologickou, zdravotní a sociální.[100] Z toho vyplývá, že odborný rozhled je pro sociálního pracovníka podstatný. V praxi se teoretické znalosti, nejen z oblasti etiky, nadále upevňují. Má-li pak oporu ve svém vlastním nastavení hodnot, které ho k sociální práci motivuje, a rovněž má-li etická vodítka v hodnotách organizace, jeho služba je vykonávána ke spokojenosti klientů i společnosti dobře a kvalitně.

V literatuře o sociální práci jsou často hodnoty odlišeny od vědomostí a etické problémy od právních nebo technických záležitostí. Toto rozlišení může být užitečné, za předpokladu, že by praktická zkušenost byla bezcenná nebo právní a technické rozhodnutí mohlo být provedeno bez opory v etice. Zákony neříkají,

---

[97] Viz FISCHER, O. *Role hodnot v etice pro sociální práci*.
In FISCHER, O., MILFAIT, R. (eds.)
Etika pro sociální práci. s. 66-8.
[98] Srov. DOLISTA, J. *Sociální etika vychovává k péči o vlastní budoucnost*.
In *Sociální práce* č. 4/2004. s. 17-18.
[99] Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. s. 27-8.
[100] Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. s. 192.

co by sociální pracovník měl dělat, ale jen co smí nebo musí udělat. Právní normy reflektují hodnoty a normy ve společnosti, které se mohou zdát někdy i nemorální. Rozhodnutí v sociální práci jsou interakcemi mezi etickými, politickými, technickými a právními problémy, kterou jsou navzájem propojeny. Etické postoje nebo hodnotové založení ovlivňuje skutečnost, jak jsou v sociální práci právní normy interpretovány a aplikovány.[101] Na interpretaci se také v nemalé míře podílí duševní stránka člověka a jeho emoce.

4.2 Hodnotová východiska pro sociální práci

Principy sociální práce jsou obsáhlým a širokým pojetím, které se uplatňuje v sociální praxi a konkretizuje se v zásadách a pravidlech pro jednání sociálních pracovníků. Vycházejí ze základních lidských hodnot a jsou také podnětem k úsilí podle těchto hodnot postupovat.

V literatuře o sociální práci lze najít různá dělení těchto principů a zásad, například principy kněze Biesteka, které vycházejí z individuální práce s jednotlivci, kteří dobrovolně iniciovali kontakt se sociálním pracovníkem. Jedná se o individualizaci, vyjadřování pocitů, empatii, akceptaci, nemoralizování, sebeurčení a diskrétnost.[102] Podle Gordona má sociální práce šest zásad. Vychází z předpokladu, že společnost se věnuje především jednotlivci. Jednotlivci ve společnosti jsou na sobě závislí a jsou za sebe navzájem odpovědní. Každý má podobné potřeby, i když je zároveň jedinečný. Základem je každému umožnit rozvoj jeho jedinečného potenciálu a odpovědnost vůči společnosti, což se projevuje aktivní účastí na životě společnosti. Společnost je povinna zajistit, aby překážky této seberealizace jednotlivce byly překonány nebo aby se jim dalo předejít. Principiální hodnoty shrnul také Clark v osmi základech pro dobrou sociální praxi – jsou následující: respekt ke klientovi, důvěryhodnost ve vztahu, kompetence sociálního pracovníka, ochota pracovníka jít nad rámec svých povinností, využívání efektivních metod sociální práce, legitimita intervence, odpovědnost vůči klientovi, vysoká kvalita služby.[103] Všechny přístupy se shodují na hodnotě jedinečnosti člověka, ochotě pomáhat mu a přistupovat k němu otevřeně a upřímně jako k sobě rovnému. Důležitá je odpovědnost, víra v dobrý výsledek sociální práce a úroveň jejího provedení. Tyto postoje vycházejí z osobnosti

[101] Srov. BANKS, S. *Ethics and values in social work.* s. 10.
[102] Srov. tamtéž. s. 27.
[103] Viz MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce.* s. 37-39.

sociálního pracovníka, jeho morální zralosti, profesní odbornosti a praktických zkušeností. Je důležité, aby jeho přístup byl legitimní a byl podporován organizací i společností, pro kterou pracuje.

Na rozdíl od všeobecných principů, si každá organizace sama nastavuje jednotlivá pravidla pro výkon sociální služby. Je evidentní, že musí existovat hranice, za níž by kvalita profesionální péče neměla klesnout. Tyto hranice souvisí především s ohrožením práv klienta, se zneužitím pravomoci nebo odpovědnosti za kvalitu odborného pracovního přístupu.[104] Pravidla sociální práce vycházejí z eticky uznávaných pravidel jednání. Jsou to normy, standardy nebo vzory, ze kterých je zřejmé, jakým způsobem sociální pracovníci jednají s ostatními pracovníky v organizaci, s klienty, případně dalšími subjekty. Lze je vymezit na šest základních typů jednání:

„Způsoby rozhodování o cílech a úkolech.

Pracovní postupy.

Dělba úkolů.

Způsoby koordinace jejich plnění.

Představy o tom, jak jedná nebo nejedná „dobrý pracovník".

Způsoby udělování odměn a trestů."

Podrobné pracovní postupy pomáhající organizace jsou zachyceny v jejích metodických materiálech. Jsou to předpisy o způsobech, jak má sociální pracovník zvládat běžné pracovní podmínky a každodenní dilemata v práci s klientem.[105] Tato rámcová pravidla vycházejí z hodnot, které akceptují zaměstnanci, organizace a v principech vrcholově celá naše společnost. Kultura celé společnosti tím ovlivňuje kulturu pomáhajících organizací a jejich zaměstnanců a naopak – kvalitní práce jednotlivců a hodnoty organizací, jejichž posláním je pomoc potřebným a láska k bližním, mají vliv na veřejnost a morálku celé naší společnosti.

Nejběžnějším přístupem k profesní kultuře a etice je artikulovat soubor obecných etických principů, které budou vodítkem, jak by se měl pracovník chovat. Princip je proto základní normou chování, na které závisí další normy a pravidla a tvoří východisko pro morální rozhodování. Je důležité odlišit princip od pravidla, které je specifičtější a má užší rozsah. Například respektovat lidská práva na sebeurčení je princip, protože jeho význam je široký a platí pro všechny lidi a za všech okolností,

[104] Srov. HAVRDOVÁ Z. *Kompetence v praxi sociální práce.* s. 19.
[105] Srov., cit. MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale …: Dilemata práce s klienty v organizacích.* s. 30.

zatímco respekt k právu uživatele na nahlížení do dokumentace je specifický a může být v kontextu sociální práce považován za pravidlo. Kantovské principy ve vztahu k sociální práci vychází z respektu a autonomie člověka. Literatura o hodnotách a etice v sociální práci se často zaměřuje na principy, jak by se sociální pracovník měl chovat ke klientovi. Základem je „respekt k člověku“, což by měl být výchozí bod pro etiku sociální práce a způsob morálního myšlení obecně. Tento princip pochází z formulace kategorického imperativu. Podle něho si jednotlivec zaslouží respekt jednoduše proto, že je člověkem, bez ohledu na to, zda se nám líbí, zda je nám užitečný nebo zda se k nám zachoval dobře. Podle Kantovy filosofie je člověk natolik racionální bytost, aby byl schopen činnosti, kterou si umí racionálně zdůvodnit a kterou si lze vyložit jako jednání podle jeho vlastní volby a přání se schopností dělat rozhodnutí. Respekt může být považován jako „čin sympatie“ k lidské bytosti. Kantovská morální filosofie a princip respektu k člověku je velmi důležitým faktorem etiky sociální práce. Kant formuloval několik verzí svého imperativu, např.: „Jednej vždy podle takové maximy, která by zároveň mohla být univerzálním zákonem“. Podle něj jediné dobré jednání je takové, které člověk dělá na základě svého smyslu pro povinnost. Jako lidské bytosti jsme rozumné a autonomní – máme svobodu dělat vlastní rozhodnutí – sami vytváříme morální zákony a dáváme je ostatním.[106] Z filosofie lidského jednání vychází i sociální práce.

Používání etiky a morálních principů není jednoduché, zvláště u kulturně diverzifikované společnosti. Banksová uvádí šest hlavních morálních principů, které považuje za základ pro nejvyšší etickou úroveň pomáhajícího profesionála. Patří sem: autonomie, „nonmaleficence“ – tj. nikomu neškodit, dobročinnost, spravedlnost, spolehlivost, pravdomluvnost. Tyto principy v sobě mají nikdy nekončící proces snahy o udržení hodnot a morálky. Autonomie je základem pro samostatné rozhodování či svobodu klienta, aby si zvolil svou vlastní cestu. Respekt k autonomii znamená právo druhého člověka vybrat si a chovat se v souladu se svými přáními; pomáhající pracovník mu musí toto právo zabezpečit. Může se zdát, že především v západních zemích je největší důraz kladen na individualismus, samostatnost a svobodu rozhodování. V jiných částech světa či v jiných kulturách je důraz více kladen na vzájemnost, rodinu a pospolitost. Pomáhající pracovník musí znát priority a hodnoty těch, kterým chce pomoci a své jednání tomu přizpůsobit. Nikomu neškodit znamená

[106] Viz BANKS, S. *Ethics and values in social work.* s. 23-25.

základní odpovědnost vyhnout se jakémukoli riziku poškodit klienta. Především si uvědomit, že klienta nelze „onálepkovat“ a podle toho postupovat. Veškeré negativní tlaky je třeba si uvědomit a vyvarovat se jim. Dobročinnost znamená poskytování dobra druhým, to předpokládá zajistit jim vše, co přispívá zlepšení jejich životní situace. Spravedlnost je v tom, že s každým klientem pracovník jedná stejně – bez ohledu na jeho věk, pohlaví, rasu, etnikum, handicap, socio-ekonomické postavení, kulturní pozadí, náboženství, sexuální orientaci. Spolehlivost znamená pro sociálního pracovníka dodržovat sliby, které dá. Tím se prohlubuje důvěra mezi ním a klientem a vzrůstá pocit odpovědnosti na obou stranách. Pravdomluvnost je také podstatným principem pomáhající profese. Bez něho by nevznikl dobře fungující vztah mezi pracovníkem a klientem, ani by se dále pozitivně nerozvíjel. Při etickém rozhodování se každý ptá sám sebe: „Na jaké hodnoty se mám spolehnout a proč? Jak hodnoty ovlivní mou práci s klienty?“ Člověk by si měl uvědomovat klientovy hodnoty stejně jako své osobní hodnoty, kulturu a náboženství a podle nich tvořit svá etická rozhodnutí. Etické rozhodování není čistě kognitivním a lineárním procesem, který se řídí předdefinovanými postupy. Je zásadní vědět, že i emoce v něm hrají podstatnou roli. Také pokud pracovník není spokojen se svým rozhodnutím a neumí se s ním vypořádat, jistě to ovlivní jeho chování ke klientovi. Protože většinou rozhoduje o jeho sociální péči, měl by dilema diskutovat s ním. Konzultace s klientem je důležitým krokem k dosažení možného výsledku.[107]

Sociální práce je specializována na řešení mezilidských problémů, vede člověka k dobrému začlenění do společnosti a ke změnám vedoucím k jeho osobnímu blahu. V této činnosti jsou vzájemně na sebe vztažené teoretické a praktické systémy hodnot. Na rozdíl od jiných povolání tu hraje podstatnou roli prvek lidského vztahu mezi pomáhajícím profesionálem a jeho klientem. Uživatel služby potřebuje sociálnímu pracovníkovi věřit, vážit si ho a cítit jeho odbornost a lidský zájem. Očekává od sociálního pracovníka kromě přijetí také spolehlivost, porozumění a dostatečnou kompetenci. Hlavním „pracovním nástrojem“ sociálního pracovníka je jeho osobnost a odborné vzdělání. Musí jednat na základě nejlepších zájmů svých klientů; poskytuje jim kvalitní péči, intervenuje v případě krize, stanovuje sociální terapii. Jenom lidé s hodnotovým systémem nastaveným tak, že nevyvozují závěry či nesoudí jednání například v případě sociálně vyloučeného jednotlivce a respektují ho jako člověka,

[107] Viz COREY, G., COREY, M. S., CALLANAN, P. *Issues and ethics in the helping professions.* s. 17-20 .

s ním mohou dobře pracovat.[108] Důležitým impulsem ve vztahu sociální pracovník – klient je holistický přístup ke klientovi a znalost prostředí, ze kterého vychází. Sociální pracovník musí respektovat psychické a sociální potřeby klientů, ale současně také jejich fyzický nebo duchovní rozměr.

Profesní hodnoty jsou širokým systémem, který se pro větší efektivitu práce v organizacích dále vymezuje v jejich poslání. Tím vedení organizace a pracovníci na sebe berou zodpovědnost za jednání v souladu se specifickými hodnotami organizace. Sociální prací prostupuje celá řada rovin hodnot. Oproti zdravotnictví není předmětem práce jen psychosomatická stránka člověka, ale především jeho celkové uschopnění k plnohodnotnému sociálně-osobnostnímu rozvoji. Dostávají se do tak do hry i hodnoty klienta, které z jednání spíše jen vytušíme. Do této sféry patří i jeho kulturní a náboženské hodnoty.[109]Všechny tyto hodnotové úrovně zastřešuje etika profese.

Hodnoty sociálního pracovníka i klienta vyjadřují fakt, že svobodná volba není úplně libovolná, protože hodnota je to, proč něčemu dáváme přednost a co naši volbu určuje. Hodnota také určuje, co si člověk myslí, že by měl dělat, což nemusí být totéž, co dělat chce.[110] Odborníci i praktici v sociální práci se všeobecně shodují, že etika, morálka a hodnoty jsou opravdu nevyhnutelnou součástí sociální práce. Sociální pracovníci znají z praxe mnoho příkladů etických problémů a dilemat.[111]

Fischer uvádí schéma interakce vybraných systémů hodnot:

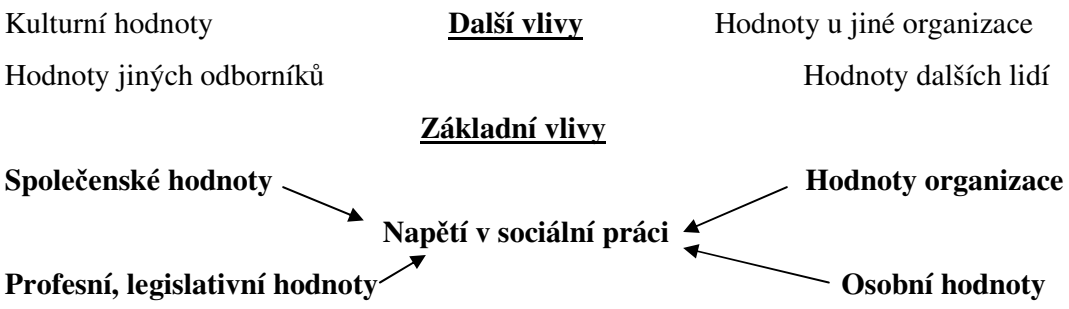

[108] Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. s. 14.
[109] Srov. FISCHER, O. *Role hodnot v etice pro sociální práci*.
In FISCHER, O., MILFAIT, R. (eds.) *Etika pro sociální práci.* s. 68-69.
[110] Srov. tamtéž. s. 62.
[111] Srov. BANKS, S. *Ethics and values in social work.* s. 9.

V sociální práci dochází ke střetu profesních a osobních systémů hodnot, které se v praxi často ani nerozlišují. Jde i o konflikty s dalšími hodnotovými strukturami, které se objevují v jiných oblastech profesní etiky, např. v psychologii. Sociální pracovník má jednat s ohledem na klienta a situaci. Volba optimálního jednání v kontextu trojice sociální pracovník – klient – prostředí je otázkou volby hodnoty, které se má jednáním dosáhnout.[112]

Z toho vyplývá nutnost konkrétních pravidel a profesních hodnot, které pomáhají sociálnímu pracovníkovi v jeho orientaci. Sociální práci si proto nelze představit bez důkladných etických základů. Kromě obecných morálních ctností se u sociálních pracovníků přepokládají ještě specifické ctnosti: schopnost komunikace, schopnost vcítit se do situace uživatele, schopnost solidarity a úcty k životu. Důležitou hodnotou je také subsidiarita, která znamená postoj k respektování i slabších kompetencí člověka. Hodnoty nebo ctnosti jsou výsledkem procesu vlastní sebevýchovy u každého z nás. Opakovaným jednáním a aplikací hodnot v praxi vzniká životní postoj, který je trvalou dispozicí emocionálních i kognitivních schopností. Tento přístup, získaný praxí a zkušeností, je důležitý pro správná rozhodnutí sociálního pracovníka.[113] Postoje mohou mít své kořeny ve výchově k uctívání náboženských hodnot. Hodnoty mají dlouhodobě prokazatelné znaky, které jsou zjevné z preferovaného způsobu jednání. U sociálního pracovníka je schopnost rozlišování jednotlivých hodnot mezi sebou nezbytná.[114] Jednotlivá řešení je třeba vztahovat ke konkrétním skutečnostem a z nich vycházet při analýze a hledání optimální volby postupu sociální práce. Z metodického hlediska bude analýza situace přesnější, když bude vedena s ohledem na systémy hodnot spíše než podle spontánně stanovených kritérií zájmů zúčastněných. Do etického rozhodování a optimální volby řešení se promítají všechny hodnotové roviny.[115]

Sociální pracovník jako svobodný činitel má profesní i osobní odpovědnost za své jednání a nese za něj ve výsledku osobní vinu nebo ocenění. Do hodnotové reflexe vstupuje jeho znalost sebe sama, především těch hodnot a principů, ze kterých vychází při objektivním posuzování faktů dané problematiky. Z jeho reflexe lze usuzovat, jak bude případ řešit. Vyžaduje to jeho schopnost zvažovat

[112] Srov. FISCHER, O. *Role hodnot v etice pro sociální práci*.
In FISCHER, O., MILFAIT, R. (eds.) *Etika pro sociální práci.* s. 69-70.
[113] Srov. ONDOK, P.J. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína.* s. 18.
[114] Srov. FISCHER, O. *Role hodnot v etice pro sociální práci*.
In FISCHER, O., MILFAIT, R. (eds.) *Etika pro sociální práci.* s. 63.
[115] Srov. tamtéž s. 70.

problém i z jiné perspektivy, než své vlastní. V pozadí znalosti sebe sama by měl znát motivy, proč sociální práci vykonává. Pokud ji vykonává z lásky k člověku, bude řešit případ jinak než sociální pracovník, který vychází z administrativního přístupu. Rozhodujícím parametrem jeho, pro něj prokazatelně správného postupu, bude jeho čisté svědomí.[116] Do vzájemné interakce vstupují i hodnoty a svědomí klienta, které lze rozpoznat ze způsobu jeho jednání a uvažování. Empatický sociální pracovník dokáže vycítit hodnotové nastavení klienta a s respektem k jeho osobě stavět úspěch jejich vzájemného kontaktu na oboustranné důvěře a spolupráci.

4.3 Kompetence a morální inteligence

Sociální život člověka obecně spočívá ve schopnosti porozumět myšlení, cítění a chování druhých lidí. Sociální vztahy a dovednosti spolu vytvářejí vzájemné souvislosti. Kompetence k sociální práci bývá různě definována, ale ve všech vědních disciplínách je obvykle interpretována jako specializovaný systém schopností, znalostí a dovedností, potřebných k dosažení určitých cílů.[117]„Kompetentní pracovník je ten, kdo je vybaven pravomocí vykonávat sociální práci jednak jako absolvent odborného vzdělání, jednak jako člen sociální organizace a kdo je schopen ve svém povolání jednat v souladu s uznávanou profesionální rolí. Kompetence v praxi chápeme jako: funkcionální projev dobře zvládané a uznávané profesionální role sociálního pracovníka, jejíž součástí jsou odborné znalosti, schopnost reflektovat adekvátně kontext a citlivě aplikovat hodnoty profese.“[118] Součástí kompetence sociálního pracovníka je jeho emoční inteligence. Vcítění se do potřeb druhého člověka ho vede ke starostlivosti a dovednosti vytvořit s klientem pozitivní vztah.

Emoční inteligence se vymezuje jako schopnost vyznat se sám v sobě, v ostatních, umět se vnitřně motivovat a zvládat emoce své i cizí. Je to také schopnost monitorovat své i cizí pocity a využívat je pro své jednání. Základní schopnosti spočívají v sebeuvědomění, sebeovládání, obratnosti v kontaktu s lidmi, optimismu a dovednosti empatie. Z hlediska klíčových kompetencí existuje několik bodů, které souvisí bezprostředně se sociální prací. Mezi ně patří schopnost odborného a osobního růstu spolu s dovedností reflektovat osobní stresy, jejich příčiny a projevy

[116] Srov. FISCHER, O. *K pojetí etiky pro sociální práci.* In FISCHER, O., MILFAIT, R. (eds.) *Etika pro sociální práci*. s. 17-18.
[117] Viz OUDOVÁ, D. *Sociální kompetence, zdroje a evaluace.* In KRAHULCOVÁ, B. (eds.). *Sborník katedry psychosociálních věd a etiky: Kontexty sociální a charitativní práce.* s. 65-69.
[118] Srov. HAVRDOVÁ Z. *Kompetence v praxi sociální práce.* s. 42.

a emočně se vylaďovat.[119] Všechny emoce jsou ve své podstatě popudy k jednání a kvalita práce s klientem závisí do značné míry také na schopnosti pracovat s jeho neverbálním projevem.[120]

Kompetentní profesionál musí vycházet z instrumentálních hodnot, které jsou v sociální práci ověřeny historickou praxí. Některé mohou být vnitřně rozporné, jako například zásada respektování svobodného rozhodování u osob, které svých chováním škodí sobě nebo druhým. Také mohou být ve vzájemném konfliktu, jako například ochrana zájmů klienta a loajalita vůči zaměstnavateli. Od sociálního pracovníka s dostatečnými dovednostmi je očekávána funkční integrace těchto profesionálních hodnot.[121] Součástí profesionální kompetence sociálního pracovníka by mělo být i zvládání odpovědí na nezodpovězené otázky. S tím souvisí objasnění jeho pozice, poslání, pravidel, podmínek a morálky. Bylo by neetické předpokládat, že klient všechno ví.[122] Sociální pracovník sám se v tomto ohledu řídí svými vlastními hodnotami, etickými doporučeními, právními normami a metodikou sociální práce.

Sociální kompetence a orientace v hodnotách profese se v sociální práci jeví jako opravdu jedinečná schopnost. Efektivní interpersonální komunikace vede ke zvládání sociální interakce, aby pracovník byl prospěšný pro druhé. Tato schopnost se skládá ze tří základních složek, které lze označit jako víru ve vlastní kompetenci, dovednost v řešení problémů a porozumění duševním procesům druhých lidí. Je to také schopnost týmové práce, schopnost spolupracovat, zvládat konfliktní situace a komunikovat. Personální kompetencí je v tomto smyslu schopnost vědomého rozvíjení vlastních hodnot: umět postupovat systematicky, strukturovat a klasifikovat nové informace, dávat věci do kontextu, poznávat souvislosti, kriticky sledovat a posuzovat jevy, hledat řešení a zvažovat šance a rizika.[123] Praktické kompetence jsou soustavou šesti profesionálních rolí, které se navzájem doplňují. Ve skutečnosti se jedná o různé aspekty a projevy profesionální kompetence jako takové. Havrdová hovoří o soustavě šesti oblastí profesionální role, které se navzájem prolínají jako o šesti základních kompetencích – jsou to schopnosti:

---

[119] Srov. SNÁŠEL, M. *Emoční inteligence v sociální práci.* In DOLEŽEL, J. (eds). In *Spravedlnost a služba. Sborník odborných příspěvků a studijních textů CARITAS-VOŠ sociální Olomouc.* s. 33.
[120] Srov. tamtéž. s. 36.
[121] Srov. ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce.* s. 29.
[122] Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat.* s. 131.
[123] Viz OUDOVÁ, D. *Sociální kompetence, zdroje a evaluace.* In KRAHULCOVÁ, B. (ed.). *Sborník katedry psychosociálních věd a etiky: Kontexty sociální a charitativní práce.* s. 79-81.

1) Rozvíjet účinnou komunikaci s jednotlivci, skupinami, rodinami a komunitami.
2) Orientovat se v potřebách, možnostech a porozumění klienta a okolí, vymezit s nimi oblast a plán spolupráce.
3) Podporovat sebeúctu a pomáhat klientovi k soběstačnosti, rozeznat jeho silné stránky a možnosti jeho okolí.
4) Správně využívat metody a systém služeb ve prospěch klienta, pomáhat mu je přijmout a ukončit.
5) Přispívat k práci organizace.
6) Odborně růst. [124]

Pro dovednost a kompetenci v sociální práci je také významná vize vlastní hodnoty sociálního pracovníka, jeho sebedůvěry včetně zdravého sebevědomí. Je to ustavičné porovnávání svého jednání a dobrý pocit, když člověk jedná dobře a špatný pocit, když jeho chování neodpovídá představě jeho svědomí. Každý člověk má svou představu o sobě, a tím se i jeho svědomí stále konfrontuje nejen s vlastním konáním, ale i s ostatními hodnotami. Jinak by nedokázal ocenit sám sebe. Hrozila by mu skutečnost, že hodnotová pozice, které dosáhl a na které zakládá svou důstojnost, se časem stane nelidská či nedůstojná. K břemenům svobodného a zodpovědného života každého z nás patří ustavičná kontrola a kultivace svědomí, bez kterého si člověk přestává vážit nejen druhých, ale sám sebe. Nejsubjektivnější kultivace vlastního svědomí předpokládá komunikaci s druhými lidmi, která je východiskem sebeuvědomování každého člověka. Základem sebeúcty a dobrého pocitu z práce je poznání vlastních možností, morálních schopností, postojů a chování. To platí za předpokladu, že každého svého uživatele považuje sociální pracovník za svobodnou bytost nebo se na základě své křesťanské víry snaží o to, aby se klient mohl za svobodnou bytost považovat.[125] Každý pracovník prociťuje a provádí sociální terapii nutně subjektivně a po svém, ale s respektem k subjektivitě svého klienta.

Z důvodu kvalitní vzájemné interakce sociálního pracovníka s klientem klade sociální práce důraz nejen na kompetenci, ale i morální inteligenci. Osobní a profesionální předpoklady pro sociální práci znamenají kombinaci nadání, zkušenosti, osobních hodnot a intuitivní tvořivosti, se kterými pracovníci vstupují do vztahu s klientem. Talent k sociální práci je stejně podstatný jako odborné znalosti. Bez schopnosti empatie, opravdovosti, vhledu do situace klienta a vstřícného zájmu

[124] Srov. HAVRDOVÁ Z. *Kompetence v praxi sociální práce.* s. 45-46.
[125] Viz DIATKA, C. *O etike a hodnotách.* s. 131, 102-103.

a respektu vůči němu by byl vztah ke klientovi problematický a nemotivoval by k práci. Podstatnou součástí výkonu praxe je schopnost adekvátního zvažování a hodnocení klientů a jejich situace. To vyžaduje odborné i praktické znalosti a zkušenosti, zejména pokud jsou klienti z odlišného kulturního prostředí. Důležitou roli hraje pojetí sociálního pracovníka; je důležité, aby věděl, co je správné a co ne.[126] Z toho pak vyplývá jeho profesionalita v navázání kontaktu a v komunikaci s klientem a později získání jeho důvěry.

Proto vyžaduje jednání sociálního pracovníka vytříbené morální vnímání a inteligenci. Ta v sobě zahrnuje schopnost morálně se chovat i morálně uvažovat. Každý má určitou představu, jak definovat morálku vysoce vyspělého jedince. Výzkumy některých kultur ukázaly, že některá kritéria jsou všeobecně platná: spravedlnost, smysl pro povinnost nebo odpovědnost vůči ostatním, důstojnost a sebeovládání. Jsou to hodnoty, které nejsou vázány na náboženskou orientaci, ani na určitou kulturu. Za sklonem morálně jednat je lidská potřeba sebeúcty. V sociální práci je významné dávat druhému najevo, že nám na něm záleží. Morální jednání sociálního pracovníka vyžaduje analýzu, porozumění a emocionální empatii. Morálně inteligentní jedinec pociťuje odpovědnost za druhé jako osobní povinnost a závazek, který na sebe bere dobrovolně. Bohužel současná doba uznává více právo a zákony, což nahrazuje osobní povinnost v rozhodování každého z nás. Pak se může stát, že některý jedinec se vyvyšuje nad společnost a svoboda jednotlivce se nadřazuje povinnostem ke společnosti.[127] Morální inteligence je výsledkem procesu morálního zrání sociálního pracovníka, ve kterém reflektuje svou výchovu, vzdělání i praktické zkušenosti.

Vývojem procesu morálního uvažování se zabýval již švýcarský psycholog Jean Piaget, který vývoj morálky a hodnot považuje za součást obecného kognitivního vývoje.[128] Pro pomoc klientovi je důležitá jistá kognitivní zralost a ztotožnění se s morálkou společnosti. Každý člověk vnímá jinak a odlišně prožívá svůj vztah ke skutečnosti. Proto v rámci sociální práce musí mít pracovník stále na zřeteli svou emocionalitu. Hodnoty jsou výsledkem kognitivního postoje, který se neustále vyvíjí, a zároveň se projevují v aktivním jednání, kterým člověk

[126] Srov. ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce.* s. 23.
[127] Viz HASS, A. *Morální inteligence: Jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás.* s. 11-13.
[128] Srov. CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot.* s. 302.

realizuje a prosazuje to, co považuje za hodnotné.[129] V 60. letech 20. století navázal na Piagetův model morálního vývoje Lawrence Kohlberg se svým vlastním učením o vývoji mravního vědomí a hodnocení. Zdůraznil, že vývoj morálky trvá déle, možná celý život člověka a prochází složitým systémem vývojových fází. Stejně jako Piaget uvádí vždy dvě alternativy a subjekt se musí rozhodnout mezi dvěma typy morálky. Jeden je vztažený k pocitům, které schvaluje zákon. Druhý vychází z pocitu legitimity nekonvenčního mravního principu.[130] Motivace morálního vývoje a vlivy na něj působící, představují složitý soubor jevů, jejich vzájemnost není z psychologického hlediska uspokojivě vysvětlena. Dozrávání k vývojovým možnostem, které odpovídají určitému věku, znamená, že existují individuální rozdíly mezi jedinci, které mohou znamenat odlišné schopnosti ve stejném věku.[131]

Průběh sociální práce i její výsledek mohou vyvolat různé emoce v souvislosti s tím, zda určitá očekávání a cíle jsou nebo nejsou naplňovány. Pokud se to stává opakovaně, může pracovník začít přehodnocovat svá přesvědčení a vzorce jednání. Emoce samy o sobě nejsou racionální, ale mají svůj podíl na preferencích a jsou spojeny s procesem rozhodování. Mohou být také negativní, když nastalá situace má velmi nejistou prognózu, což může také negativně ovlivnit odhad řešení a postup sociální intervence.[132] Sociální pracovník s pevným morálním postojem nebude v pracovním vztahu oscilovat mezi dvěma póly, které lze označit jako nerespektování autonomie klienta či nadřazený přístup nad klientem a obětování se pro klienta. Také v sobě dokáže potlačit záporný vztah a akceptovat jakéhokoli klienta, případně na základě této sebereflexe ho dokáže předat do péče někomu, kdo situace lépe zvládne.[133] Tento postoj vychází z hodnot pracovního prostředí, ve kterém sociální pracovník svou činnost vykonává. Každá organizace disponuje metodami a ověřenými postupy, které tvoří podpůrný systém v momentě, když se sociální pracovník necítí morálně silný. Tento žebříček hodnot je základem kultury organizace.

Kultura organizace se skládá ze základních předpokladů, hodnot, postojů a norem chování, které pracovníci organizace sdílí. Projevují se v jejich myšlení, cítění a chování. Je to také proces, v kterém se zaměstnanci navzájem ovlivňují za účelem dosažení pracovních výsledků a cílů. Činí ve svém důsledku organizaci soudržnou,

[129] Srov. DOROTÍKOVÁ, S. *Filosofie hodnot. Problémy lidské existence, poznání a hodnocení.* s. 29.
[130] Srov. CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot.* s. 307.
[131] Srov. WERNISCHOVÁ, H. *Morální vývoj jedince ve vztahu k etickému východisku.* In FISCHER, O., MILFAIT, R. (eds.) *Etika pro sociální práci*. s. 31.
[132] Viz ŠVEC, O. (ed) *Filosofie jednání.* s. 188-190.
[133] Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. s. 28.

srozumitelnou a stabilizující.[134] Sociální pracovník není dokonalá bytost, ale musí mít ujasněný svůj hodnotový systém, aby dokázal co nejvíce lidem pomoci. V tom ho může podpořit kultura organizace, ve které pracuje. V pomáhající či jiné organizaci můžeme hovořit o pomoci křesťanské víry a ztotožnění se s křesťanskými hodnotami, které vyúsťují v poslání pomoci bližnímu. Tyto hodnoty jsou potom pro pracovníka výzvou, jakým směrem se má sociální práce ubírat a jak jednat ve společenských vztazích na všech úrovních.

4.4 Rozhodování

Morální orientace sociálních pracovníků hraje důležitou roli v procesu rozhodování. Vyplývá z kompetence sociálního pracovníka, z jeho morální citlivosti a schopnosti zachovávat etické principy. Základem sociální práce je respekt k svobodnému rozhodování klientů a jejich práva žít život podle svých vlastních představ. Podstatou je aktivní spoluúčast na rozhodování nebo jednání klienta zprostředkováním možných alternativ, které vycházejí z hodnot a vedou k dobru klienta a správnému jednání. Klient musí vnímat úctu ke své lidské důstojnosti a svéprávnosti. Sociální pracovníci spolu s klienty analyzují povahu problémů a jejich řešení. Řešitelem zůstává sám klient a sociální pracovník by měl odpovědnost za vyřešení situace vědomě odmítat. Přitom musí hodnotit a posuzovat danou problematiku, aniž by klienta nebo jeho jednání odsuzoval. Může poukázat na důsledky takového chování a navrhnout možnosti, má upozornit na sankce v případě, že by klient v takovém jednání pokračoval. Je možné mluvit o funkci druhého „já“ (korektivní reflexi situace klientem). Taková funkce vylučuje vztah rodič-dítě a staví klienta na úroveň rovnoprávného partnera.[135]

Mravní rozhodování dospělého jedince přepokládá jeho autonomii a možnost uplatnit určitý mravní ideál v situaci volby. Může být nezávislý na jakémkoli vnějším tlaku, vnucené nebo osobně nepřisvojené autoritě (vlivu druhého člověka, skupiny, instituce) nebo tuto závislost vědomě přijímá za svou. Vede ho to k rozhodnutí, které považuje v té situaci za dobré nebo nejméně zlé. Normativní rozhodování přepokládá kognitivní zralost osobnosti, která umí posoudit a zhodnotit fakta a jejich souvislosti, která člověku umožní vyvolat změnu, která má mravní dopad

[134] Srov. ČAJKO-EIBICHTOVÁ, M., HAVRDOVÁ, Z. *Hodnoty v managementu*. In HAVRDOVÁ, Z. A KOL. *Hodnoty v prostředí sociálních a zdravotních služeb.* s. 78-79.
[135] Srov. ŘEZNÍČEK, I. *Metody sociální práce*. s. 29.

nebo možnost zasáhnout. Má-li člověk dostatečnou znalost situace a vlivů, může provést zásah, kterým uplatní určitou morální hodnotu. Spoluvytváří tak systém věcí a vztahů a sám je přesvědčen o svém rozhodnutí. Protože mravní ideály nejsou, na rozdíl od právních norem, vynutitelné, vyžadují mravní zralost a svobodnou a rozumnou osobnost.[136]

Sociální pracovník je povinen snažit se o vlivech a motivech svých i klienta co nejvíce dozvědět. Podle toho, co se o nich dozvídá, by se měl rozhodovat a jednat všemi nejlepšími možnými způsoby.[137] Kopřiva ve své knize Lidský vztah jako součást profese dospěl k závěru, že pouhým apelem na rozum a vůli sociální pracovník nezmění mnoho ani u sebe, ani u jiných. Je zapotřebí věnovat se pocitům, i těm, o které nestojíme. Když klientovy pocity a hodnoty přijmeme za své, začneme zkušenost zpracovávat a něco důležitého nám napoví. Život každého člověka má nezastupitelnou hodnotu. Kdybychom nerespektovali život a jedinečnost každého z nás, znamenalo by to ohrožení pro život jako takový.[138]

Sociální pracovník musí často jednat s lidmi, kteří mají odlišné hodnotové postoje, nenesou plnou odpovědnost a mohou mít velmi křehký vztah k pravidlům či zákonům. Obtížnost sociální práce v této chvíli tkví hlavně ve správném rozhodnutí sociálního pracovníka. Někdy musí jednat i částečně proti vůli klienta, který v daný okamžik nerozpozná, co je pro něj dobré. Takový postup vyžaduje silné vnitřní přesvědčení pracovníka o tom, že se zachoval správně.[139] Guggenbühl-Craig to ve své knize Nebezpečí moci v pomáhajících profesích zaznamenal takto: „V sociální práci je třeba často jednat proti vůli klienta, který nebývá vždy schopen sám rozeznat, co je pro něj dobré. Za určitých okolností dává zákon sociálnímu pracovníkovi možnost prosazovat opatření, jež se mu zdají správná, i proti vůli klienta“. Dále píše: „Všichni lidé činní v sociálních profesích, všichni, kteří pracují, aby „pomáhali lidem“, jsou v psychologickém pozadí svého konání velmi rozpolcení. Vůči okolí a před vlastním svědomím se sociální pracovník cítí zavázán k tomu, aby měl jako hlavní motiv svého konání ochotu pomáhat. V temné hloubi duše se však zároveň konsteluje opak – nikoli

[136] Srov. WERNISCHOVÁ, H. *Morální vývoj jedince ve vztahu k etickému východisku*. In FISCHER, O., MILFAIT, R. (eds.) *Etika pro sociální práci*. s. 30.
[137] Srov. PALOUŠ, R. *Ars docendi*. s. 107.
[138] Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. s. 143.
[139] Srov. GUGGENBÜHL-CRAIG, A. *Nebezpečí moci v pomáhajících profesích.* s. 9-10.

přání pomáhat, ale potěšení spojené s touhou vládnout a zbavit klienta moci“.[140] Přístup ke klientovi reflektuje stupeň morální zralosti sociálního pracovníka.

Výkony sociálního pracovníka, ale i klienta, jsou posuzovány z mravního hlediska do té míry, do jaké je vnímán jako někdo, kdo může svobodně přijmout, odmítnout nebo zpochybnit příkaz, který dostal či úlohu, kterou od něj očekává společnost a za kterou je před všemi ostatními zodpovědný.[141] Lidé v pomáhajících profesích jsou připraveni na to, aby dokázali sdílet strasti a bolesti klienta, ale také respektovat jeho odlišné postoje a názory. V sociální práci se zaměstnanec dnes a denně střetává s různými etickými otázkami. Častokrát není snadné je řešit, protože i v běžném životě je mnoho protikladů a rozporů. Každý člověk je individualita, která své potíže řeší jinak, má odlišné nároky a postoje, rozdílné způsoby chování a jednání. To platí nejen pro klienta služby, ale samozřejmě také pro sociálního pracovníka. Jsou případy, které s sebou nesou velké emoční vypětí. V takové situaci je dobré, když má sociální pracovník dostatečnou oporu v etických pravidlech organizace, ve které pracuje.[142]

Své rozhodování a stálou potřebu volby může také sociální pracovník obtížně prožívat, hledat důvody pro a proti, a nakonec jednat s pocitem, že důvody pro jeho rozhodnutí byly správné a bude se jimi řídit. Nese za toto rozhodnutí plnou odpovědnost. Kdyby nebyl člověk svobodný, zodpovědnost by necítil. Rozhodovat se člověk někdy může jen instinktivně. Mnoho lidí se rozhoduje bez schopnosti jednat cílevědomě, i když může jít o špatná rozhodnutí. Nakonec žádné, ani to nejmenší lidské rozhodnutí nedokáže a nemůže člověk udělat sám. K tomu, aby se rozhodoval lidsky dobře, potřebuje nejen etická, ale i všechna podobná kritéria včetně schopnosti jednat cílevědomě. Tuto schopnost získává jako bytost společenská, mezi lidmi a od lidí. Všichni se navzájem potřebujeme, a proto ve skutečnosti je spolupráce či prosociálnost nejefektivnějším způsobem seberealizace sociálního pracovníka a realizace výkonu sociální práce. Takovou činností může člověk druhému pomoci, učinit jeho i sebe šťastným a možná i lepším.[143]

Charakteristickým rysem etického jednání je odpovědnost. Existuje řada situací, kdy si sociální pracovník přenáší do svého osobního života výčitky. Nemůže zapomenout na fakt, že se svým jednáním na situaci podílel a může se cítit morálně vinný za podíl na vzniklé situaci. Stanovení míry viny nebo neviny může být pro něj

[140] Srov. GUGGENBÜHL-CRAIG, A. *Nebezpečí moci v pomáhajících profesích.* s. 38-39.
[141] Srov. THOMPSON, M. *Přehled etiky*. s. 29.
[142] Srov. JANKOVSKÝ J. *Etika pro pomáhající profese.* s. 8.
[143] Srov. DIATKA, C. *O etike a hodnotách.* s. 103-104.

eticky problematické.[144] V každém případě citelně zasahuje do psychiky. Přesmyk v osobních i profesních hodnotách nebo jejich ztrátu může způsobit nepřiměřená dlouhotrvající fyzická, psychická nebo emocionální zátěž, která vede k naprostému vyčerpání, sníženému sebehodnocení, podráždění a celkovému negativismu. Tento stav se nazývá „burn-out syndrom“ neboli syndrom vyhoření. Lidé, kteří neberou hodnotu úspěchu ve své práci za nejvyšší cíl svého života, jsou poměrně odolní proti tomuto syndromu. Jednou z nejdůležitějších prevencí je sociální a psychická opora rodiny i kolegů. Měla by vycházet ze zakotvenosti v hodnotách a zkušenostech ostatních pracovníků v profesi.[145] Podstatnou posilou může také být duchovní prožívání a opora ve společenství, založeném na hodnotách křesťanství.

K tématu o rozhodování lze konstatovat, že neexistují zcela správná ani zcela špatná rozhodnutí. Podstatná je snaha zjistit všechny dostupné informace a zvážit všechny eventuality sociálního případu. Když se pracovník oprostí od tlaku, že musí v každé situaci rozhodnout absolutně správně, může záležitosti řešit s větším klidem. Žádné rozhodnutí je často to nejhorší, co se na pracovišti může stát. Nejasnost pracovníky ochromuje, rozhodnutí naproti tomu zjednávají v situaci jasno a uvolňují energii.[146] Ten, kdo se pro něco rozhoduje, rozhoduje se tím zároveň proti něčemu nebo proti někomu. Obecně zde platí, že se nejde zavděčit úplně všem. Proto většinou nemá význam svá rozhodnutí dodatečně zpochybňovat. Udělá nám dobře, když díky svým nedokonalostem poznáme vlastní člověčenství a průměrnost. Prospěje to i našemu okolí – každý může udělat chybu.[147] Důležité je, aby etika našeho jednání vedla k dobru druhého člověka a byla v souladu se základními profesními hodnotami. Správné jednání musí respektovat práva klienta a jeho lidskou důstojnost. Sociální pracovník, který za své rozhodnutí nese odpovědnost, musí být schopen si své jednání obhájit sám před sebou, před klientem, zaměstnavatelem i společností.

4.4.1 Dilemata v sociální práci

Etika pomáhá sociálním pracovníkům v orientaci a vede k řešení nezvyklých nebo těžko řešitelných situací. Etický problém vzniká v situaci, kdy sociální pracovník vidí, že stojí před obtížnou morální otázkou, například nepřijme žádost velmi

[144] Srov. FISCHER, O. *K pojetí etiky pro sociální práci.*
In FISCHER, O., MILFAIT, R. (eds.) *Etika pro sociální práci*. s. 16-17.
[145] Viz KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. s. 113-118.
[146] Srov. GRÜN, A. *Pracovat i žít: Napětí mezi profesním a osobním životem.* s. 63.
[147] Srov. tamtéž. s. 65.

potřebného člověka, protože nevyhovuje určitým nastaveným kritériím nebo pravidlům pro poskytování služby. Musí rozhodnout mezi dvěma zdánlivě stejně nevhodnými alternativami, které mohou způsobit konflikt morálních principů. Etickým dilematem může být konflikt mezi zájmem jednotlivce a veřejným zájmem. Co je technickou záležitostí pro jednoho sociálního pracovníka, může být pro druhého etickým problémem a pro třetího etickým dilematem. Záleží na tom, jak každý pracovník vnímá situaci, jaké má zkušenosti s morálním rozhodováním a jaké má priority na žebříčku etických principů. Existují tři nejčastější sporné okruhy, které často vyústí v etický problém nebo dilema:

- práva jednotlivce a sociální péče – klient má právo na své vlastní rozhodnutí a volbu; sociální pracovník je zodpovědný poskytnout mu sociální péči;
- požadavky společnosti v sociální péči – práva a zájmy zúčastněných institucí mohou být jiné, než zájmy uživatele. Sociální pracovník je odpovědný vůči své organizaci a společnosti za prosazování co největšího dobra co největšímu počtu osob;
- nerovnost a působení struktur – odpovědnost sociálního pracovníka odolávat tlaku struktur (např. společenské diskriminace) a pracovat na změnách v systému svého zaměstnavatele a společnosti.

Jakákoli kategorizace je velmi umělá, protože nedokáže postihnout komplexnost, průniky a přesahy mezi jednotlivými kategoriemi.[148] V reálném životě nastávají situace vyvolávající konkrétní otázky a dilemata, na které nelze podle existujících teorií hodnocení a morálky reagovat jednoznačně. Morální postoje, hodnoty a motivace k jednání ovlivňuje jak individuální zkušenost, tak všeobecný vývoj. Rozdíl v chápání morálky a hodnotový nesoulad bývají často mezi starší generací, která obviňuje mládež z nedostatku morálky, a naopak mladí kritizují starší jako konzervativní a zaostalé.[149]

Dilema je možné definovat jako obtížnou volbu mezi dvěma neslučitelnými možnostmi. Tyto možnosti se navzájem vylučují a jejich výběr je problematický. Sociální pracovník musí jednu z možností zvolit, ale není tomu vždy tak. Lidé se mohou dilematům vyhnout nebo i dlouhodobě vyhýbat. To se stává často.[150] Musil uvádí hranice mezi způsoby klienta, které pracovník považuje za přijatelné a nepřijatelné. Rozmezí se může měnit v závislosti na náladě pracovníka, jeho náklonnosti

[148] Srov. BANKS, S. *Ethics and values in social work.* s. 11.
[149] Srov. CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot.* s. 309.
[150] Srov. MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale …: Dilemata práce s klienty v organizacích* s. 36.

ke klientovi, době vzájemné spolupráce, na místu setkání a na předcházející odborné zkušenosti pracovníka. Tyto faktory působí v určitém kulturním rámci, který způsobuje, že hranice mezi přijatelným a nepřijatelným se v různých organizacích liší. Hodnocení klientů vyplývá z kultury a hodnot nebo také „kolektivního vědomí" organizace.[151]

Musil popisuje základní typy dilemat, se kterými se běžně setkávají sociální pracovníci - uvedu jejich výčet, ale nebudu je ve své práci hlouběji rozebírat, neboť se jedná o velmi obsáhlé téma.

Podle Musila existují tato všední každodenní dilemata řadových pracovníků:

1) Komplexní nebo zjednodušené cíle sociálních služeb. Je to dilema mezi komplexností a zjednodušováním a vyplývá z nejasnosti cílů služeb sociální práce.[152] Nejednoznačnost, která je pro sociální práci charakteristická, může vést k bezradnosti a konfliktům.
2) Množství klientů nebo kvalita služeb. Snaha zvládnout velké množství klientů ohrožuje kvalitu práce dvěma způsoby – omezuje čas, energii a pozornost, kterou pracovník může věnovat jednotlivci, a zároveň ovlivňuje kulturu práce; přetížený pracovník podřídí kvalitu své intervence požadované kvantitě.[153]
3) Neutralita ve vztahu ke klientům nebo favoritismus. Sociální pracovník může vybírat a rozlišovat mezi klienty ve snaze o individualizaci přístupu a touze pomoci bližnímu pouze takové, se kterými se mu lépe pracuje. Do vztahu ke klientovi se může promítnout předsudek, touha pracovníka rozhodovat o vlastním uspokojení z práce, snaha hospodařit s omezenými zdroji a přesvědčení o nutnosti dodržovat předpisy.[154]
4) Jednostrannost nebo symetrie ve vztahu s klientem. Toto dilema spočívá v komunikaci. Může se jednat o jednostranné ovlivňování klienta nebo symetrický vztah založený na dialogu.[155]
5) Procedurální nebo situační přístup. Jedná se administrativní nebo byrokratický přístup k problému klienta (odškrtnutá položka) v rozporu s individuálním přístupem a vnímavostí pracovníka k problematice klientova případu.[156]

[151] Srov. L. *Ráda bych Vám pomohla, ale …: Dilemata práce s klienty v organizacích.* s. 20-21.
[152] Srov. tamtéž. s. 47.
[153] Srov. tamtéž. s. 61.
[154] Srov. tamtéž. s. 78.
[155] Srov. tamtéž. s. 90.
[156] Srov. tamtéž. s. 110.

6) Materiální nebo nemateriální pomoc. Materiální pomoc zajistí uspokojení momentálních potřeb klienta (první pomoc, dávka v nouzi), nemateriální je dlouhodobá pomoc a jejím cílem je zlepšení schopnosti klienta zvládat situaci vlastními silami.[157]
7) Zasáhnout či nezasáhnout. Dilema spočívá v rozporu, zda sociální pracovník má zasáhnout (včas a třeba i nesprávně) nebo nezasáhnout vůbec a nechat případu volný průběh.[158]

Strategická dilemata (strategie řadových pracovníků jako prvek strategie celé organizace):

1) Veřejný nebo dílčí zájem. Jde o ujasňování si společných zájmů a cílů v organizaci a vnímavost ke společenským podmínkám a zájmům.[159]
2) Bezprostřední nebo zprostředkovaná východiska volby cílů. Dilema mezi rozhodováním pracovníka o cílech intervence, které je založeno na jeho zkušenosti s podmínkami života klientů nebo na nutnosti vycházet z oficiálních stanovisek politiků a expertů.[160]
3) Řešení případu nebo změna poměrů ve společnosti. Znamená to řešit jednotlivé případy nebo v zájmu klientů se zaměřit spíše na změnu poměrů ve společnosti.[161]
4) Změna klienta nebo změna prostředí. Klient nemusí být schopen zvládat legitimní očekávání svého prostředí nebo nerovnováha může být důsledkem toho, že prostředí uplatňuje vůči jedinci nelegitimní očekávání.[162]

Matoušek v Základech sociální práce uvádí tato dilemata:

1) Formalizace nebo deformalizace sociální práce.
2) Profesionalizace nebo deprofesionalizace.
3) Normativnost nebo nenormativnost.
4) Pomoc a sociální kontrola.
5) Polyvalence a specializace.
6) Sociální práce jako věda a umění.[163]

---

[157] Srov. *Ráda bych Vám pomohla, ale …: Dilemata práce s klienty v organizacích*. s. 129.
[158] Srov. tamtéž. s. 137.
[159] Srov. tamtéž. s. 156.
[160] Srov. tamtéž. s. 164.
[161] Srov. tamtéž. s. 173.
[162] Srov. tamtéž. s. 182.
[163] Viz MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. s. 189-192.

Na rozdíl od Musila, který se především zabývá vztahem sociální pracovník – klient a jeho prostředí, Matoušek zdůrazňuje spíše dilemata sociální práce jako profese ve vztahu ke společnosti. Neformálnost sociální práce spočívala od 19. století v iniciativě soukromých a církevních organizací a současně se s ní začala vyvíjet formalizovaná sociální práce. Převaha jednoho či druhého přístupu podle něj závisí na konkrétní sociálně-politické situaci. Deformalizací sociální práce lze nazvat rozvoj nestátního neziskového sektoru v 90. letech 20. století V současné době hovoříme o profesionalizaci sociální práce. Existují i tendence, které požadují deprofesionalizaci a otevření sociální práce opět laikům (rodině, knězi, sousedům), neboť taková práce vede k výraznějším výsledkům než odborný přístup. Tím, že se sociální práce stala profesí, přihlásila se k normativnímu přístupu. Tato tendence může být chápána jako přístup sociálních pracovníků ke klientům z pozice hodnotových orientací a norem společenské skupiny, ke které sociální pracovníci patří. Opakem by bylo nenormativní partnerství, ve kterém by nebyly na klienta kladeny normativní nebo hodnotové podmínky spolupráce. V dilematu pomoci a kontroly jde o úsilí sociálních pracovníků pomáhat klientům, i když na druhé straně politici zdůrazňují více sociální kontrolu než pomoc. Poslední Matouškovo dilema znamená, že sociální pracovník v rámci své kompetence poskytuje služby klientům v různých životních situacích, na rozdíl od specializovaného pracovníka, který se zabývá jen jedním sociálním problémem nebo jeho aspektem.[164]

Dilemata v očích sociálních pracovníků jsou jen takové konflikty, vůči nimž jsou pracovníci morálně citliví. Tzn., že si plně uvědomují morální povahu situace. Pokud morální ideály a hodnoty činí sociální pracovníky morálně citlivými, dilema prožívají jako obtížné rozhodnutí. Může to být smíření se s krátkodobým řešením akutních problémů, ke kterému se sociální pracovník musí často uchýlit, i když nepovede k posílení klientových schopností zvládat potíže vlastními silami. Pokud by však sociální pracovníci neprojevili morální citlivost, zůstali by vůči takovému dilematu lhostejní. Řešení situace spočívá také ve vnitřním přesvědčení pracovníka, že volba mezi neslučitelnými možnostmi je věcí jeho odpovědnosti. Stálost tohoto pocitu souvisí s houževnatostí, s jakou pracovníci uplatňují své morální ideály.[165] Hodnoty pro rozhodování, které kolektivně akceptují zaměstnanci pomáhající

[164] Viz MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce* s. 190-192.
[165] Srov. NEČASOVÁ, M., MUSIL, L. *Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků.* In ŠRAJER, J., MUSIL, L. (eds) *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. s. 88-9.

organizace, mohu být odlišné. Někteří pracovníci je hluboce sdílejí, jiní respektují, někteří je přijímají se sebezapřením. Přesto se lidé v organizaci mohou většinou spolehnout na reakce ostatních v mezích zažitých pravidel. Rozhodují s tím, že „je to vyzkoušené“ a vědí, jak se vyhnout nepříjemnostem. Je to výsledek všeobecného úsilí o neustálé slaďování kolektivního s osobním, nadřízeného s podřízeným. Někdy je třeba se vyrovnat s nejednoznačností či respektovat nežádoucí nebo protichůdné záležitosti. Pracovníci si většinou předávají pracovní postupy, které jsou pro ně přijatelné. To znamená, že jsou slučitelné s jejich představami a preferencemi. Takto vzniklá pravidla vytvářejí specifickou soustavu kolektivně uznávaných, individuálně přijatelných a ustálených způsobů řešení dilemat. Představují přístup organizace a jejích zaměstnanců ke klientům.[166]

Pro shrnutí této problematiky uvádím základní etické problémy, které sociální pracovník řeší. Jsou především v těchto oblastech:

- kdy zasahovat do života člověka, rodiny, skupiny, obce
- kterým případům dát přednost a věnovat jim čas na sociálně-výchovné působení
- kolik pomoci a péče poskytnout, aby byl klient stimulován ke změně postojů a k odpovědnému jednání (a aby nevedly ke zneužití)
- kdy přestat se sociální terapií a poskytování služeb nebo dávek sociální péče.[167]

Specifika řešení dilemat a výkonu sociální práce lze shrnout takto: sociální pracovník musí umět adekvátně reagovat i v případě poměrně rychlých změn situace. Je zapotřebí velké míry improvizačního talentu, kreativity a intuice. Sestavení plánu pracovního postupu, dohodnutí smlouvy nebo následování standardizovaných metodik a způsobů pomoci, aby veřejnost a instituce věděly, že služba je realizována, může být ale v některých případech jen velkolepou představou.[168] Při překonávání dilemat je proto nutné vyjít z hodnot sociální práce, ze kterých by měly vycházet hodnoty organizace. Poznatky získané reflexí užívané teorie by se měly stát stimulem pro změnu cílů a pravidel jednání. Z nich by měla vyplývat praktická doporučení, která budou naplňovat hodnoty organizace. Jestliže pracovníci budou chtít uniknout před dilematy, která vznikají z rozdílu mezi užívanou teorií nebo praktickou morálkou a ústředními hodnotami nebo morálními ideály, je třeba, aby posuzovali svoji praktickou morálku

[166] Srov. MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale …: Dilemata práce s klienty v organizacích.* s. 35-36.
[167] Srov. SOTONIAKOVÁ, E. *Teorie a metody sociální práce.* s. 29.
[168] Srov. LAAN, G. *Otázky legitimace sociální práce: Pomoc není zboží.* s. 69-70.

a z této reflexe odvodili změny cílů a pravidel svého jednání s klienty.[169] Jsme zvyklí předpokládat, že pracovní morálka se mění snáze a častěji než morální ideály. Těm přisuzujeme vlastnosti těch, na jehož hodnocení nám záleží. Naše morálka je z hlediska takových ideálů nedokonalá. Modifikacemi morálního ideálu můžeme ospravedlnit své jednání jen z hlediska formální pravdivosti. Z hlediska morální pravdivosti jsou pokusy o legitimizování diskutabilního jednání nevěrohodné a nezbaví nikoho zcela výčitek svědomí.[170]

Sociální pracovníci, možná i díky těmto dilematům, mívají nesnáze při prosazování svého statusu profesionálů. Příčinou je proměnlivá, zvenčí obtížně měřitelná a kontrolovatelná práce s klienty. Snaha o individualizaci přístupu se střetává s požadavky byrokratické kultury, která je založená na loajalitě pracovníků k jasně daným pravidlům rozhodování. Skutečnost, že pouhé udržení kontaktu s marginalizovanými skupinami je obtížné a vyžaduje určité dovednosti, není pro veřejnost jasným důkazem, že sociální práce je obtížná, a přesto může přinášet zjevné výsledky. Důležité je, aby obor sociální práce vycházel z poznatků a z dobré praxe pomáhajících organizací. Díky rozpoznání dilemat profesionálů v organizacích můžeme zkoumat, kdy se naše pozornost obrací k hodnotám a problémům profesionálních sociálních pracovníků a kdy si všímáme věcí, které zajímají klienty či jiné skupiny služeb sociální práce.[171]

4.4.2 Význam spirituality pro rozhodování v sociální práci

Nečasová zaměřuje řešení dilemat k otázce svědomí. Podstatné je, aby sociální pracovník dilema přijal za své. Někteří pracovníci ho zvládají tak, že u něho setrvají a přijmou ho jako trápení, které provází prožívání jejich života. Jiným způsobem zvládání může být obcházení dilemat, které vede k psychické zátěži, případně vytěsnění výčitek svědomí. Úprava pojetí morálního ideálu spočívá v přesměrování interpretace důsledků morálně těžko přijatelného jednání. Pracovníci používají tzv. každodenní morálku, kterou hodnotí sami jako morálně problematickou a tato interpretace jim

[169] Srov. NEČASOVÁ, M., MUSIL, L. *Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků.* In ŠRAJER, J., MUSIL, L. (eds) *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. s. 102.
[170] Srov. NEČASOVÁ, M., MUSIL, L. *Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků.* In ŠRAJER, J., MUSIL, L. (eds) *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. s. 105.
[171] Srov. MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale …:Dilemata práce s klienty v organizacích.* s. 227-228.

umožňuje relativizovat své vědomí a oslabit jeho slučitelnost s morálním ideálem.[172] „Člověku se všechny jeho cesty zdají ryzí, ale pohnutky zpytuje Hospodin“ (Př 16,2). Lidé považují svou praktickou morálku za přijatelnou, aniž mají jistotu, jak ji hodnotí ten, na jehož hodnocení opravdu záleží. Racionalizují si své jednání a zbavují se výčitek svědomí. Přesvědčují se tak o tom, že jednají dobře, i když se od morálního ideálu odchylují. Legitimita našich činů vychází z explicitního pojetí pravdivosti. Asi není pro člověka zvládnutelné v každodenním praktickém životě neustále konfrontovat morální ideály s praktickou morálkou. Praktická morálka ale není stabilním vodítkem.[173]Musí konfrontovat své jednání se svým svědomím.

Proto důležitou složkou hodnotového nastavení osobnosti a východiskem pro rozhodování sociálního pracovníka, ale i jeho klienta, je spiritualita. Duchovní život člověka má svá tajemství. Patří do něj i otázky svobody a odpovědnosti. Svobodnému člověku není potřeba prosociální chování přikazovat, ale čím je svobodnější, tím je důležitější jeho motivace hodnotami, které se díky normám stávají zjevnými a funkčními. Křesťanství staví prosociální chování na první místo hierarchického žebříčku hodnot. Na rozdíl od muslimů, pro které je nejdůležitější čest. V jejich případě čest znamená kladné společenské hodnocení a úctu staví nade vše. Na rozdíl od hodnot, které je možné v našem časoprostoru dosáhnout, je třeba mít povědomí o hodnotách, které tento časoprostor přesahují. Člověk v životě směřuje k hodnotám transcendentálním. Takto stanovený životní cíl působí v prvé řadě na naše svědomí, které nám říká, co dělat máme a co dělat nemáme a vede nás k odpovědnosti. Za druhé nám opět svědomí hodnotí vše, co uděláme, i to, co jsme udělat měli, ale neudělali.[174] V duchovní oblasti lze proto najít podporu pro motivaci k pomoci druhému a k odpovědnosti před sebou samým i Nejvyšší autoritou, kterou respektujeme.

Nenáboženský člověk přijímá své svědomí ve své psychologické fakticitě a považuje ho za svou poslední instanci, před níž se má zodpovídat. Svědomí ale není konečná instance, je to předstupeň. Člověk se obává dosáhnout vrcholu, který je v mlze a nejistotě. Tuto odvahu však prokazuje náboženský člověk. Právě ten musí umět respektovat i toto negativní rozhodnutí svého bližního. Musí vědět, že svoboda rozhodnutí je Bohem vytvořená a chtěná. Člověk je natolik svobodný, že může Boha

[172] Viz NEČASOVÁ, M., MUSIL, L. *Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků.* In ŠRAJER, J., MUSIL, L. (eds) *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. s. 93-97.
[173] Viz NEČASOVÁ, M., MUSIL, L. *Zvládání nesourodých očekávání a morální orientace sociálních pracovníků.* In ŠRAJER, J., MUSIL, L. (eds) *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. s. 103-5.
[174] Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie nemoci.* s. 181.

i odmítat. Z toho pramení i odvaha, aby se hlásil k tomu, co ve svém duchovním světě poznal. Odtud vychází lidská odpovědnost a etické otázky se proměňují v náboženské.[175]

Náboženská víra má podle klasických zdrojů tři dimenze – kognitivní nebo intelektuální, vztahovou a konativní (činnosti, které víra formuje a řídí). Tato trojstránkovost víry, která nejen formuje, ale především transformuje nejvyšší oblasti naší osobnosti a našeho života, vyjadřovali již naši předkové termíny notitita (znalost), assensus (souhlas) a fiducia (důvěra). Odnepaměti existoval všeobecný souhlas s hodnotami společnosti, který měl vliv na lidi a jejich zdravotní stav.[176] Lidé, kteří mají hluboké náboženské přesvědčení, vykazují vyšší kvalitu života, vyšší míru spokojenosti se životem a osobního štěstí. V těžkých životních situacích mají větší míru sociální opory a lépe se vyrovnávají s problematickou smysluplností skutečnosti. Prokazují zdravý styl života obecně. Náboženství je smysluplná součást jejich života, která má reálně kladný vliv na jejich tělesné i duševní zdraví.[177] Psychologie zdraví hovoří o třech způsobech, kterými se ubírá náboženská víra při zvládání utrpení. První formou je odevzdání se s důvěrou do rukou Vyšší moci, druhou je sebeřízení. To spočívá ve využití svobody, která byla člověku dána a on dokáže zodpovědně zacházet s danými možnostmi, které má. Poslední formou je spolupráce člověka s Bohem při řešení problému, nejčastěji formou modlitby. Existuje kladný vztah mezi zvnitřněnou vírou a spoluprací. Tato forma, na rozdíl od první, je používána nejčastěji.[178]

Kopřiva však upozorňuje na to, že někteří lidé používají náboženství k tomu, aby se dostali do stavu uzavřené mysli. Tím si vytvoří konečný názor na svět i sebe. Pravidla, která převzali, jim zaručují pocit bezpečí. Žádné hodnoty však nelze aplikovat mechanicky, přístup k nim vyžaduje vnímavého a odpovědného člověka. V tomto zjednodušení je i nebezpečí pro sociálního pracovníka. Přesto stačí jenom málo – být v kontaktu s vlastním cítěním a být vnímavý vůči klientům při aplikaci profesionálních hodnot a postupů.[179] Cílem teologické etické reflexe je kriticky používat myšlenkové zdroje křesťanské tradice, abychom mohli interpretovat morální realitu. Vedoucím motivem je Ježíšem vyslovená láska k bližnímu, jeho výzva do zapojení

[175] Srov. FRANKL, V. E., *Psychoterapie a náboženství.* s. 34-5.
[176] Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. s. 156.
[177] Srov. tamtéž. s. 77.
[178] Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. s. 91-92.
[179] Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. s. 89-90.

tvorby světa, naplnění spravedlnosti a opravdového lidství. Evangeliem motivovaná integrace jedince do společensky kvalitního jednání je v souladu s posláním sociální práce. Většinou navazuje na některou duchovní tradici nebo si je jí pouze vědoma. [180]

Musil s Křišťanem ve svém článku „Nezodopovězená otázka vztahu „pozorného srdce“ a „odbornosti“ v křesťansky zakotvené praxi sociální práce“ vycházejí z encykliky Deus caritas est Benedikta XVI. Encyklika v 31. článku vymezuje odbornost služby, která je prokazována trpícím jako schopnost vykonávat tuto péči dobře. Zdůrazňuje tzv. „formaci srdce“ jako základní předpoklad pro lidský přístup k druhému člověku. Odbornost sama o sobě nestačí. Vyplývá z toho, že předpokladem pro výkon kvalitní sociální práce je odborná kompetence „srdce“ toho, kdo o člověka pečuje.[181] Encyklika se také zmiňuje o charitní pomoci křesťanů a jejich lásce k bližnímu. Z textu vyplývá, že církevní poskytovatelé sociálních služeb zaměstnávají kromě katolíků a křesťanů jiných konfesí i pracovníky a dobrovolníky, kteří se ke křesťanské víře aktivně nehlásí. Papež doporučuje spojení odbornosti a pozorného srdce, ale varuje před proselytismem: „láska ve své čistotě a nezištnosti je tím nejlepším svědectvím vydávaným o Bohu“ a „zpřítomňuje se právě v okamžicích, v nichž se nekoná nic jiného než láska“ (DCE, 48-49).[182]

V rámci výzkumu, který popisuje Michal Opatrný v článku „K čemu může být sociálnímu pracovníkovi dobrá jeho víra?“ mě zaujala odpověď jedné z respondentek. Sdělila, že křesťanská víra je pro ni silou, která ji pomáhá zvládat její práci. Z toho vyplývá, že Charita i církevní organizace by měly brát na víru jak pracovníků, tak klientů, ohled. Pro mnoho lidí je víra zásadním východiskem v jejich životě a na vrcholu hodnotového žebříčku. Víra může hrát pro pracovníka v Charitě absolutní primát, ale také to může znamenat, že s ní svou práci nespojuje. Spojitost víry s Charitou je prostředí velmi přátelské pro věřícího člověka. Někdo může považovat práci za tak „přízemní, že ji nelze s vírou spojovat“. Důležitým bodem tohoto výzkumu je pro mě tvrzení, ve kterém respondentka říká, že o své víře komunikuje s klienty a používá ji pro svou práci v Charitě.[183] Víra je zásadním východiskem,

[180] Srov. VOLNÝ, V. *Vliv morální a spirituální sféry člověka na lidské jednání.* In FISCHER, O., MILFAIT R. A KOL. *Etika pro sociální práci*. s. 44.
[181] Srov. KŘIŠŤAN, A., MUSIL, L. *Nezodpovězená otázka vztahu „pozorného srdce“ a „odbornosti“ v křesťansky zakotvené praxi sociální práce.* In *Sociální práce* č. 4/2008, s. 94.
[182] Srov. KŘIŠŤAN, A., MUSIL, L. *Nezodpovězená otázka vztahu „pozorného srdce“ a „odbornosti“ v křesťansky zakotvené praxi sociální práce.* In *Sociální práce* č. 4/2008. s. 97.
[183] Srov. OPATRNÝ, M. *K čemu může být sociálnímu pracovníkovi dobrá jeho víra?* In *Sociální práce* č. 4/2008, s. 87-8.

ze kterého vychází zacílení a životní orientace člověka. Pokud v nás, třeba jen skrytě, existuje vztah k Ježíši Kristu a Bohu, milujeme své bližní - nikdy je nenecháme strádat. Pomoc v nouzi je pak pro nás základní hodnotou, skrze kterou zhodnocujeme své vlastní sebepojetí a tím i vlastní život.

Kant ukázal, že nelze vysvětlit filosoficky otázku, zda jednání, které je motivováno s ohledem na dobro, je nesmyslné. Kde lidé jednají proto, aby dosáhli dobra, doufají, že něco takového má smysl dělat. Doufání a víra jsou proto příslibem tohoto smyslu. Tento impuls může mít význam pro naši společnost i sociální práci.[184]Světsko-duchovní dualita, vytvořená naší civilizací je velkou oporou, která se bohužel v současné době příliš neprosazuje. Účast křesťanů na společenské diskusi není velká, rozhodování mladých lidí nemá dostatečné argumenty a příklady řešení. Přesto křesťanský důraz na prioritu vztahu v životě člověka představuje jeden ze základů diskuse o dalším charakteru naší společnosti. Je to diskuse mezi duchovním a světským, ve které musíme zachovat kulturu a hodnoty, které nám jsou vlastní. V tomto je základní poslání věřících a podíl odpovědnosti křesťanů za další vývoj naší společnosti i civilizace na celém světě.[185] Kongruence v hodnotách lidství je významná pro každého člověka, znamená jeho well-being, neboli dobře, šťastně a spokojeně prožívaný život. Ve spirituální dimenzi a hodnotách křesťanství je silný potenciál lidství, který je třeba nejen v sociální práci upevňovat a podporovat. Stejně jako interakce člověka v rodině, v církvi, ve společnosti, tak i vztah člověka k Bohu vede k milosrdné možnosti vykoupení nás všech.

4.5 Profesní odbornost

Sociální práce je výsledkem potřeb společnosti. Poptávka po ní roste, když nejsou uspokojovány potřeby všech členů společnosti a jako povolání vyžaduje odborné výkony a znalosti. Zpočátku byla vykonávána dobrovolně a vyvinula se v povolání. Když společnost žádá pro výkon sociální práce odborné síly z povolání, znamená to, že uznává význam této profese a profesionálům svěřuje autoritu. Obor má nejméně takovou odpovědnost jako jiná povolání, která se zabývají člověkem – ošetřovatelství, porodní asistence, učitelství, soudnictví, psychiatrie. Každá profese má etický program, který obsahuje požadavky pro svědomitý výkon povolání,

[184] Srov. OPATRNÝ, M., LEHNER, M. A KOL. (eds) *Teorie a praxe charitativní práce*. s. 33-34.
[185] Srov. ZEMAN, *J. Nové prvky psychologického obrazu manželství a jejich dopady do společenské praxe.* In ŠRAJER, J., MUSIL, L. (eds) *Etické kontexty sociální práce s rodinou*. s. 46-47.

které se řídí zásadami etiky. Podle Wronské se jedná o tyto požadavky na sociálního pracovníka:

1. odborné znalosti vztahující se k člověku a okolí,
2. znalosti vhodných metod a jejich používání při šetření případů,
3. pečlivý výběr nejvýhodnějších prostředků k výkonu práce,
4. co nejlepší individuální zpracování případu a vyhodnocování účinků,
5. pozorování, jak působí vývoj společnosti ve všech formách a metodách v sociální práci,
6. zachování důstojnosti člověka, aby žil svobodný a spravedlivý život prospěšný pro zdravý vývoj společnosti jako celku,
7. zachování pravdivosti v jednání s člověkem,
8. zachování mravních zákonů, kterými je člověk ve společnosti veden ke svému zdokonalení.[186]

Odbornost a kvalita jsou v sociální práci podstatnou složkou prohlubování profesionalizace celého oboru. Přijetí a zvnitřnění teoretických znalostí o profesních, metodách a technikách sociální práce a o standardech kvality považuji za základní předpoklad pro dobrý výkon sociální služby. Zákon o sociálních službách č. 108/2006 Sb. vstoupil v platnost v lednu 2007 a figurují v něm hodnoty, které vznikaly v průběhu historického vzniku sociální práce jako oboru. V zákonu č. 100/1088 Sb., o sociálním zabezpečení, který mu předcházel (byl platný do konce roku 2006), byl již definován účel, smysl a obsah sociální péče. „Sociální péčí zajišťuje stát pomoc občanům, jejichž životní potřeby nejsou dostatečně zabezpečeny příjmy z pracovní činnosti, dávkami důchodového nebo nemocenského zabezpečení, popřípadě jinými příjmy, a občanům, kteří bez pomoci společnosti nemohou překonat obtížnou životní situaci nebo nepříznivé životní poměry. V oblasti sociální péče stát zajišťuje poradenskou a výchovnou činnost, zejména výchovu k odpovědnému rodičovství, k upevňování rodinných vztahů a k vzájemné pomoci mezi občany, především pomoci občanům těžce zdravotně postiženým a starým občanům, a poskytuje další dávky a služby…“[187]

Zákon č. 108/2006 Sb., je charakteristický tím, že vyžaduje na poskytovatelích sociálních služeb zásadní podmínky pro dodržení kvality poskytované péče.

[186] Srov. WRONSKÁ, S. *Etika povolání sociálního pracovníka*.
In MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. s. 137.
[187] Cit. ZÁKON č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, v platném znění do 31. 12. 2006

Tyto charakteristické znaky můžeme nazvat jako:

- dostupnost (přístup k informacím a jejich srozumitelnost) – časová, místní, finanční, architektonická a psychologická
- efektivita – služby plní deklarované cíle v optimální kombinaci ceny, kvality a potřebnosti
- individualita – dle konkrétních potřeb jednotlivce
- provázanost – služby na sebe obsahem navazují a doplňují se (síťují se)
- komplexnost – služby jsou komplexní v čase a místě, reagují na potřeby
- inovativnost – mají v sobě sebereflexi a také možnost vývoje
- variabilnost – nabízejí různé alternativy řešení nepříznivé sociální situace
- flexibilita – jsou pružné a přizpůsobují se situaci uživatele, vývoji a potřebám řešení problému
- kontrolovatelnost – jsou kontrolovatelné poskytovatelem, plátcem a samotným uživatelem (otevřené, umožňují pohled zvnějšku pro odborníky i veřejnost).[188]

V základních zásadách zákona je uvedeno: „Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvávání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležité kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.“[189]

Je formulován nárok na kvalitu jako takovou a hodnotové požadavky, které naše společnost považuje za nejvyšší – důraz na lidskou důstojnost, podporu samostatnosti a ochranu lidských práv. Úkolem sociální práce je umožnit, aby se každý stal rovnoprávným členem společnosti. Služba se musí přizpůsobit uživateli, nikoli uživatel službě.[190] Ze zákona vycházejí Standardy kvality sociálních služeb. Jsou to kritéria či požadavky na jednotlivé sociální služby, kterými chce náš stát (MPSV) zajistit určitou úroveň kvality poskytovaných služeb v oblasti personálního

[188] Srov. BEDNÁŘ, M. *Kvalita podle zákona o sociálních službách.* In DOLEŽEL, J. (eds). In *Spravedlnost a služba. Sborník odborných příspěvků a studijních textů CARITAS-VOŠ sociální Olomouc.* s. 7-8.
[189] Cit. ZÁKON Č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění, § 2.
[190] Srov. BEDNÁŘ, M. *Kvalita podle zákona o sociálních službách.* In DOLEŽEL, J. (eds). In *Spravedlnost a služba. Sborník odborných příspěvků a studijních textů CARITAS-VOŠ sociální Olomouc.* s. 8.

a provozního zabezpečení a vztahu mezi poskytovatelem a osobami. Vycházejí ze zákona a jeho prováděcí vyhlášky č. 505/2006 a jsou podmínkou registrace sociální služby. Např. další vzdělávání, hodnocení, oceňování a odborný rozvoj zaměstnanců řeší kritérium 10 a) – e).[191] Jen profesionální odborníci mohou kvalifikovaně zajišťovat vysokou kvalitu sociálních služeb. Rozvoj odbornosti a adaptace na nové požadavky profese jsou proto významným krokem vpřed pro budoucnost celého oboru.

Prostředí poskytování sociálních služeb se stále více blíží tržnímu prostředí, klade si, jako každá profese, nároky na odbornost a kvalitu (obdobně jako jsou komerční systémy ISO – International Organization for Standarization).[192] Podrobná znalost zákonných práv a povinností a standardů kvality není ještě dostačujícím základem pro celkovou kvalitu sociálních služeb. K naplnění životních cílů a potřeb lidí v nouzi je důležité plánování zaměřené na člověka. Jak individuální, tak komunitní plánování znamená systematickou cestu k realizaci sociálních služeb v souladu s nejnovějšími poznatky. Snaha o profesionalizaci sociálních služeb není jenom v nadšení pro pomoc druhému a empatii. Musí být především v rozvoji odbornosti v realizaci požadavků sociální profese.[193] Standardy kvality sociálních služeb zajišťují minimální hranice kvality pro provozní a personální zajištění potřebné v těchto službách. Cílem teoretického vzdělání sociálního pracovníka je pak zakotvení hodnot vedoucích k lidství, ke konstruktivnímu přístupu ke klientům, k pochopení jejich situace a k jeho rozhodování se na základě naučených etických aspektů, které v průběhu praxe vedou k upevnění pracovních postojů.

Na sociální služby jsou kladena nejrůznější očekávání, a to nejen od uživatelů. Je na pracovnících pomáhajících organizací, aby je dokázali naplnit. Kvalita v sociální službě existovala již dávno před standardy kvality a je na nich nezávislá. Nicméně je třeba zabývat se modely hodnocení a řízení kvality. Kromě komerčního systému ISO pro ilustraci uvedu model EFQM (European Foundation for Quality Management). Jeho logika vychází z předpokladu, že organizace dosáhne výborné výsledky jenom při maximální spokojenosti klientů, vlastních zaměstnanců a respektování svého okolí. Tyto výsledky jsou podmíněny zvládnutím a řízením procesů, což vyžaduje vhodně definovanou politiku a strategii, ale i sofistikovaný systém řízení všech zdrojů

[191] Viz ČERMÁKOVÁ K., HOLEČKOVÁ M. K. (eds.). *Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele*. s. 143-153.
[192] Srov. ČERMÁKOVÁ K., HOLEČKOVÁ M. K. (eds.). *Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele.* s. 11.
[193] Srov. tamtéž. s. 5-6.

a budování partnerských vztahů. Tento přístup je nenařizující a uznává mnoho způsobů k dosažení udržitelné dokonalosti organizace. Nutí nepřehlížet základní logický rámec mezi výsledky a zdroji. Dlouhodobě nelze dosahovat pozitivních výsledků bez odpovídajících předpokladů, k nimž patří:

1. vedení (poslání, vize, konzistentnost záměrů a cílů)
2. politika strategie (aplikace zaměřená na trh a sektor, politiku, plány, cíle a procesy)
3. pracovníci (rozvoj celkového potenciálu lidských zdrojů – jednotlivců, týmů, celé organizace)
4. partnerství a zdroje (externí partneři, dodavatelé a vnitřní zdroje organizace)
5. procesy (rozvoj, plánování a řízení, podpora rostoucích hodnot)
6. spokojenost uživatelů (dostupnost, otevřenost, pružnost, kvalita, spolehlivost, poctivost)
7. spokojenost pracovníků (komunikace, kariéra, zmocňování, příležitosti, ocenění, vzdělání)
8. společenská odpovědnost (image, etické chování, nediskriminační přístupy)
9. výkonnost organizace (finanční a nefinanční výstupy)

Tento model je ve srovnání se standardy kvality komplexnější, obsahuje více oblastí a kritérií. Pro standardy kvality sociálních služeb je nejdůležitější politické a společenské zadání, obecné modely hodnocení kvality a dobrá praxe. U některých pracovníků v přímé péči však dochází k nepochopení standardů kvality. Mají pocit, že se musí snažit o kvalitu (byrokratickou) na úkor péče o klienty. Žádný nový systém nemůže být dokonalý, důležité je to, aby sociální služby byly poskytovány v maximální kvalitě. Předpokladem kvality v sociálních službách je práce se systémem, podložená dobrou vůlí, osobnostními předpoklady a vztahem k uživatelům.[194]

Jedním z nejčastějších doporučení, jak formovat aplikaci hodnot, je vzdělávání a podpora personálu. Ne každé vzdělávání může vést ke změně v pojetí a chápání hodnot a jejich užívání na úrovni péče o klienta. Individuální změna, kterou vzdělávání iniciuje, se dostává často do střetu s prostředím a fixovanými formami chování, které mohou způsobit návrat k dřívějším způsobům nebo odchod pracovníka

[194] Viz, srov. BEDNÁŘ, M. *Kvalita podle zákona o sociálních službách*. In DOLEŽEL, J. (eds). In *Spravedlnost a služba II. Sborník odborných příspěvků a studijních textů CARITAS-VOŠ sociální*. s. 12-23.

z organizace jinam. Za určitých okolností může být v pozadí kultura organizace, ve které se nové hodnoty nemohou prosadit. Proměna hodnot zaměstnanců znamená zásah do jejich vlastní integrity a může vyvolávat odpor nebo úzkost. Pokud má ke změně dojít, důležitý je vliv organizace, jejích hodnot a způsobu chování jejího vedení.[195] Hodnoty jsou nejlépe prosazovány formou celoživotního vzdělávání na doporučení mateřské organizace i z vlastní iniciativy pracovníka. Celoživotní vzdělání pracovníků v Charitě a řízení lidských zdrojů považuji za jeden z nejpodstatnějších kroků v profesionalizaci a upevňování hodnot v rámci sociálních služeb. Zde uvedu dvě citace z Armstrongova Řízení lidských zdrojů, které považuji v tomto smyslu za zcela vypovídající: „Obecným cílem řízení lidských zdrojů je zajistit, aby byla organizace schopna prostřednictvím lidí úspěšně plnit své cíle.“[196] Upozorňuje se rovněž na klíčovou úlohu kultury organizace: „Jde o rozvoj znalostí, hodnot a vědomostí požadovaných spíše obecně ve všech oblastech života, než aby šlo o znalosti a dovednosti vztahující se k nějakým konkrétním oblastem pracovní činnosti“[197] Z této citace vyplývá, že hodnoty zaměstnavatelské organizace vycházejí z obecných hodnot lidského života, protože se týkají člověka a pracují s ním v jeho prostředí a vztazích s okolím.

Cílená podpora profesionálního růstu může mít rozmanité podoby. Jednou z variant je poskytování praxe studentům sociální práce, jinou variantou je zaškolení nových pracovníků v organizaci nebo sledování individuálních plánů profesního růstu pracovníků. Individuální přístup je základem dalších forem podpory (např. skupinové supervize, mentoringu, dalšího vzdělávání) zejména pro jeho konkrétnost, zacílenost a individualizaci, v níž se celý proces co nejvíce přizpůsobuje potřebám a možnostem pracovníka. Je efektivní, když se tento postup kombinuje s prací v malé skupině nebo v týmu. Sdílení a předávání znalostí a zkušeností ve skupině tento proces významně podporuje i urychluje.[198] V charitních zařízeních probíhá upevňování etického uvědomování skrze pastorační práci mnoha dobrovolníků, kteří na seminářích a dalších vzdělávacích akcích předávají zaměstnancům potřebné informace a vštěpují jim znalosti z oblasti duchovní.

[195] Srov. HAVRDOVÁ, Z., ŠAFR, I. *Kongruence v hodnotách jako ukazatel vztahů v péči o seniory.* In HAVRDOVÁ, Z. A KOL. *Hodnoty v prostředí sociálních a zdravotních služeb.* s. 86.
[196] Cit. ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů*. s. 28.
[197] Cit. tamtéž, s. 468.
[198] Srov. HAVRDOVÁ Z. *Kompetence v praxi sociální práce.* s. 111.

Globální kvalifikační standardy vzdělávání v sociální práci přijaté IFSW a IASSW v roce 2004 na generálním zasedání v Adelaide hovoří o tom, že školy by měly věnovat soustředěnou pozornost hodnotám v sociální práci a jasně formulované cíle eticky přijatelného chování by měly být součástí studijních programů. Je důležitá registrace profesionálních zaměstnanců i studentů sociální práce a každý profesionální zaměstnanec by si měl být vědom hranic profesní praxe a toho, co může být považováno za neprofesionální jednání.[199] Profesionální odbornost je zárukou kvality života klientů, kterým jsou sociální služby poskytovány.

Výsledek profesionalizace sociální práce závisí též na stupni legitimace profesionálního jednání a na budování kultury, v níž je prostor pro pracovní rozvoj zaměstnanců a formování profese. Disciplinární právo, právo podávat stížnosti a rozvoj v živém používání standardů kvality musí sloužit k tomu, aby prokázaly zodpovědnost a kvalifikovanost sociální práce. Vyspělá profesní kultura zajistí zaměstnancům ochranný prostor pro práci a možnost diskutovat o zlepšení úrovně kvality v rámci oboru. Proto je důležité, aby sociální práce kultivovala svou existenci budováním společné kultury a solidarity v profesních organizacích a skrze identitu odborníků.[200]

5. Profesní etika

Anselm Grün ve své knize Pracovat i žít píše o urputném konkurenčním boji mezi subjekty na trhu v současné éře globalizace. Může vzniknout dojem, že žádná pravidla neplatí, mnozí získávají výhody obcházením slušnosti a poctivosti. Organizace si musí prosazovat své hodnoty a udržovat vysoké mravní povědomí, aby neodpovídala stejnými prostředky. V nekorektním konkurenčním prostředí je s prosazováním pravidel fair-play třeba mít výdrž. Kdo se drží hodnot slušnosti, v krátkodobém horizontu prohrává. Hodnoty, které organizace zastává, musí vštěpovat každému jednotlivci tak, aby byl o nich pevně přesvědčen.[201] Profesní etika mohou být i nepsaná pravidla, která vymezují především vztahy ke klientům, zákazníkům, kolegům, oboru nebo společnosti. Sociální pracovník a uživatel jsou spolu ve vztahu, který není na stejné úrovni. U sociálního pracovníka stanoví profesní etika hranice, v rámci kterých svou práci vykonává. Důsledné osvojení si profesního étosu a hodnot by mělo

[199] Srov. FISCHER, O., MILFAIT, R. (eds.) *Etika pro sociální práci. Přílohy.* s. 208.
[200] Srov. LAAN, G. *Otázky legitimace sociální práce: Pomoc není zboží.* s. 234-235.
[201] Srov. GRÜN, A. *Pracovat i žít: Napětí mezi profesním a osobním životem.* s. 86-8.

být i pro sociálního pracovníka kritériem vhodnosti jeho profese. Bere na sebe nepsanou mravní a právní odpovědnost za své jednání.[202] Aby se zabránilo jakémukoli zneužití moci profesionála, musí mít sociální práce, stejně jako zdravotnictví, právo, poradenství a další podobné obory profesní hodnoty, které uživatele chrání a vychází ze znalosti věcí konkrétní situace a vize budoucího rozvoje organizace.

Nečasová v textu v „Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci" píše o tom, že důležité profesní hodnoty v pomáhajících profesích vycházejí ze základní hodnoty respektu ke klientovi. Profesionálové v sociální práci jednají jen v nejlepším zájmu klienta. Za důležitou považuje důvěryhodnost (spolehlivost), neboť profesionál by měl být ten, kdo poskytne nestrannou, odbornou a diskrétní pomoc. K profesionalitě patří, stejně jako u Banksové, autonomie pracovníků a jejich nezávislost - především na finančních zdrojích, politických preferencích, předsudcích, vlastních sympatiích či antipatiích. Zdůrazňuje, že profesionálové by také měli ovlivňovat místní politiku, měli by být odpovědní za život celé komunity a problematiku konzultovat až na úrovni státu. Čím větší bude autorita profese u klientů a veřejnosti, tím vznikne větší možnost do politiky zasahovat.[203] V současnosti se diskutuje o různých platformách spolupráce v sociální práci. Legislativní změny u nás iniciuje a požaduje Asociace poskytovatelů sociálních služeb České republiky. Asociace nestátních neziskových organizací posílá například podněty k různým strategiím a zasazuje se o zlepšení financování. Úzce spolupracuje s Radou vlády pro nestátní neziskové organizace.

5.1 Etické kodexy

Ve společnosti zaměřené na výkon se odbourávají etické hranice. Bez ohledu na globalizaci a pluralizaci, jsou etikové ve svém základu intaktní. Hippokratova přísaha je dodnes platná, pedagogika stále vyžaduje stejné zacházení s žáky při vyučování.[204] Proto musela vniknout profesní etika sociální práce podložená souborem mravních zásad, které by měl sociální pracovník dodržovat. Primárním cílem etického kodexu je tyto předpokládané principy jednoznačně určit z důvodu ochrany klientů a dalších členů společnosti.[205] Pravidla kodifikovaná v etických kodexech

[202] Srov. FISCHER, O. *Role hodnot v etice pro sociální práci.*
In FISCHER, O. MILFAIT R. A KOL. *Etika pro sociální práci*. s. 67.
[203] Srov. NEČASOVÁ M. *Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci.*
In FISCHER, O., MILFAIT R. A KOL. *Etika pro sociální práci*. s. 75-76.
[204] Srov. SOTONIAKOVÁ, E. *Teorie a metody sociální práce.* s. 27.
[205] Srov. BANKS, S. *Ethics and values in social work.* s. 87.

schvalují národní či jiné asociace sociálních pracovníků. Fixují žádoucí způsob profesionálního chování v konfliktních a krizových situacích. Předepisují profesní odpovědnost sociálního pracovníka. Ochraňují klientova práva na sebeurčení, přístup k záznamům, nároku na služby a jejich poskytování i ukončování. Odpovědnost sociálního pracovníka je definována nejen vůči klientům, ale také vůči kolegům, vlastní profesi i celé společnosti.[206] Aby sociální práce byla oborem a uznávanou profesí, musí mít svou teorii, musí být uznávána klienty a profesními skupinami, musí mít schválení úřadů. Etický kodex reguluje vztahy profesionálů s uživateli a kolegy a určuje linii profesní kultury. Sociální práce byla často dříve nazývána jako „polo-profesionální", protože tato kritéria plně nesplňovala. Např. neměla pevnou teoretickou základnu, a také (dosud) existuje jistá ambivalence v postavení státu a pomáhajících organizací.[207] Nyní však můžeme konstatovat, že sociální práce je profesionální činností a samostatným oborem.

Podle Coreyových a Callanana by měl profesní kodex sledovat tyto cíle:

1) naučit pomáhající profesionály etickému jednání. V praxi si pak pracovník vyjasní hodnoty, které souvisí s jeho pracovními úkoly
2) etické normy by měly poskytovat mechanismus pro profesní zodpovědnost. Člověk nejen musí sledovat své vlastní chování, ale měl by také podporovat etické chování svých kolegů
3) etické kodexy by měly sloužit jako vodítko pro řešení etických dilemat v péči o klienty[208]

Jednotlivé pomáhající profese jsou si vědomy významu lidského vztahu pomáhajícího pracovníka ke klientovi a nastavují etické zásady profese. Při formulaci etických zásad v některých zemích tvoří tzv. hodnoty sociálního pracovníka hlavní složku studia (např. ve Velké Británii). Budoucí pomáhající pracovníci jsou během výuky informováni o nepřípustnosti a projevech rasismu, ageismu, sexismu, ablebodyismu (preference tělesně nepostižených před tělesně postiženými) a homofobie (strach z homosexuálně orientovaných lidí a diskriminace této menšiny). Něco jiného je hodnoty a zásady uznávat a hlásat a něco jiného je podle nich žít a pracovat.[209] Z toho vychází skutečnost, že svědomí sociálního pracovníka a jeho jednání by mělo být

[206] Srov. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. s. 62-3.
[207] Srov. BANKS, S. *Ethics and values in social work.* s. 84-5.
[208] Srov. COREY, G., COREY, M. S., CALLANAN, P.
Issues and ethics in the helping professions. s. 5-8.
[209] Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. s. 90-91.

v souladu. Svědomí a jednání může být v souladu, i když pracovník hodnoty sociální práce neuznává. Stává se tak v případě, když pomůže mimo rámec vymezený pravidly proto, že je přesvědčen, že klient to opravdu potřebuje. Když se stane, že se osobní hodnoty zaměstnance dostanou do rozporu s hodnotami oboru, nutně musí dojít k určitému kompromisu. V takovém okamžiku pracovník vychází ze svých osobních hodnot a morálního ideálu. Nebo se může přihodit, že zaměstnavatel nerespektuje hodnoty oboru nebo hodnoty společnosti mohou být špatně nastaveny. V takové rozporuplné situaci je pro člověka vodítkem hlas svědomí a nutnost dbát na to, aby jeho svědomí a jednání bylo a zůstalo v souladu.

V sociální práci kodexy obvykle zahrnují konstatování o fundamentálních hodnotách profese – obvykle se jedná o uznání respektu k člověku, o sebeurčení uživatele a etické principy s krátkými komentáři. Některé etické kodexy jsou dost podrobné a poskytují vodítko, jak se pracovník má chovat v určitých typech situací. Jiné mají obecné tvrzení, rozsah bývá od jedné do dvaceti stran. V kodexu Spojených států, který je nejdelší, preambule jasně konstatuje: „Kodex předkládá soubor hodnot, principů a standardů, které mají být vodítkem pro rozhodování a chování při vzniku etického problému. Neposkytuje soubor pravidel, která předepisují, jak by se měl sociální pracovník chovat ve všech situacích“ (NASW, 1996).[210]

Existují čtyři hlavní důvody, proč etický kodex pomáhá sociální práci:

1) přispívá k jejímu profesnímu statusu
2) stanovuje a udržuje profesní identitu
3) je vodítkem pro pracovníky, jak mají jednat
4) chrání uživatele před nedbalostí a zneužíváním.[211]

Při střetu osobních hodnot s hodnotami profesními nebo hodnotami klienta je třeba potlačit osobní hodnoty, i když mohou být pro další práci a životní pohodu sociálního pracovníka důležitější. Vystižení tohoto střetu může však být krokem k vyřešení stresujícího konfliktu. Hodnota profese je „přidanou hodnotou“ sociální práce.[212] Globální kvalifikační standardy vzdělávání v sociální práci přijaté IFSW a IASSW v roce 2004 na generálním zasedání v Adelaide ve své 9. části uvádí: Když je porušeno ustanovení etického kodexu a chování zaměstnance je hrubě neprofesionální,

[210] Srov. BANKS, S. *Ethics and values in social work.* s. 88.
[211] Srov. tamtéž, s. 107.
[212] Srov. FISCHER, O. *Role hodnot v etice pro sociální práci*.
In FISCHER, O., MILFAIT R. A KOL. *Etika pro sociální práci*. s. 69-70.

měla by organizace nebo komise oborové asociace učinit nápravná opatření nebo přijmout disciplinární sankci vůči zaměstnanci a stanovenými postupy či legálními cestami zabránit opakování takové situace. Kdo nezvládne dodržovat etický kodex, budou vůči němu přijata vhodná opatření prostřednictvím správních orgánů a právními postupy. Správní orgány by měly zastupovat profesi sociální práce a komunitu, včetně přímých uživatelů služeb. Při nápravě zaměstnanců, kteří etický kodex poruší, je lépe učinit to cestou pozitivního naplňování principů spravedlnosti spíše než sankčním přístupem.[213] České asociace sociální práce ani jiné správní orgány disciplinárně neřeší porušování etických kodexů sociální práce. Alespoň v praxi jsem se s takovým postupem nesetkala. Studenti sociální práce se seznamují s etickými kodexy sociální práce ve škole a při výkonu své činnosti musí sami dbát na jejich dodržování. Sociální pracovníci by měli být seznámeni s etickým kodexem svým zaměstnavatelem a řídit se jím. Záleží na zaměstnavateli, jak bude při porušení jeho principů postupovat.

Žádný etický kodex neříká, co dělat, když se pomáhajícímu pracovníkovi nějaký požadavek nedaří naplnit. Když například cítí rozpaky v kontaktu s homosexuálem, když má averzi k některé etnické skupině. Nepomůže mu, že se svým pocitem nesouhlasí. Může se stát, že ho přestane vnímat, ale to je vývoj k horšímu. Je proto nutné pracovat na zlepšení stavu pomocí sebereflexe a supervize, zcela jasně si uvědomovat nejen své silné, ale i slabé stránky.[214] Osvěta na téma etiky během různých seminářů a vzdělávacích akcí je podporou pro všechny sociální pracovníky a pomáhá také lepšímu porozumění mezilidských vztahů.

Při analýze literatury jsem narazila na návrh, jak by bylo možné zajistit, aby se etické principy v práci sociálních pracovníků neztrácely, ale naopak, aby délka praxe byla potvrzením pro jejich platnost. Reakcí na tento návrh by mohlo být zřízení Etické komise, která by fungovala při Asociaci sociálních pracovníků a byla by plně akceptovaná členskou základnou. Je otázkou, zda může profesní svaz kontrolovat individuální morálku a následně morálku profesionální? Podle Jany Levické, autorky tohoto článku, to možné je. Domnívá se, že zodpovědnost se vztahuje na vykonané činy a reálnou se stává tím, že odpovědnými se stáváme zásahem z venku – skládáme účet tomu, kdo nám zodpovědnost svěřil. Kontrola odpovědnosti je tak průvodním jevem

[213] Srov. FISCHER, O., MILFAIT, R. (eds.) *Etika pro sociální práci. Přílohy- Globální kvalifikační standard IFSW a IASSW.* s. 208.
[214] Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. s. 91

morálky, i když samotnou morálku samozřejmě nenahrazuje.[215] Odpovědnost je prioritním kritériem při výkonu sociální práce (schopnost dát odpověď) vůči klientovi, kolegům, zaměstnavateli i společnosti. Odpovědnost nás zavazuje k pochopení člověka a souvislostí, ve kterých žijeme.

Neetické chování sociálního pracovníka znamená neznalost metodik práce, rozšiřování důvěrných informací o klientech, upřednostňování jen těch sympatických klientů nebo navazování sexuálních vztahů, jedním slovem znamená neprofesionálnost. Sociální pracovník musí odhlížet od svých pocitů a zájmů, jinak by jednal v rozporu se svou pracovní rolí.[216] Etické kodexy sociálních pracovníků na celém světě generalizují zásadní požadavky na sociální pracovníky, na jejich odpovědnou práci s klienty. Na základě teorií o hodnotách a o jejich reflexi v případech praxe, jsou etické zásady uplatňovány v sociální práci na celém světě. Každý sociální pracovník si musí být vědom především obrovského významu lidského vztahu ke klientovi.

Musí být schopen vyrovnat se s konfliktními situacemi, které vznikají z rozporuplného řešení určitého problému. V této situaci také přichází v úvahu otázka nezávislosti sociálního pracovníka na jedné straně a na druhé straně loajalita k zaměstnavateli. Masmédia často vykreslují určitý sociální problém, že je řešen byrokraticky, což poškozuje zájmy klientů – většina zpráv je kusých a bez kontextu. Sociální pracovník je vázán nejen etickými zásadami, ale také služebním tajemstvím a o skutečné situaci klienta může informovat pouze s jeho souhlasem.[217] Média často zneužívají lidského neštěstí, aby měla o čem psát. Velmi oblíbeným cílem jsou sociální pracovníci, kteří nějak selhali. Je proto vhodné posílat tiskové zprávy a uveřejňovat články o sociální práci – pravdivé, ve kterých hlavní roli hraje hluboký lidský příběh s dobrým koncem.

5.2 Mezinárodní a zahraniční kodexy sociální práce

Mezinárodní etický kodex sociálních povolání byl přijat již v roce 1976 na světovém kongresu v Portoriku. Poprvé v něm byla zaznamenána odpovědnost sociálních pracovníků vzhledem ke kolegům, institucím, klientům, profesi i společnosti. Ve stejném roce vznikl Etický kodex v Mnichově, který byl potom přepracován

[215] Srov. LEVICKÁ, J. *Etika a sociálna práca.*
In *Etika a sociálna práca. Zborník z konferencie FZaSP TU v Trnave 25. 10. 2002*. s 35.
[216] Srov. NEČASOVÁ M. *Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci.*
In FISCHER, O., MILFAIT R. A KOL. *Etika pro sociální práci*. s. 73.
[217] Srov. SOTONIAKOVÁ, E. *Teorie a metody sociální práce.* s. 29.

a přejmenován v roce 1994 na Deklaraci etických zásad. Etika sociální práce byla zachycena na tři základní pilíře:

1. solidární pomoc druhým,
2. subsidiární spolupráci,
3. plnou angažovanost s osobní odpovědností.[218]

Zásady a standardy etiky sociální práce přijaté v červenci 1994 na Srí Lance byly nahrazeny současně platným Mezinárodním etickým kodexem sociální práce. Byl přijatý valným shromážděním IFSW (Mezinárodní federace sociálních pracovníků), v Adelaide, Austrálie, 29. 9. - 1. 10. 2004. Jeho návrh předložila valné hromadě IFSW Stálá komise pro etické otázky. Změny byly diskutovány již několik let předtím – poprvé v Ženevě roku 2002, potom v Kodani v roce 2003. ISFW žádala členské organizace i Mezinárodní asociaci vzdělavatelů v sociální práci (IASSW) o vyjádření. V podstatě došlo k zásadnímu přepracování předchozího dokumentu ze Srí Lanky. Ten se skládal ze dvou částí - Mezinárodní deklarace etických zásad sociální práce a Mezinárodních etických standardů pro sociální pracovníky. Základním rozdílem mezi původním a aktualizovaným etickým dokumentem je postoj k jeho vynutitelnosti. ISFW mohla ve „starém" dokumentu požadované jednání vynucovat nebo organizaci vyloučit. V nově schváleném kodexu se poukazuje na to, že některé etické problémy jsou obecné, jiné ale jsou specifické pro určité země. Proto tento dokument zůstává na obecné úrovni a garanci dodržování a rozpracování specifických zásad ponechává na profesní organizaci každé země. [219] Nový dokument má několik základních principů - čelit negativní diskriminaci, uznat diverzitu, spravedlivě distribuovat zdroje, čelit nespravedlivé politice a praktikám a pracovat na základě solidarity. Principy vedou sociálního pracovníka k odpovědnosti za každého klienta a k respektu k lidské důstojnosti, která je nejvyšší hodnotou lidstva. Je podstatou lidského jednání i zdrojem naší odpovědnosti vůči světu a světu vůči lidem. Úvodní článek tohoto mezinárodního kodexu říká: „Etické uvědomění je nutnou součástí odborné praxe sociální pracovníků. Schopnost a oddanost etickému jednání je základním aspektem kvality služby nabízené uživatelům služeb sociální práce." Pátý článek nastavuje mezinárodní profesní zásady pro jednání každého sociálního pracovníka. [220] Vyskytují se zde i nová témata, která se neobjevila v předchozím dokumentu – např. potřeba péče o pracovníka (bod 5.6), povinnost spolupráce se školami

[218] Srov. SOTONIAKOVÁ, E. *Teorie a metody sociální práce*. s. 27.
[219] Srov. NEČASOVÁ M. Komentář k mezinárodnímu etickému kodexu.
Sociální práce. č. 4/2004. s. 36-7.
[220] Viz., cit. *Mezinárodní etický kodex sociální práce.* Dostupné z: http://sspcr.xf.cz/EK.html

(5.9) a odpovědnost za to, že rozhodnutí budou eticky podložená (5.10 a 5.11). Je více propracované téma identifikace silných stránek klienta (4.4) a celostní přístup k němu (4.3). Mezi nově uvedenými problémovými oblastmi figuruje limitovanost zdrojů. Termín klient, uživatel a obyvatel domova je vyspecifikován obecným vyjádřením „lidé, kteří užívají služeb sociálních pracovníků".[221]

Dalším významným kodexem je americký Etický kodex Národní asociace sociální pracovníků USA „Code of Ethics of the National Association of Social Workers – US". V kapitole o sociálních principech jsou uvedeny tyto základní hodnotové principy:

1) služba klientovi, tj. pomoc potřebným a řešení sociálních problémů,
2) sociální spravedlnost - především ve smyslu rovnosti příležitostí, přístupu k informacím a snaha o eliminaci chudoby, nezaměstnanosti a diskriminace,
3) lidská důstojnost a hodnota člověka jako celku. Řešení konfliktů mezi zájmy klienta a společnosti, vyplývající z odpovědnosti k hodnotám, etickým principům a standardům sociální práce,
4) důležitost zachování a prohlubování mezilidských vztahů a vazeb, integrity a důvěryhodnosti poskytovaných služeb,
5) zvyšování odbornosti a kompetencí sociálních pracovníků.[222]

5.3 Etický kodex sociálních pracovníků České republiky

Na etickém kodexu sociálních pracovníků začala pracovat Společnost sociálních pracovníků ČR krátce po svém vzniku. Jeho obsah byl v letech 1993 - 1994 předložen sociálním pracovníkům k veřejné diskusi. Následně byl také přeložen do češtiny Etický kodex Mezinárodní federace sociálních pracovníků (IFSW). Rozpracovaný kodex byl dán do souladu s tímto dokumentem a předložen ke schválení na konferenci v Ostravě v září 1994.[223] Etický kodex sociálních pracovníků České republiky vešel v platnost 1. ledna 1995. Jeho aktualizace byla schválena plénem Společnosti sociálních pracovníků dne 19. 5. 2006 a nabyl účinnosti 20. 5. 2006. Zachycuje hlavní etické zásady, které by měl sociální pracovník dodržovat. Je založen na hodnotách demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti. Vychází z mezinárodních deklarací a úmluv jako je např. Všeobecná deklarace lidských práv,

[221] Srov. NEČASOVÁ M. Komentář k mezinárodnímu etickému kodexu. *Sociální práce.* č. 4/2004. s. 37-8.
[222] Viz *NASW. Code of Ethics of the National Association of Social Workers – US.* Dostupné z: http://www.naswdc.org/pubs/code/code.asp
[223] Srov. Etický kodex sociálních pracovníků České republiky. *Sociální práce.* č. 4/2004. s. 30.

Charta lidských práv Spojených národů a Úmluva o právech dítěte. Řídí se Ústavou a Listinou základních práv a svobod České republiky. V Etickém kodexu sociálních pracovníků České republiky jsou zachyceny situace a dilemata, se kterými se sociální pracovník může při své praxi setkat. Jedná se především o otázku intervence – nakolik zasahovat do soukromého života klientů, zda dát přednost akutnímu zásahu či dlouhodobému působení, kolik péče poskytnout, aby klient byl stimulován k odpovědnému jednání a změně postojů a naší pomoci nezneužíval, kdy přestat se sociální terapií a poskytováním služeb nebo dávek. V rámci sociální práce může dojít ke konfliktům různých zájmů, které sociální pracovník musí eticky vyhodnotit a odpovědně se rozhodnout, jakým způsobem bude v každém případě postupovat. Existuje i protichůdný aspekt v náplni takového pracovníka – nakolik má pomáhat a nakolik má kontrolovat. Sociální pracovník se velmi často dostává do obtížného postavení, jelikož každého klienta musí posuzovat hodnotit individuálně a zodpovědně, aby nepoškodil jeho zájmy. Sociální pracovník svým způsobem reprezentuje normy společnosti, a zároveň musí vnímat normy klienta, odlišné u jiných etnik nebo náboženství a pracovat s nimi. Je odpovědný za předávanou hierarchii hodnot. Například hodnota života v křesťanské společnosti má jiné postavení než v islámu. Má-li člověk jiné hodnoty, má také jiné normy, a proto úplným základem vztahu mezi sociálním pracovníkem a klientem je vztah založený na lidské důstojnosti, jak vyplynulo již ze všech předchozích analýz o hodnotách v našem životě a společnosti. Sociální pracovník musí respektovat jedinečnost každého jedince s ohledem na jeho původ, pohlaví, barvu pleti, sexuální orientaci, náboženské či politické přesvědčení a podporuje jeho seberealizaci tak, aby nedocházelo k omezení stejných práv druhých osob. Pomáhající pracovník musí poskytovat služby na nejvyšší možné úrovni a být profesionálně odpovědný. Hodnotu odpovědnosti za práci v pomáhající profesi považuji za nejdůležitější. Sociální pracovník přichází do styku s mnoha klienty, kteří potřebují jeho pomoc a on může svým způsobem ovlivňovat jejich další život a fungování. Etický kodex sociálních pracovníků rozděluje povinnosti, a tudíž i odpovědnost, za závazky vzniklé v průběhu sociální práce. Velký význam má sociální prací podpořená odpovědnost klienta za svůj vlastní život. V kodexu je konstatováno:

2.1.1. „Sociální pracovník podporuje své klienty k vědomí vlastní odpovědnosti“.[224]

[224] Cit. Etický kodex sociálních pracovníků České republiky. *Sociální práce.* č. 4/2004. s. 30.

V kodexu je zdůrazněna vysoká úroveň sebekontroly sociálního pracovníka a jeho odpovědný přístup k zákonům, zásadám a pravidlům, které jsou v jeho společnosti závazné. V současné epoše etického relativismu je evidentní, že dodržování etických zásad, zákonů a principů naší společnosti nás vede k osobní odpovědnosti, abychom je dodržovali. Pokud chce sociální pracovník prožívat život bez zbytečných komplikací, musí cítit odpovědnost vůči svým klientům. Tedy k těm, kteří z důvodu svého osobního selhání se ocitli v problematické životní situaci, nerespektovali některé normy a zásady. Úkolem sociálního pracovníka v takovém případě je ukázat jim smysluplný cíl jejich života. Každý člověk ohrožený sociálním vyloučením a nedodržující pravidla své společnosti, může být nakonec pro společnost přítěží.[225]

Znalost etických teorií a hodnotové základny sociální práce pomáhá sociálnímu pracovníkovi řešit etické problémy a dilemata. Také přispívá k identifikaci s oborem a větší jistotě při provádění sociální práce. Při řešení etického dilematu je doporučen postup nejdříve dilema identifikovat, včetně hodnot a povinností, které jsou v konfliktu. Potom je nutné se zamyslet, jak se klienta řešení dotkne. Výsledkem je rozvaha způsobů jednání včetně kladných i záporných efektů pro zúčastněné i společnost.[226]

V naší společnosti se začínají v posledních letech objevovat další kodexy, které jsou vztažené přímo k jednotlivým sociálním službám – např. Etický kodex České asociace streetwork pro nízkoprahové sociální služby (terénní programy, kontaktní centra a nízkoprahová zařízení pro děti a mládež), Etický kodex inspektorů sociálních služeb (vydaný MPSV) a etické kodexy jednotlivých zařízení, které poskytují sociální, zdravotní, psychologické a podobné služby (např. o.s. Portus Prachatice).

Aktualizovaná verze Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky z roku 2006 je středem mezi Kodexem NASW a Kodexem jihoafrických pracovníků.[227] Hodnoty demokracie, lidských práv a sociální spravedlnosti, respekt k jedinečnosti

---

[225] Viz *Etický kodex sociálních pracovníků České republiky.* Dostupné z: http://sspcr.xf.cz/code.html

[226] Srov. MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce.* s. 47-48.

[227] Kodex asociace sdružující sociální pracovníky černé pleti v Jižní Africe (South African Black Social Workers Association) má spíše podobu slavnostní přísahy: „Věřím, že jsem členem profese, která usiluje o prosazování životní spokojenosti v sociální oblasti pro všechny lidi." Je zakončen slibem: „Slavnostně se proto zavazuji vykonávat tuto službu důstojně, četně, pilně a sírou v profesi, kterou si beru za svou, s úmyslem ji podporovat a zlepšovat; konat svoji práci svědomitě, upřímně a na základě altruismu". Etické zásady jsou formulovány jako víra přesvědčení. Takový kodex je nezávislý na čase nebo situaci a není v něm ani náznak disciplinárního jednání či sankce. Staví na důvěře k profesionálovi a jeho úsudku a schopnosti jednat samostatně a správným způsobem v konkrétní situaci. (NEČASOVÁ, M. *Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci.* In FISCHER, O., MILFAIT, R. (eds.) *Etika pro sociální práci.* s. 87).

člověka a právo na seberealizaci každého jedince, etické problémy a další problémové okruhy obsahují v různém poměru principy a pravidla správného jednání z hlediska morálky profese. Tato verze v podstatě kopíruje platný mezinárodní etický kodex z roku 1994, v revidované verzi jsou úpravy mezinárodního dokumentu z roku 2004. Je zajímavé, že některé body z mezinárodního kodexu do českého přidány nebyly, např. obecné prohlášení o omezenosti zdrojů, dále o tom, že pracovník nedopustí, aby jeho dovednosti byly využívány k nehumánním účelům a doporučení týkající se péče jako takové (zavedení supervize na pracovišti). Jediným bodem, který byl převzat z české strany, je pravidlo, že sociální pracovník si je vědom svých profesních omezení a pokud nemůže s klientem pracovat, předá informace o dalších formách pomoci.[228] Seznámení s etickým kodexem je pro každého sociálního pracovníka zavazující. Měl by brát v úvahu etická vodítka, která kodex nabízí a v souladu s osobními hodnotami je považovat za primární orientační impuls pro svou práci.

6. Charita Česká republika a její etické dokumenty

Vymezení termínu charitativní péče pochází již dob antiky. Antika rozlišovala lásku agapální – společenskou a lásku erotickou. K agapální lásce se hlásili křesťané a termín „charita“ se stal klíčovým pojmem pro vymezení oboru charitativní péče. Diakonia, péče o bližní je v křesťanské tradici považována za ctnost a důsledek vztahu Boha a člověka. Charitativní péče dnes již není vázána jen na náboženské přesvědčení. Je vnímána jako obor sociální práce.[229] Od prvopočátků katolické církve vycházela charitativní činnost z Kristova příkladu. Inspirujícími příklady pro její činnost jsou novozákonní podobenství (např. Mt 25, 35-36 nebo Lk 10, 25-37). Z příběhu o Milosrdném Samařanovi lze pochopit základ charity, který spočívá v péči o člověka, který je v nouzi, v pomoci trpícím, nejchudším a nejpotřebnějším. Charitní pracovník respektuje lidskost a předává Boží lásku všem, o které je nutno pečovat.[230] Především z evangelií je zřejmé, že Ježíš se ujímá především lidí na okraji společnosti a nemocných – svázaných zlým duchem, fyzicky nemocných a hříšníků. „Lékaře nepotřebují zdraví, ale nemocní“ (Mt 9,12). Není to láska bez hranic, ale plnění základního poslání přinést všem lidem život skrze evangelium a splnit tak Boží vůli.

[228] Srov. NEČASOVÁ, M. *Profesionalismus a etické kodexy v sociální práci.* In FISCHER, O., MILFAIT, R. (eds.) *Etika pro sociální práci.* s. 88.
[229] Srov. CHADIMA, M. *Dějiny charitativní péče.* s. 9-10.
[230] Viz *CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Prameny a poslání charity*. Dostupné na: http://www.charita.cz/article.asp?nArticleID=671&nLanguageID=1

Pravá láska upřednostňuje prospěch druhého před prospěchem vlastním.[231] Láska k bližnímu je znamením pravdy pro každého křesťana.

Papež Benedikt XVI. věnuje druhou část své encykliky Deus caritas est; latinsky Bůh je láska (DCE) lásce „caritas“ církve a jejímu uplatňování. Uvádí ji jako projev trojiční lásky a svědectví lásky Otce, který chce ve svém Synu z lidstva učinit jednu velkou rodinu. (DCE 19). Pojmem caritas je v ní vyjádřena láska a péče o lidi na celém světě, ale i o ty nejbližší, které máme ve svém okolí. Je to láska, která vyjadřuje naši nesobeckou službu druhým. Proto se tato encyklika uvádí jako programové prohlášení pro práci v charitě.

Encyklika se věnuje pomáhající lásce, otázce církevních charitativních organizací, jejich postavení ve společnosti a vztahu ke státu. Hovoří o profilu charitního pracovníka a cílech pomáhající profese. Papež v této encyklice oživuje křesťanskou myšlenku o pomoci potřebným v souvislosti s projevy lásky k těmto lidem. Pomáhání v sobě má obsahový aspekt, kterým je např. dobré a kvalitní poradenství, materiální pomoc nebo dobrá pečovatelská a ošetřovatelská péče a vztahový aspekt, což je právě vztah pomáhajícího k potřebnému. Vztah mezi pomáhajícím a uživatelem existuje na různých úrovních, může se přihodit, že pracovník nejedná vždy jen s láskou. Podle papeže Benedikta XVI. má být láskyplný vztah mezi pomáhajícím a potřebným pro křesťanské organizace charakteristický. Pomáhající láska má být součástí základní identity takového vztahu (DCE 31). "Dávat lásku těm, kteří ji potřebují, je součástí samotné existence církve," zdůrazňuje Benedikt XVI. Připouští, že hledání spravedlivějšího státu i spravedlivější společnosti je doménou politiky, současně ale ujišťuje, že "láska a dobročinnost budou i v té nejspravedlivější společnosti vždy potřebné" (DCE 28b).

Encyklika zdůrazňuje, že církevní formu charity nelze směšovat s aktivitami státu. Láska caritas musí oduševňovat existenci věřících laiků a také jejich politickou aktivitu, prožívanou jako sociální lásku. Charitativní organizace představují *opus proprium.* Je to úloha, které odpovídá vlastní povaze církve a na které se církev podílí jako odpovědný subjekt. Je tedy úkolem církve lásku uplatňovat a nikdy nenastane situace, v níž by nebylo třeba lásky každého občana. Kromě spravedlnosti, člověk vždy potřebuje lásku (DCE 29). Ve 30. článku se uvádí, že v kontextu s hodnotou solidarity se rozvinuly různé formy spolupráce mezi státními a církevními institucemi. Vznikla celá řada organizací s charitativním a filantropickým zaměřením, které se snaží o to,

[231] Srov. ŠMERDA, H. *Křesťanská charita v běhu věků.* s. 37-38.

aby řešili záležitosti sociálních a politických problémů. Katolická církev spolupracuje s charitními organizacemi jiných církví, protože společnou motivací je opravdový humanismus, který v člověku uznává Boží obraz (DCE 30). Množství rozličných organizací, které se zasazují o člověka a jeho potřeby, vysvětluje papež na základě skutečnosti imperativu lásky, který vepsal Bůh do našich srdcí. Je proto důležité, aby charitativní aktivita se nerozplynula do podoby společensky prospěšné organizace a nestala se tak její variantou. Podle modelu podobenství o milosrdném Samařanovi je nutno nasytit hladové, obléci nahé, pečovat o nemocné a chudé, navštěvovat vězněné a tak dále. Tuto úlohu na sebe přebírají charitativní organizace církve. Benedikt XVI. v DCE uvedl: „Pokud se jedná o službu prokazovanou trpícím, je v první řadě třeba dbát na odbornou kompetenci. Pomáhající musejí být formováni takovým způsobem, aby uměli vykonat dobře, co je třeba, a aby dokázali pokračovat v příslušné péči. Odborná kompetence je první a základní předpoklad, ale sama o sobě nestačí. Jedná se totiž o lidské bytosti, které vždy potřebují něco víc nežli pouze technicky správně prováděnou péči“. (DCE 31a). „Niterná osobní účast na utrpení druhého se tak stává tím, že mu sdílím sebe sama. Aby dar druhého nepokořoval, musím mu dávat ne něco ze svého, nýbrž sebe samého, musím být v daru přítomen jako osoba.“ (DCE 34).

Poslání katolické církve je evangelizační a hovoří o povinnosti solidarity se všemi lidmi a lidskými společnostmi. Církevní učení slouží lidem jako osobám a členům skupin a společností, k nimž náleží. Pozvedá lidskou odpovědnost a uvědomění. Za tím účelem vyhlašuje lidskou důstojnost, zdůrazňuje lidská práva a vštěpuje povinnosti, které vedou ke spravedlnosti a míru. Chce žít pravdu obsaženou v evangelijních blahoslavenstvích, především v prvním blahoslavenství „chudých duchem“.[232] Dějiny prokázaly, že církev (i přes některé své stinné stránky) v sobě dodnes obsahuje velký potenciál dobra, který se projevuje praktickou starostí o takové lidi, které současný materializovaný a individualisticky zaměřený svět vyvrhl na kraj společnosti.[233] Jednou z oblastí, ve které církev projevuje svou lásku a péči o své bližní, je právě oblast „služby lásky“ - charity. Katolickou církev u nás reprezentuje Charita Česká republika.

Charita Česká republika je právnickou osobou dle Kodexu kanonického práva (CIC 1983) a zákona č. 3/2002 Sb., z něhož odvozuje svou právní subjektivitu, a je podle

[232] Srov. SPIAZZI, R. *Sociální kodex církve*. s. 35.
[233] Srov. CHADIMA, M. *Dějiny charitativní péče.* s. 9.

tohoto zákona evidována.[234] Charita Česká republika vědomě navazuje na bohatou historii péče křesťanů a katolické církve o chudé a trpící. Jednou z hlavních činností katolické církve, vedle udělování svátostí a zvěstování slova, je uplatňování lásky „caritas“. Všechny tyto činnosti spolu souvisejí. Pracovníci Charity jsou pověřeni k organizované službě lásky jménem církve. Skrze tuto službu mají potřební zakusit dotek samotné Boží lásky. To je „to“ navíc, co Charita ve srovnání s ostatními organizacemi sociálních služeb svým uživatelům nabízí.[235] Charita Česká republika má své hlavní zásady a hodnoty zakotvené v Kodexu Charity Česká republika. Další dokumenty důležité pro praxi charitního pracovníka jsou uvedeny v komentáři k článku 1.7 Kodexu. Dokumenty, které se zabývají lidskými právy a slouží jako etická vodítka pro práci charitního sociálního pracovníka, jsou Všeobecná deklarace lidských práv, Charta lidských práv Spojených národů, Úmluva o právech dítěte a další mezinárodní deklarace a úmluvy. Z české legislativy je to především Ústava, Listina základních práv a svobod a další zákony České republiky. (KCHČR 1,7)

6.1 Novodobá historie Charity

Charita Česká republika je pokračovatelem křesťanské tradice a iniciuje v naší republice péči o sociálně vyloučené občany. V době první republiky byla Česká katolická charita organizována jako spolek na základě zákona o spolčovacím právu č. 134/1867 ř. z. Ještě po Druhé světové válce v roce 1948 spravovala přes pět set zdravotně sociálních ústavů a poskytovala ošetřovatelskou službu chudým lidem. V poválečné době pomáhala především lidem po návratu z koncentračních táborů. Zákonem č. 185/1948 Sb. byly zestátněny všechny léčebné a ošetřovací ústavy. Zákon z roku 1867 byl zrušen a nahrazen zákonem o dobrovolných organizacích a shromážděních č. 68/1951 Sb. Totalitní Československá socialistická republika měla zájem soustředit sociální a rekreační péči o duchovní a církevní zaměstnance, výrobu a prodej devocionálií a vydávání periodického i neperiodického tisku a publikací do jedné organizace pod státním dohledem. Tomuto předpokladu vyhovovala Česká katolická charita (ČKCH), proto tomuto záměru musel být dán zákonný podklad. Stal se jím zákon 68/1951 Sb. a jeho prováděcí vyhlášky. Česká katolická charita se stala dobrovolnou organizací pod Ministerstvem vnitra výnosem č. j. II./2-260.1

[234] Viz *CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Kdo jsme.* Dostupné na: http://www.charita.cz/article.asp?nArticleID=310&nDepartmentID=187&nLanguageID=1
[235] Srov.: GRAUBNER, J. *Úvod*. In *Kodex Charity Česká republika.* s. 3.

z 10. 5. 1952. Majetek České katolické charity byl fakticky zlikvidován. Byl převeden na stát nebo diecézní ordinariáty. V roce 1963 byla usnesením vlády č. 55 Česká katolická charita deklarována jako soukromá právnická osoba a její stanovy byly schváleny Ministerstvem školství a kultury, které vykonávalo dohled nad její činností.[236]

Celá desetiletí tisíce věřících podstupovaly riziko s úřady a posílaly skromné dary, zejména zdravotnický materiál a hygienické potřeby do misijních stanic celého světa. V roce 1986 po katastrofálním zemětřesení v Arménii založil kardinál František Tomášek v Praze Výbor křesťanské pomoci. Z toho podnětu začaly vznikat podobné výbory v celé republice. Byla to jediná možnost veřejného působení římskokatolické církve v sociální oblasti. Byla rychle pochopena nejen věřícími. Brzy začaly výbory působit i v jiných činnostech mimo rámec pomoci do Arménie. Státní orgány nevěděly jak reagovat a netroufali si zasáhnout a ukončit tyto spontánní aktivity katolické církve.[237] Začátkem roku 1990 z popudu biskupa Antonína Lišky se změnilo vedení ČKCH v Praze a poprvé se setkali budoucí diecézní pracovníci Charity, kteří měli za úkol podněcovat vznik a vývoj farních a oblastních charit. V mnoha místech z Výborů křesťanské pomoci a z aktivistů, kteří posílali balíčky do misií, vznikly nové charity. V roce 1991 se zrodily arci/diecézní charity s vlastními stanovami a s právní subjektivitou podle zákona č. 308/91 Sb. Podle nových stanov s platností od 1. prosince 1993, se Česká katolická charita stala účelovým zařízením římskokatolické církve, sdružením diecézních a arcidiecézních charit v České republice. Sekretariát ČKCH zajišťoval servisní činnost pro diecézní a arcidiecézní Charity a spravoval Charitní domovy pro duchovní a řeholnice na území České republiky. V roce 1995 byla Česká katolická charita již řádným členem mezinárodních organizací Caritas Internationalis a Caritas Europa.[238] Do 10. listopadu 1999 organizace fungovala pod názvem Česká katolická charita, od konce roku 1999 do 31. prosince 2006 Sdružení Česká katolická charita a od 1. ledna 2007 Charita Česká republika. Jejím současným

[236] Viz *Bílá kniha: Pohled církve na potřebu majetkového vyrovnání mezi Českou republikou a Církví římskokatolickou*. Dostupné na: http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Bila-kniha-cirkevniho-majetku.pdf nebo interní materiál Ministerstva kultury ČR, Praha, 1996.
[237] Viz *Charitativní služba církve: Pastorační péče o rodinu.* Praha: Česká biskupská konference, 2005. 16 s. Dostupné na: http://www.cirkev.cz/cirkev-ve-svete/dokumenty/fialova-rada/
[238] Viz *CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Z historie charity.* Dostupné na: http://www.charita.cz/article.asp?nArticleID=670&nLanguageID=1

ředitelem je Ing. Mgr. Oldřich Haičman, prezidentem Mons. Pavel Posád, světící biskup českobudějovický.[239]

Charita Česká republika působí v charitativní, humanitární, sociální a zdravotní oblasti. Koordinuje činnosti svých členů a organizačně a metodicky zastřešuje veškerou charitní činnost v naší republice. Členy Charity Česká republika je osm arci/diecézních charit, Česká katolická charita – Domovy řeholníků a řeholnic a Řeckokatolická charita. Na území jednotlivých arci/diecézních Charit působí oblastní, městské a farní Charity (celkem 349). Charita Česká republika koordinuje také pomoc při živelných pohromách a katastrofách, zajišťuje vzdělávací, konzultační a poradenské činnosti, spolupracuje s církvemi a státní správou.[240]

6.2 Hodnoty v dokumentech Charity Česká republika

Ve stanovách, které jsou základním dokumentem každé pomáhající organizace, se Charita Česká republika hlásí k římskokatolické církvi a službě v duchu milosrdné lásky všem lidem v nouzi, bez ohledu na jejich rasu, národnost, náboženství nebo státní či politickou příslušnost. Obětavá pomoc charitních pracovníků všem potřebným hovoří o akceptaci hodnot křesťanství, ze kterých vycházejí láska k bližnímu a solidarita se všemi lidmi na světě. Charita Česká republika navazuje na poslání katolické církve a jejím krédem je pomoc bližním v nouzi bez ohledu na jejich příslušnost k rase, národnosti či náboženství. To je její křesťanské poslání, které je současně základním vodítkem všech zdravotních, sociálních a humanitárních služeb, které Charita zajišťuje a poskytuje skrze svá jednotlivá charitní zařízení arci/diecézní, městská, oblastní a farní.[241]

Hodnoty, které deklaruje vedení Charity, jsem hledala v jejích výročních zprávách. Na webových stránkách www.charita.cz jsou výroční zprávy dostupné ke stažení od roku 2003.

Sdružení česká katolická charita ve výroční zprávě z roku 2003 uvádí čtverý význam slova charita. Charita znamená:

- ctnost a smýšlení lásky k Bohu a k bližnímu pro Boha

[239] Viz *CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Názvy organizace a vedoucí představitelé.* Dostupné na: http://www.charita.cz/article.asp?nArticleID=1500&nLanguageID=1
[240] Viz *CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Stanovy Charita Česká republika*. Dostupné na: http://www.charita.cz/article.asp?nArticleID=466&nLanguageID=1
[241] Viz *CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Kdo jsme.* Dostupné na: http://www.charita.cz/article.asp?nArticleID=310&nDepartmentID=187&nLanguageID=1

- projevy lásky k bližnímu vůbec
- organizovanou dobročinnost z křesťanské láky projevovanou trpícím
- formu a prostředky k provádění této činnosti (organizační forma, kancelář, časopis)

Láska k člověku je hlavní hodnotou a orientací charitní činnosti.

Prezident SČKCH, P. Ing. Miloslav Fiala, OPraem. zdůrazňuje v úvodu výroční zprávy také hodnotu solidarity – hmotnou i psychosociální pomoc obětem postiženým povodněmi a humanitární pomoci do zahraničí. Hovoří o tom, že vnitřní motivací charitní služby je vědomí solidarity se všemi, kteří potřebují pomoc. Vychází z evangelia a poskytuje kromě materiální pomoci něco navíc – ochotu vidět v trpícím člověku Krista, který přišel, aby sloužil. To také vyjadřuje i logo Charity – kříž v plamenech, který naznačuje obětavost lásky vyzařující do všech stran. Je závazkem krajního nasazení a naznačení další cesty.[242]

Ve výroční zprávě z roku 2004 prezident P. Fiala v úvodních pokračuje ve své původní myšlence charitního kříže. Říká, že kříž ve střední ose znaku představuje jeho optický střed a je nadčasovým, nejstarším a mezinárodně uznávaným symbolem utrpení a mezilidské pomoci. Dvanáct plamenů vyjadřuje dvanáct pomocných aktivit a jsou výzvou k hledání nových cest, aby pracovníci Charity mohli prakticky uskutečňovat, byť s omezenými možnostmi, Boží lásku ke každému člověku bez výjimky. Zdůrazňuje opět hodnotu bliženeckéé lásky, ale také mluví o důvěře a solidaritě s trpícími.[243]

V další výroční zprávě Sdružení Česká katolická charita z roku 2005, její prezident P. Miloslav Fiala v předmluvě hovoří o hodnotě člověka jako lidské bytosti: „…Každý člověk je nějak chtěný a každý má svou smysluplnou funkci a své místo, které mu bylo dáno a pro které je nenahraditelný. Je nesporně něčím víc než jen produktem určitých genů a DNA, nepovažujeme ho tedy pouze za důmyslnou kombinaci „stavebního materiálu“. Proto se mu věnujeme - podle zásad evangelia i Charty základních lidských práv - zvláště v době jeho jakéhokoliv postižení, nemoci, osamocení, migrace, bezradnosti, přírodní katastrofy atd.“ Hodnota solidarity je také vyjádřena jeho poukazem na Sait-Exupéryho: „Milovat neznamená jen hledět na druhého, ale pohlížet společně stejným směrem.“[244]

---

[242] Viz *CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Výroční zpráva 2003*. Dostupné na www: http://www.charita.cz/tiskove-oddeleni/ke-stazeni/vyrocka2003.pdf

[243] Cit., viz *CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Výroční zpráva 2004*. Dostupné na www: http://www.charita.cz/tiskove-oddeleni/ke-stazeni/VZ_2004_barva.pdf

[244] Cit., viz *CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Výroční zpráva 2005*. Dostupné na www: http://www.charita.cz/Data/files/vyrocka2005/VZ_2005_1-15.pdf

Další prezident SČKCH Mons. Josef Šich v prologu k výroční zprávě za rok 2006 hovoří o současném honu za výkonností. Stáří, nemoc, bolest a smrt jsou označovány jako zátěž společnosti. Lidé, kteří tak uvažují, nepočítají s hodnotami, které se nedají ani změřit, ani zvážit, ani zaplatit penězi. Takové hodnoty nacházejí lidé, kteří chtějí přijímat život v celé jeho velikosti a hlubokém smyslu. Lidský život je důstojný a neopakovatelný a existuje mnoho takových lidí, kteří se bez pomoci druhých neobejdou. V Kristu nacházíme sílu a skrze pomoc lidem jsme otevřeni poznání a skutečnému štěstí. Často musíme opustit vlastní plány pro potřeby druhých. Kolik lásky do své služby vložíme, natolik bude ostatním prospěšná.[245]

V úvodu výroční zprávy sdružení již pod novým názvem Charita Česká republika za rok 2007 její prezident Mons. Šich zmiňuje liturgii (veřejnou službu) Ježíše Krista. Abychom mohli konat dobro, musíme do svého srdce přijmout Ducha, který také Ježíše naplnil. To je velkolepá pravda, která nás vede k tomu, abychom konali dobro. Znamená to mít v srdci Boží lásku a jít milovat druhé lidi.[246] Žít v pravdě a lásce znamená plně chápat význam svého lidského poslání v životě.

Další prezident Charity Česká republika, biskup Mons. Pavel Posád v úvodu výroční zprávy za rok 2008 děkuje všem, kteří obětavou činností a dobročinností vykonávají dobro a umenšují utrpení všech, kteří jsou na tom hůře než my. Naše snahy by měly na poli křesťanské lásky vést k rozvoji duševního a duchovního života našich klientů. Vyzdvihuje zásady Charity – společné dobro a kvalitu naší práce.

Ing. Mgr. Oldřich Haičman je ředitelem Diecézní charity Brno a zároveň současným ředitelem sdružení Charita Česká republika. Figuruje již ve výroční zprávě za rok 2006 jako generální sekretář SČKCH a ředitel DCH Brno s uvedením do funkce ředitele Charity Česká republika od 1. 1. 2007. Jeho „slovo ředitele“ je poprvé uvedeno ve výroční zprávě za rok 2008. Ředitel Haičman mluví o společném charitním díle lásky, naděje a pomoci. Toto dílo stojí především na lidech a jejich solidaritě. Jsou ochotni vzdát se svého pohodlí a jít sloužit bližním častokrát i daleko od svého domova.[247]

Ve výroční zprávě za rok 2009 ředitel Haičman konstatuje, že Charita již zaujímá pevné místo v oblasti poskytování služeb lidem v nouzi. Svědčí o tom důvěra dárců,

[245] Viz *CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Výroční zpráva 2006*. Dostupné na www: http://www.charita.cz/tiskove-oddeleni/ke-stazeni/VZ_2006_ok.pdf
[246] Viz *CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Výroční zpráva 2007*. Dostupné na www: http://www.charita.cz/tiskove-oddeleni/ke-stazeni/VZ_2007.pdf
[247] Viz *CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Výroční zpráva 2008*. Dostupné na www: http://www.charita.cz/tiskove-oddeleni/ke-stazeni/VZ_2008_vyrocka.net.pdf

stále rostoucí výnos z materiálních i finančních sbírek a vysoký zájem pracovníků a dobrovolníků o smysluplnou práci. Dokazuje to i dobrá spolupráce s veřejnými institucemi a organizacemi. Charita působí na širokou veřejnost i představitele veřejné správy s cílem podporovat sociální spravedlnost a mír ve světě.[248]

Biskup Posád, prezident Charity Česká republika v poslední výroční zprávě za rok 2009 v jejím úvodu přeje klientům, „aby jim naše práce přinášela nejen potřebnou hmatatelnou pomoc, ale také duševní i duchovní povzbuzení.“[249] V jeho přání spatřuji tu nejpodstatnější hodnotu, kterou charitní pracovníci svým klientům předávají – bliženeckou lásku, respekt a ochotu pomoci jakkoli trpícímu. Tyto duchovní hodnoty inspirované Boží láskou každému potřebnému dodávají sílu při překonávaní životních obtíží. Osobní hodnoty zaměstnanců (pozitivní i negativní) ovlivňují činnost celé organizace „zezdola nahoru“ a jsou reflektovány jejím vedením, a stejně tak v opačném případě vedení nastavuje hodnoty, kterými se řídí zaměstnanci. Tyto dva navzájem propojené hodnotové systémy se ovlivňují a vytvářejí celkovou kulturu poskytovaných charitních služeb. Jsou-li zakotveny na duchovním podkladě pomáhající lásky, vedou ke správnému cíli.

Ředitel Charity Česká republika Haičman v této výroční zprávě za rok 2009 zdůrazňuje, že „….Poslání Charity není jen pozvedat lidi v nouzi z těžkostí jejich všedních dnů, ale působit ve společnosti na širokou veřejnost, představitele veřejné správy a podporovat sociální smír a spravedlnost ve světě“.[250] V jeho slovech je zachycen další podstatný hodnotový aspekt, který vychází z křesťanské tradice – solidarita s lidmi na celém světě. Charita Česká republika jako organizace se širokým spektrem zdravotnických, sociálních a humanitárních služeb často vstupuje do interakce s občany v rámci své komunity, s obecními, městskými, ale státními institucemi, poskytuje humanitární pomoc do zahraničí. Vzhledem k rozsahu činností, respektu a dobrému jménu, které ji zaštiťuje, může Charita působit na politické a legislativní útvary a iniciovat potřebné změny v sociální oblasti.

Na webových stránkách Charity Česká republika a Arci/diecézních charit se shoduje, s drobnými obměnami, základní motto charitní činnosti: „**Pomáháme**

[248] Viz *CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Výroční zpráva 2009*. Dostupné na www: http://www.charita.cz/Data/files/VZ2009/VZ_2009_vyrocni_ok.pdf
[249] Cit., viz *CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Výroční zpráva 2009*. Dostupné na www: http://www.charita.cz/Data/files/VZ2009/VZ_2009_vyrocni_ok.pdf
[250] Cit. tamtéž. Dostupné na: http://www.charita.cz/Data/files/VZ2009/VZ_2009_vyrocni_ok.pdf

lidem, kteří si pomoci nemohou anebo neumějí“. Pomáháme potřebným v nouzi bez ohledu na jejich příslušnost k rase, národnosti nebo náboženství: matkám s dětmi, nemocným, handicapovaným, seniorům, lidem bez přístřeší, sociálně slabým rodinám, příslušníkům etnických menšin a uprchlíkům, obětem živelných katastrof u nás i v zahraničí.[251] Z tohoto hesla vyplývá nejpodstatnější hodnota, láska k lidem. Ježíš Kristus je vzorem při podpoře těch nejvíce postižených, nejslabších a nejubožejších.

Na závěr své analýzy charitního poslání ještě ocituji Mons. Pavla Posáda, českobudějovického světícího biskupa a biskupského vikáře pro Charitu z výroční zprávy Diecézních charity České Budějovice za rok 2009: „Všichni dobře víme, že přes všechen pokrok a rozvoj vědy a techniky, přes všechny snahy lékařské vědy, stále zůstává veliký prostor těžkosti, bolesti a utrpení mnoha a mnoha lidi, který je potřeba vyplnit křesťanskou láskou, péčí a starostlivosti.“[252] Jeho ústy promlouvá Ježíš Kristus k charitním pracovníkům, aby měli na paměti i toho nejposlednějšího potřebného – „Amen, pravím vám, cokoliv jste učinili jednomu z těchto mých nepatrných bratří, mně jste učinili.“ (Mt 25, 40). A také každý nejnepatrnější pracovník charitního zařízení, který pomůže klientovi, prokazuje hodnotu nejvyšší, kterou je láska „caritas“.

6.3 Kodex Charity Česká republika

Kodex Charity Česká republika (KCHČR) je vodítkem všem charitním pracovníkům při vytváření společného postoje. Je zásadní pomůckou, která se zabývá etikou a nastiňuje orientaci pro vedení a činnost charitní organizace.[253] Má tedy široký záběr. Etické otázky, pravidla pro rozhodování a hodnoty v Charitě řeší kapitola č. 3 a č. 4, které uvádí zásady a základní hodnoty charitní služby. Je mezi nimi úzký vztah a poskytují etické a křesťanské východisko pro činnost charitních zařízení. Principy pramení z evangelijního poselství a sociálního učení katolické církve, jsou měřítkem hodnocení společenských jevů i výkonu služeb Charity.

[251] Cit. *CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. Odkazy na Charity.* Dostupné na: http://www.charita.cz/article.asp?nArticleID=322&nDepartmentID=190&nLanguageID=1
[252] Cit. *DIECÉZNÍ CHARITA ČESKÉ BUDĚJOVICE. Výroční zpráva 2009*. Dostupné na: http://www.charitacb.cz/index.php?id=&site=stranky&element=80
[253] Srov. GRAUBNER, J. *Úvod*. In *Kodex Charity Česká republika.* Olomouc: Arcidiecézní charita Olomouc, 2009. s. 3.

6.3.1 Struktura a zásady Kodexu

První vydání kodexu Charity Česká republika začíná úvodem předsedy České biskupské konference, arcibiskupa Mons. Jana Graubnera. Zdůrazňuje, že pracovníci charity jsou katolickou církví pověřeni k organizované službě lásky jménem církve. Služba je zaměřená dovnitř společenství k potřebným členům a navenek ke všem potřebným lidem na celém světě. Kodex by měl být pomůckou, která přinese požehnané plody charitní práce.[254]

Po úvodu následuje preambule, která poskytuje informaci, komu je Kodex CHČR určen. Kodex je především etickým vodítkem pro dobrovolné i placené pracovníky Charity. Poskytuje též informace uživatelům o povaze a vlastnostech charitní služby a zprostředkovává obraz Charity jako součásti katolické církve. Představuje ideál jednotlivce i celé organizace pro výkon jejich činností.

1. kapitola Kodexu obsahuje poslání a cíle Charity a základní zásady a hodnoty, kterými se charitní služba řídí. Deklaruje, že Charita byla zřízena jako nástroj služby katolické církve chudým, slabým a trpícím. Jejím posláním je šířit ve světě dobro, spravedlnost a naději. (KCHČR 1,1) Své poslání uskutečňuje prostřednictvím materiální, sociální, humanitární, rozvojové, psychické a duchovní pomoci a úsilím o spravedlivější podmínky ve společnosti. (KCHČR 1,4) Cílem služeb je ochrana člověka v jeho důstojnosti od početí až po přirozenou smrt. (KCHČR 1,5) Součástí této kapitoly jsou zásady Charity. Patří k nim – **důstojnost lidské osoby**, společné **dobro, solidarita, subsidiarita** a **kvalita**. Důležitý je **pojem lidské důstojnosti.** S ní je neslučitelná chudoba, proto je nutné poskytovat nejvyšší podporu schopnosti a odpovědnosti člověka a zajistit mu rovný přístup. Naplnění lidských práv a zasazování se o jejich prosazení je potřebné pro podporu dobra na celém světě. Víra křesťanů znamená **solidaritu**, empatii a pomoc tam, kde se jí nedostává. Humanitární pomoc Charity je toho důkazem. Důležitá je **subsidiarita** neboli iniciativa jednotlivců „zdola“, aby věci, které zvládnou sami vlastním přičiněním, nepřenášeli na společnost nebo stát. Tato zásada zavazuje k aktivizaci schopností klientů a hledání jejich zdrojů tak, aby se aktivně podíleli na změně své situace a byli směrováni k odpovědnému životu ve společnosti. V rámci řízení je to také přenos rozhodování na nejnižší úroveň, to znamená do přirozeného prostředí klientů. Princip subsidiarity také zavazuje Charitu podporovat rozvoj občanské společnosti. Aktér vyššího stupně

[254] Srov. GRAUBNER, J. *Úvod.* In *Kodex Charity Česká republika.* Olomouc: Arcidiecézní charita Olomouc, 2009. s. 3.

musí poskytovat „subsiduum“ – podporu a rozvoj aktérům nižšího stupně. Tento princip vybízí k přesunu rozhodovacích procesů na nejnižší úrovně (jednotlivá zařízení). **Kvalita** má mnoho dimenzí. Především je výrazem spirituality, křesťansko-etického závazku vůči uživatelům, neboť napodobuje Boha a jeho lásku a vztah k člověku. (KCHČR 1,9 – 1,13)

2. kapitola udává kritéria pro specifický charakter charitní služby. Mezi ně patří respekt k poslání Charity, vztah k práci, který je v souladu s osobním posláním jednotlivce, který zároveň splňuje odborné požadavky a chce sloužit potřebným v duchu Kodexu. (KCHČR 2,1 – 2,2)

3. kapitola jmenuje požadavky na zaměstnance Charity pro dosažení nejvyšší možné kvality charitní služby. Měl by splňovat tyto předpoklady: profesní odbornost, lidskost, odpovědnost, poctivost, vytvářet dobré vztahy na pracovišti a aktivně a tvořivě přistupovat ke své práci. (KCHČR 3)

4. kapitola stanovuje práva, povinnosti, závazky a omezení charitních pracovníků. Zaměstnanci jsou zavázáni k odpovědnému plnění pracovních povinností a k posilování dobré pověsti a jména Charity. V žádném případě nesmějí porušovat svobodu, práva a důstojnost druhých nebo svým jednáním být v rozporu s křesťanskými zásadami a hodnotami. (KCHČR 4,1 – 4,4)

6.3.2 Hodnoty a požadavky Kodexu (KCHČR 1,14 – 1,17)

Základní hodnoty jsou v Kodexu čtyři – **pravda, svoboda, spravedlnost** a **láska**:

Pravda - Charita a její zaměstnanci mají svědčit o pravdě nebo o shodě s tím, z čeho vychází. To je jejich stabilní morální ideál. Podstatou této hodnoty je orientace na pravdivost a na jejím základě vydávání svědectví o Božím sdělení. Jen mezilidské vztahy, které jsou založeny na pravdě, odpovídají lidské důstojnosti. Ve filosofickém smyslu se jedná o pravdivou shodu výpovědi s věcným obsahem, o kterém vypovídá. Charita Česká republika proto usiluje o transparentnost své komunikace i práce.

Svoboda je známkou Božího obrazu a důstojnosti člověka, spočívá ve využívání vlastních schopností ve prospěch společnosti. „Hodnota svobody… je respektována, je-li každému členu společnosti umožněno realizovat své vlastní osobní povolání“ (KSNC 199). Charita podporuje své klienty i pracovníky v aktivním využívání jejich schopností a uplatňování sociálně odpovědné svobody.

Spravedlnost je zaměřena na odstraňování znevýhodňování jednotlivců nebo rodin nebo sociálních skupin. „Spravedlnost je jeví obzvláště důležitá v dnešní době, v níž jsou hodnota osoby, její důstojnost a její práva navzdory proklamovaným záměrům vážně ohroženy rozšířenou tendencí přihlížet výlučně ke kritériu užitečnosti a majetku“ (KSNC 202). V subjektivní rovině charitní práce je to postoj vůle s osobním respektem k člověku, který vede k aktivnímu rozvoji schopností klientů. V objektivní rovině jde o sociální spravedlnost (spravedlivé uspořádání společnosti – obcí, zemí, na světě), které pranýřuje politický vývoj vedoucí k znevýhodňování nebo sociálnímu vyloučení osob, rodin, případně celých komunit.

Láska je nejvyšší hodnotou, která dává životu smysl, a zároveň je fundamentálním prvkem charitní práce. Je východiskem spirituality charitního pracovníka bez ohledu na jeho duchovní orientaci. Vychází z osobního vztahu člověka a Boha. Dává všem ostatním hodnotám jejich smysl a správnou míru. Je také charakteristickým prvkem kvality charitních služeb. Jen milosrdná láska je základním východiskem spirituality charitního pracovníka bez ohledu na jeho duchovní orientaci.

5. článek hovoří o uvedení Kodexu do praxe: „Arcidiecézní a diecézní Charity nesou odpovědnost za to, aby vedoucí charitní pracovníci byli s tímto Kodexem seznamováni a v jeho duchu formováni. S ohledem na ostatní pracovníky leží odpovědnost na managementu místních Charit.“ Kodex nabyl účinnosti schválením Českou biskupskou konferencí a podpisem předsedy České biskupské konference, Mons. Janem Graubnerem, v Praze dne 21. ledna 2009. (KCHČR 5)

K tématu Kodexu Charity Česká republika chci zdůraznit dvě skutečnosti, které považuji za podstatné a spjaté s dobrým fungováním charitní organizace:

1) kvalita a účinnost sociální práce vychází z morální integrity jedince a z láskyplné péče o druhé, která vyplývá z křesťanství. Bůh je morální autoritou, ve které se zhodnocují požadavky kladené na sociální práci. Křesťanská víra motivuje k jednání v lásce a vyzývá k odpovědnosti. Práce v pomáhající profesi umocňuje její realizaci.
2) povědomí dobra a zla je každému transcendentně dáno, nachází se v jeho svědomí. Je-li pracovník otevřen vůči existenci Boha, morální požadavky chápe jako dané a přirozené. Boha nevyznává přímo, ale nepřímo – svou prací pro druhé. Vstup do pomáhající profese v Charitě je svobodným a zodpovědným rozhodnutím každého, kdo zvolil tuto práci. Vyjadřuje tím respekt k jejímu etickému rozměru a hodnotám, které ji představují.

Celkové resumé hodnot Kodexu Charity Česká republika vychází z absolutní hodnoty Boha a k němu vztažené hodnoty člověka jako jeho obrazu. Mezi nimi je láskyplná vzájemnost, která se odráží ve všem našem konání. Ježíš Kristus je pro Charitu vzorem – vždy je potřeba mít ohled na druhého, zejména i na toho nejmenšího z nás a nejpotřebnějšího. Od tohoto hodnotového prazákladu se odvíjí láska člověka k bližnímu a respekt k jeho důstojnosti. Aby člověk mohl milovat a být milován, musí mít žít v pravdě a moci se rozhodovat svobodně a spravedlivě. Z toho vyplývá kvalita a zacílenost jeho života, ale i solidarita s ostatními, kterým pomohl, pomáhá a může ještě pomoci. V rámci svého výzkumu chci ověřit, jak je znalost Bible, Kodexu Charity ČR a osobní víry důležitá pro pracovníka Charity.

7. Výzkum

Cílem mého výzkumu byla reflexe hodnot a pravidel správného jednání v praxi charitní organizace. Každá organizace má svou vnitřní kulturu, ze které vyplývají způsoby jednání a rozhodování. Každý člověk je osobnost se specifickými hodnotami. V Charitě atmosféru organizace doplňují ještě další dva aspekty hodnot – oboru sociální práce a křesťanství. Charita jako zaměstnavatel seznamuje své zaměstnance s etickými a právními dokumenty, v nichž jsou zakotveny hodnoty a pravidla jednání, kterými se mají zaměstnanci řídit. Obsahují hodnoty křesťanství, oboru sociální práce nebo jsou zaměřeny přímo na výkon na pracovišti. Brala jsem v úvahu dokumenty, které by měly být dostupné pracovníkům v praxi každého charitního zařízení – Pracovní a organizační řád, Zákon č. 108/2006 Sb., Standardy kvality sociálních služeb, Etický kodex sociálních pracovníků ČR, Kodex Charity Česká republika, Bibli a stanovy charitního zařízení. Výzkum byl zaměřen na zjištění, ve kterých dokumentech nejčastěji nacházejí zaměstnanci Charity pravidla a hodnoty pro své správné jednání a akceptují je jako největší oporu při sociální práci. Výzkumné otázky byly směřovány na jejich subjektivní vnímání – zkoumaly znalost dokumentů, soulad jejich práce s nimi a jakou měrou jim při práci pomáhají. Zkoumaným problémovým okruhem byl také postoj sociálního pracovníka v případě nesprávného jednání. Pro doplnění celkového obrazu jsem se dotazovala také na vztah ke křesťanství, důležitost osobní víry a tři subjektivně nejdůležitější hodnoty pro sociální práci.

7.1 Koncepce výzkumu

Během pilotní studie (vedení rozhovoru se třemi respondenty) jsem zjistila, že rozhovor (tj. kvalitativní metoda výzkumu) na téma hodnot by se obtížně validně vyhodnocoval. Proto jsem, aby výzkum byl empiricky vypovídající, zvolila metodu kvantitativního výzkumu s technikou dotazníku s číselnými indikátory odpovědí.

Dotazník je při kvantitativním výzkumu nejpoužívanější prostředek ke sběru informací. Do jeho formuláře jsem uvedla: úvodní formuli, která obsahuje oslovení, představení se respondentovi, název a zdůvodnění výzkumu, jméno fakulty a vedoucího práce a pokyn pro vyplňování. Další částí jsou tematické oddíly s výčtem jednotlivých standardizovaných odpovědí. Na závěr poděkování a mé jméno. Snažila jsem se o to, aby otázky byly jasné, zřetelné a jednoznačné, aby bylo možné pravdivě odpovídat bez dlouhého rozmýšlení.

Průběh použití dotazníkové techniky v terénu je anonymní. Důsledným dodržováním anonymity lze docílit lepšího využití informačního zdroje (ve smyslu získání pravdivějších údajů i zvýšení návratnosti) a zároveň splnit podmínky profesní etiky. Proto jsem výzkum neprováděla v Městské charitě České Budějovice, ve které pracuji, ani v Diecézní charitě České Budějovice, jejíž zaměstnanci mě znají, ale provedla jsem nahodilý výběr respondentů z různých charitních zařízení českobudějovické diecéze i z celé České republiky. Zaručuji také anonymitu sociologickou - neidentifikovatelnost osoby v průběhu zpracování dat. Dotazník jsem předávala e-mailem s žádostí o jeho vyplnění. Celkem jsem předala 50 dotazníků. Vrátilo se mi 32 vyplněných dotazníků.

7.2 Vyhodnocení dotazníku

Odpovědi respondentů, získané při výzkumu jsem zaznamenávala do tabulky programu Excel (body a-k), ze kterých následně uvedu statistiky, vzájemné korelace dat a grafy, včetně srovnání, zda jde u sledovaných veličin o statisticky významné odchylky v závislosti na věku, pohlaví či vzdělání. Stanovila jsem si tyto výzkumné hypotézy:

H1: Pracovníci Charity hledají pravidla pro správné jednání nejvíce v Etickém kodexu sociálních pracovníků ČR a ve Standardech kvality sociálních služeb.

H2: Věřícím pracovníkům Charity v jednání napomáhají hodnoty Bible a Kodexu Charity Česká republika.

H3: Víra je pro práci v Charitě důležitá.

Získaná empirická data jsem získala matematickými metodami a výsledky se pokusím věcně popsat.

7.2.1 Vyhodnocení vztahů z tabulek korelací dle dotazníku

Při tvorbě pomocné tabulky jsem nejprve spočítala průměry hodnot, všechny korelace a pak četnosti výskytů. Korelace naznačuje vztah mezi dvěma údaji. Hodnota je mezi jedničkou a mínus jedničkou. Jedna je jen tehdy, když je přesná přímá úměra – čím víc jednoho, tím víc druhého. Záporná korelace znamená, když se jedna hodnota zvětšuje a druhá zmenšuje. Nula znamená, že jsou veličiny na sobě nezávislé. V praxi není úplně jedna nebo mínus jedna, ale hodnota mezi nimi. Aby to byla statisticky významná hodnota, považovala jsem za významné hodnoty nad 0,5 (-0,5) a pak velmi

významné nad 0,7 (-0,7). Závislost na pohlaví jsem neprováděla – mezi respondenty byl jen jeden muž.

Tabulky korelací uvádím v Příloze č. 2. Příklad z prvního sloupce: korelace, tj. vztah mezi věkem a poslední otázkou (0,54) je již značný – interpretace: s věkem narůstá i pocit důležitosti osobní víry pro pracovníka Charity. Příklad z třetího sloupce: dosažené vzdělání x kurz (-0,64) – interpretace: čím vyšší má pracovník vzdělání v sociální oblasti, tím méně vzniká potřeba absolvovat kurz pracovníka v sociálních službách. Z průměrných hodnot vyplývá např., že nejvíc lidé uvádí znalost Pracovního a organizačního řádu, nejméně Bibli nebo že udávají znalost (soulad…) více, i když nepatrně, své práce se Zákonem č. 108/2006 Sb. než s vlastními Standardy kvality sociálních služeb.

7.2.2 Výsledky výzkumu

Vyhodnocení bodu a):

Z 32 charitních zaměstnanců v přímé péči, kteří poskytli údaje ve vyplněném dotazníku, byl pouze jeden muž. Proto nelze objektivně hodnotit vliv pohlaví na výsledky.

Vyhodnocení bodu b):

Respondenti byli ve věkovém složení – 35% ve věku 18 – 34 let, 47% (nejvíce, téměř polovina) ve věku 35 – 49 let a nejméně, tj. 18% respondentů ve věku 50 – 64 let. Dotazník nevyplnil žádný zaměstnanec starší 65 let.

Vyhodnocení bodu c):

Dotázaní pracovníci v přímé péči pracují nejvíce s cílovou skupinou seniorů a osob se zdravotním postižením (81%). Mezi respondenty neodpovídal nikdo, kdo pracuje s cílovou skupinou osoby s duševním postižením. 16% respondentů pracuje s dětmi a mládeží, ohroženými rizikovými jevy. Jeden respondent (3%) pracuje s lidmi bez domova a osobami ohroženými sociálním vyloučením. Nejvíce tedy byla zastoupena skupina zaměstnanců, kteří pracují se seniory a osobami se zdravotním postižením.

Vyhodnocení bodu d) a e):

Mezi respondenty bylo 37% středoškoláků. Potvrzuje se to i údajem z bodu e), a to že 34% pracovníků přímé péče absolvovalo akreditovaný kurz pro pracovníky v sociálních službách. Jeden respondent (3%) měl vyšší odborné vzdělání jiné než sociální a 16% osob bylo s vyšším odborným vzděláním v sociální oblasti. Mezi vysokoškoláky bylo 31% odborníků na sociální oblast a 13% získalo vysokoškolské vzdělání v jiné oblasti. Tzn., že 81% zaměstnanců získalo odborné vzdělání v oboru sociální práce.

Vyhodnocení bodu f):

Kritéria pro korelace: 0 – vůbec; 1 – trošku; 2 – celkem ano; 3 – dobře (hodně)

Tabulka č. 1: Znalost dokumentů

Dokumenty	Vůbec	Trošku	Celkem ano	Dobře (hodně)
Bible	3	13	13	3
Kodex Charity	2	5	20	5
Et. Kodex SP	1	4	15	12
Stanovy	3	6	18	5
Prac. a org. řád	0	2	15	15
Zák. 108/2006	1	1	17	13
SQSS	1	1	19	11

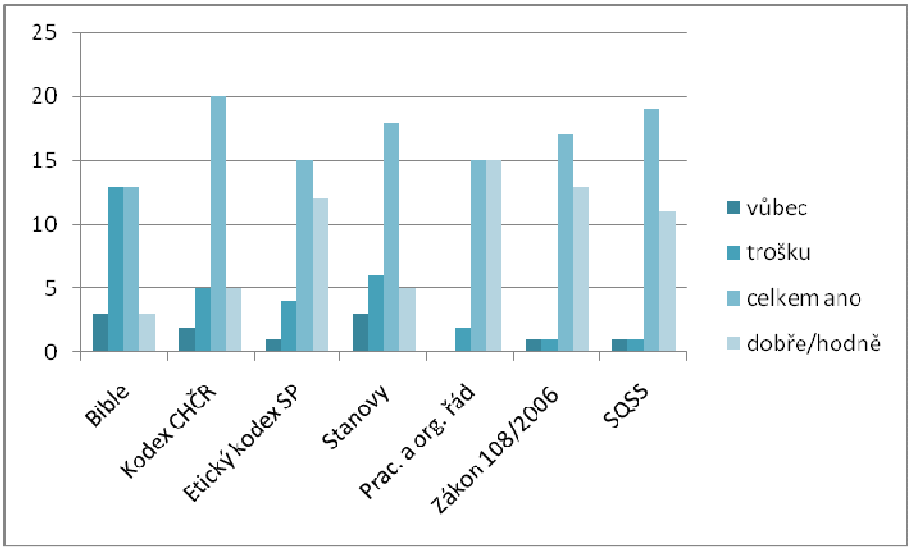

Graf č. 1 – znalost dokumentů (subjektivní hodnocení) Zdroj: vlastní výzkum

Z grafu vyplývá, že charitní zaměstnanci v přímé péči mají celkem dobré znalosti základních etických a právních dokumentů, přičemž nelépe jsou obeznámeni s Pracovním a organizačním řádem své organizace, se Zákonem č. 108/2006 Sb., pak se Standardy kvality sociálních služeb a s Etickým kodexem sociálních pracovníků České republiky. Nejméně znají Bibli. (I když, kdo může zcela odpovědně říci, že ji dobře zná?)

Vyhodnocení bodu g):

Tabulka č. 2: Soulad dokumentů s prací

Dokumenty	Vůbec	Trošku	Celkem ano	Dobře (hodně)
Bible	10	9	12	1
Kodex Charity	3	8	13	8
Et. Kodex SP	2	2	13	15
Stanovy	6	0	18	8
Prac. a org. řád	1	0	11	20
Zák. 108/2006	2	1	8	21
SQSS	2	0	12	18

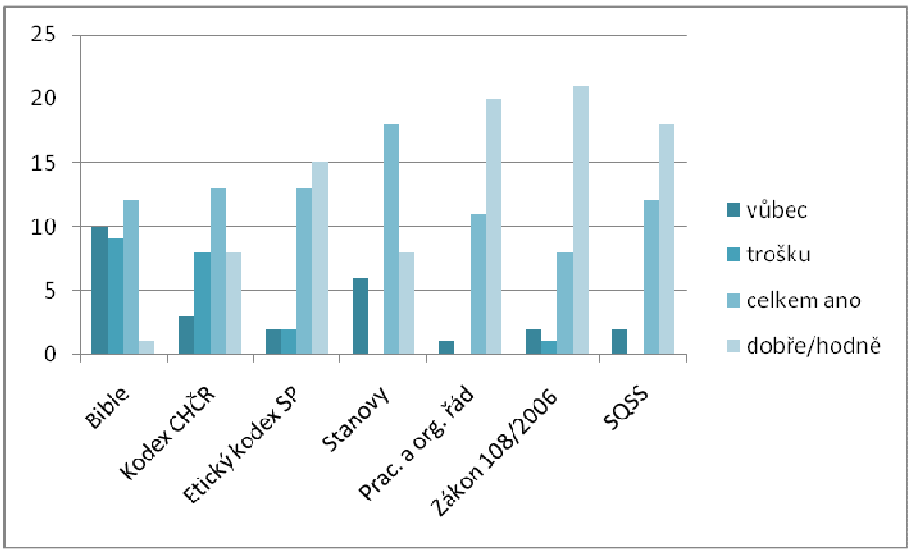

Graf č. 2 – soulad skutečné práce s uvedenými dokumenty (subjektivní hodnocení)
Zdroj: vlastní výzkum

Skutečná práce podle subjektivního hodnocení zaměstnanců Charity je nejvíce v souladu se opět s Pracovním a organizačním řádem organizace, Zákonem č. 108/2006 Sb., se Standardy kvality sociálních služeb a s Etickým kodexem sociálním pracovníků ČR. Z toho vyplývá, že pracovní předpisy (práva a povinnosti zaměstnanců) znají

všichni dobře a řídí se jimi. Pravděpodobně o to dbá i jejich zaměstnavatel. Dále je zajímavé, že z grafu vyplývá soulad práce se zákonem, který je obecný, tj. na vyšší úrovni, než znalost pracovních standardů, které by měly být jasnými pracovními pravidly a „každodenním chlebem“ pracovníka Charity. Přihlášení k Etickému kodexu sociálních pracovníků na mě z celkových výsledků působí dojmem, že pracovníci si uvědomují, že jejich práce by měla být s Etickým kodexem sociálních pracovníků ČR v souladu. Při pohledu na korelace v tabulce lze vysledovat, že korelace s etickým kodexem jsou většinou málo významné. Lze to vyložit tak, že zaměstnanci ho nepovažují na podstatnou pomůcku pro sociální péči.

Vyhodnocení bodu h):

Tabulka č. 3: Pomoc dokumentů v práci

Dokumenty	Vůbec	Trošku	Celkem ano	Dobře (hodně)
Bible	11	7	8	6
Kodex Charity	9	6	12	5
Et. Kodex SP	3	6	12	9
Stanovy	5	6	12	9
Prac. a org. řád	1	1	14	16
Zák. 108/2006	2	1	11	18
SQSS	2	0	14	16

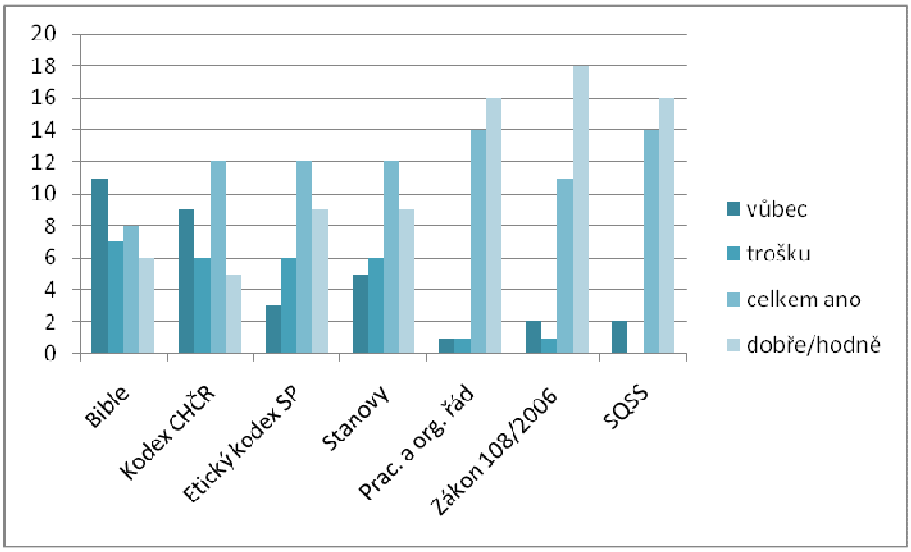

Graf č. 3 - jakou měrou mi uvedené dokumenty pomáhají v mé práci (subjektivní hodnocení) Zdroj: vlastní výzkum

Největší oporou pro zaměstnance v přímé péči Charity jsou opět Pracovní a organizační řád a Zákon č. 108/2006 Sb., a pak Standardy kvality. Etický kodex sociálních pracovníků ČR není již uveden příliš výrazně – dá se z toho lze usuzovat, co bylo uvedeno již v bodě předcházejícím, a to že pracovníci Charity ho nepovažují za velkou oporu pro svou práci.

Vyhodnocení bodu i):

Tabulka č. 4: Vadilo by mi, že …

Následek	Vůbec	Trošku	Celkem ano	Dobře (hodně)
poškození jména	0	6	7	19
postih	4	6	12	10
komplikace kolegům	2	0	5	25
diskreditace SS	2	3	8	19
poškození Charity	1	1	8	22
poškození uživatele	2	0	3	27
rozpor s normou	2	1	4	25

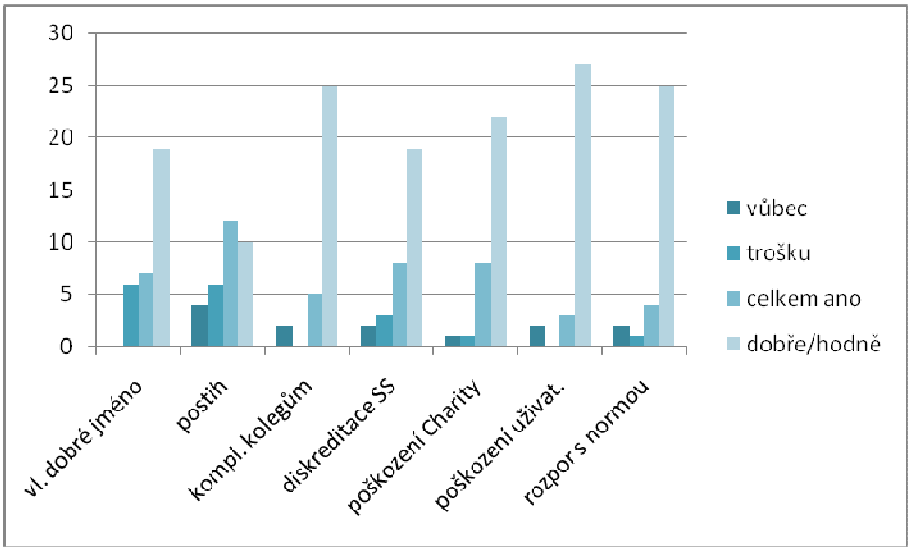

Graf č. 4 - v případě, že by se někdo dozvěděl o mém nesprávném jednání, vadilo by…
Zdroj: vlastní výzkum

Při porušení etických a právních zásad, uvedených v dokumentech, respondentům nejvíce vadí následek, který má vliv na poškození uživatele (korelace 0,90), potom způsobení komplikací kolegům ve vztahu k diskreditaci sociálních služeb (korelace 0,73) a v rozporu se svědomím (korelace 0,73). Komu vadí poškození jeho dobrého jména, tomu vadí také hrozba postihu (korelace 0,63). Komu vadí hrozba

postihu, vadí mu také komplikace, které kolegům způsobí (korelace 0,51). Je zajímavé, že nejméně pracovníkům vadí hrozba postihu.

<u>Srovnání vlivu hodnot zakotvených v dokumentech na činnost pracovníků v přímé péči:</u>

1) Vliv hodnot Bible na činnost pracovníků v přímé péči:

Tabulka č. 5: Bible

Vliv	Vůbec	Trošku	Celkem ano	Dobře (hodně)
znalost	3	13	13	3
soulad	10	9	12	1
pomoc	11	7	8	6

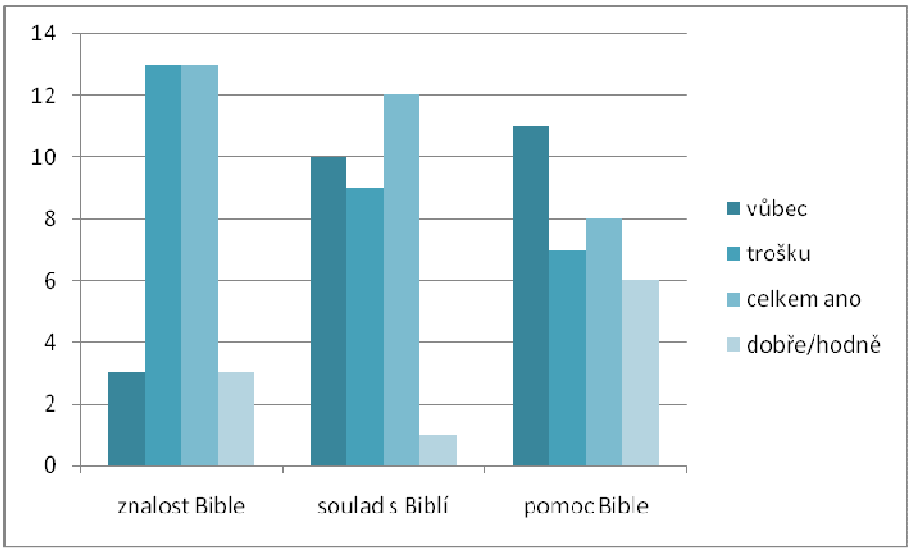

Graf č. 5: Vliv Bible Zdroj: vlastní výzkum

Charitní pracovníci v přímé péči Bibli celkem znají, ale vliv jejích hodnot na svou práci již není tak výrazný. Z korelací lze usoudit, že osobní vztah k víře je zastoupen celkem rovnoměrně. Je zajímavé, že pracovníci, kteří vztah k víře nemají, si myslí, že víra je pro práci v Charitě důležitá. Druhým extrémem je výsledek, který říká (8 osob), že víra je pro ně velmi důležitá, ale pro práci v Charitě není bezpodmínečně nutná.

2) Vliv hodnot Kodexu Charity Česká republika na činnost pracovníků v přímé péči:

Tabulka č. 6: Kodex CHČR

vliv	Vůbec	Trošku	Celkem ano	Dobře (hodně)
znalost	2	5	20	5
soulad	3	8	13	8
pomoc	9	6	12	5

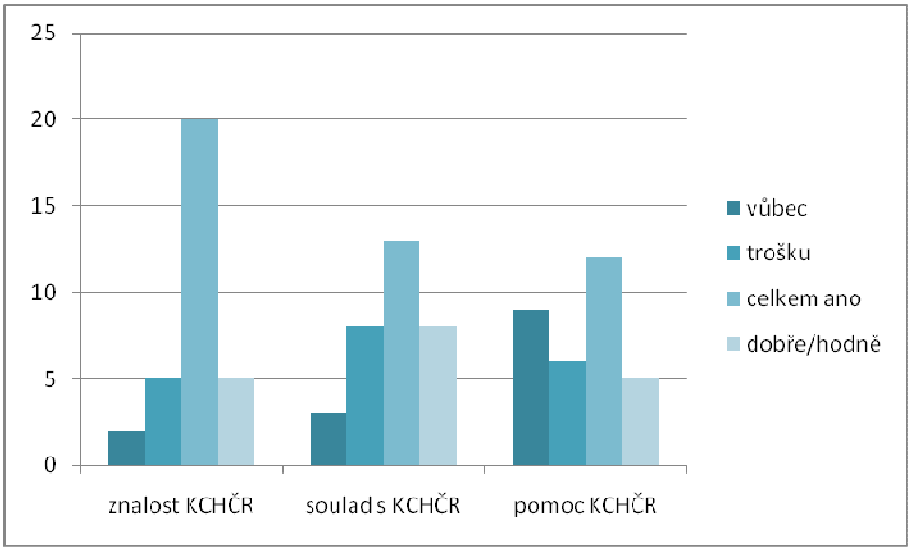

Graf č. 6: Vliv Kodexu Charity Zdroj: vlastní výzkum

Kodex Charity Česká republika respondenti dotazníku poměrně dobře znají. Z korelací také vyplývá, že kdo zná Kodex CHČR, jeho práce je v souladu s Biblí (korelace 0,50). Tuto hodnotu jsem předpokládala, ale neočekávala jsem, že bude takto průkazná. Znalost Kodexu CHČR koreluje také se stanovami – zde je vnímána znalost obou dokumentů v korelaci 0,57. Tento údaj předpokládám u vedoucích pracovníků charitních zařízení. Soulad Kodexu CHČR se stanovami (znalost a jak se jimi pracovníci řídí), je vysoký (korelace 0,73).

3) Vliv hodnot Etického kodexu sociálních pracovníků České republiky na činnost zaměstnanců v přímé péči

Tabulka č. 7: Etický kodex SP ČR

vliv	Vůbec	Trošku	Celkem ano	Dobře (hodně)
znalost	1	4	15	12
soulad	2	2	13	15
pomoc	3	6	14	9

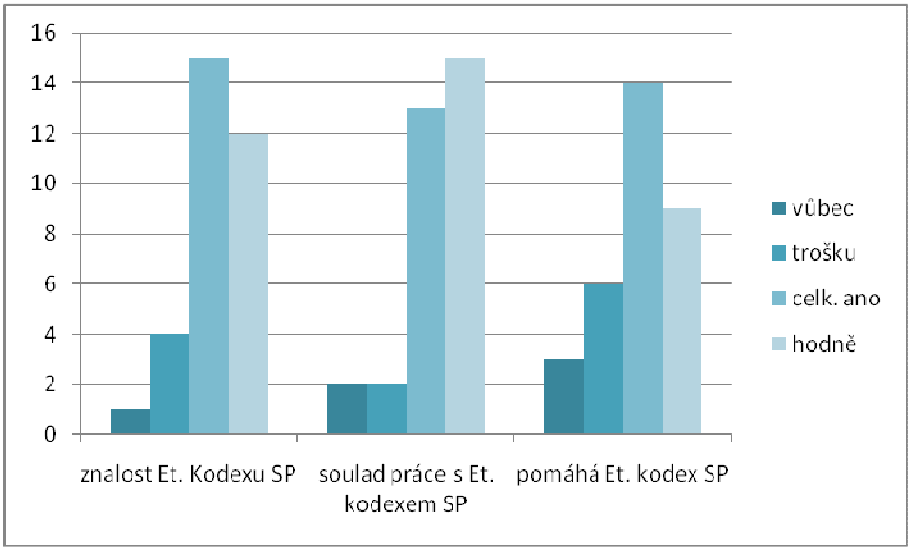

Graf č. 7: Vliv etického kodexu SP Zdroj: vlastní výzkum

Pracovníci Charity Etický kodex sociálních pracovníků dobře znají, uvádí, že se jím řídí, ale v podstatě z korelací vyplývá, že ho nepovažují za významnou pomůcku při své práci (korelace -0,03). Etický kodex sociálních pracovníků ve výsledku bohužel nekoreluje s ničím. Z toho vyplývá, že pracovníci deklarují, že ho znají a že se jím řídí, nicméně jako pomůcku při své práci ho pravděpodobně nevyužívají.

4) Vliv hodnot ve stanovách organizace na činnost zaměstnanců v přímé péči

Tabulka č. 8: Stanovy

vliv	Vůbec	Trošku	Celkem ano	Dobře (hodně)
znalost	3	6	18	5
soulad	6	0	18	8
pomoc	5	6	12	9

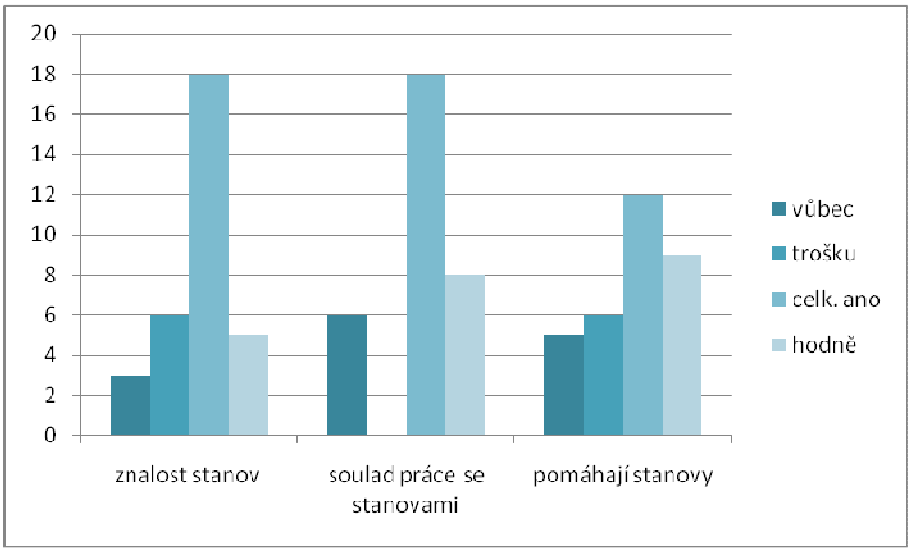

Graf č. 8: Vliv stanov organizace Zdroj: vlastní výzkum

Vliv stanov organizace, se kterými jsou obeznámeni pracovníci v přímé péči, byl respondenty určen jako průměrný. Z korelací vyplývá, že kdo zná stanovy, jeho práce je v souladu s Biblí (korelace 0,55) a s Kodexem CHČR (korelace 0,57), a také mu tyto dokumenty pomáhají v jeho práci. Soulad charitní práce se stanovami (znalost a jak se jimi pracovníci řídí), je vysoký (korelace 0,74). Tento soulad předpokládám u vedoucích pracovníků charitních zařízení.

5) Vliv hodnot pracovního a organizačního řádu organizace na činnost zaměstnanců v přímé péči

Tabulka č. 9: Pracovní a organizační řád

vliv	Vůbec	Trošku	Celkem ano	Dobře (hodně)
znalost	0	2	15	5
soulad	1	0	11	20
pomoc	1	1	14	16

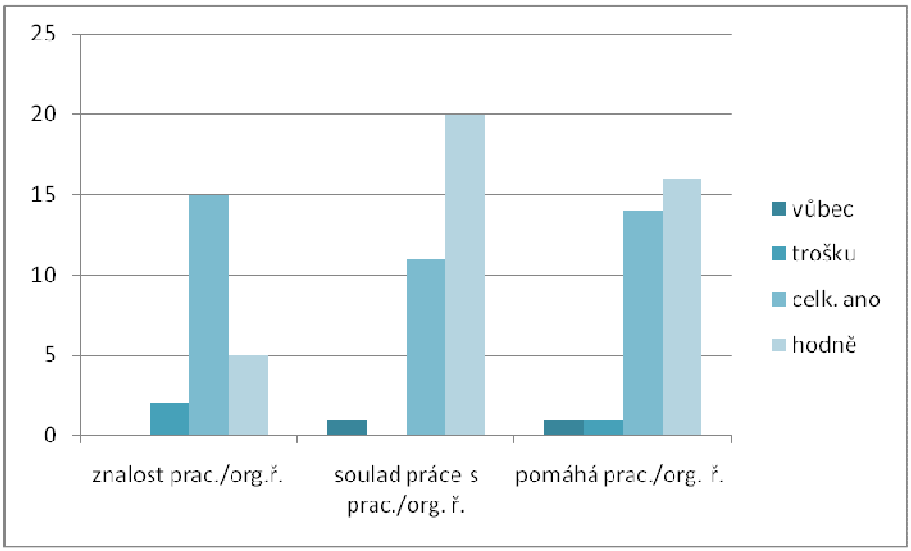

Graf č. 9: Vliv pracovního a organizačního řádu organizace Zdroj: vlastní výzkum

Pracovní a organizační řád charitní organizace je hodnocen jako nejvýznamnější podpůrný dokument. Pracovníci charitního zařízení ho znají a pracují v souladu s ním. O něco méně významně slouží pracovníkům jako pomůcka pro jejich práci. Kdo zná Pracovní a organizační řád, pomáhá mu v práci také Zákon č. 108/2006 Sb. (korelace 0,53), ale už je méně výrazná korelace se standardy. Každý zaměstnanec, nejen v charitním zařízení, tento vnitřní předpis jistě vnímá jako jasná pravidla pro své pracovní chování.

6) Vliv hodnot Zákona o sociálních službách č. 108/2006 Sb. na činnost zaměstnanců v přímé péči

Tabulka č. 10: Zákon č. 108/2006 Sb.

vliv	Vůbec	Trošku	Celkem ano	Dobře (hodně)
znalost	1	1	17	13
soulad	2	1	8	21
pomoc	2	1	11	18

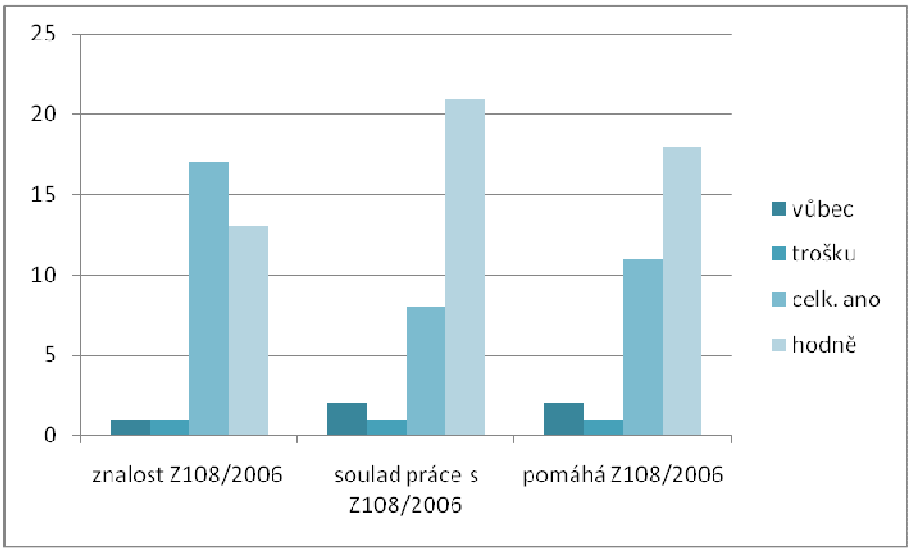

Graf č. 10: Vliv zákona o sociálních službách Zdroj: vlastní výzkum

Se Zákonem 108/2006 Sb. jsou respondenti obeznámeni velmi dobře, v práci se jím řídí a byl označen rovněž jako významný dokument pro podporu jejich činnosti. Hodnoty zákona a standardů spolu korelují a jsou provázané – kdo zná zákon, zná standardy, a zároveň pracovníkům tyto dokumenty pomáhají při jejich práci (korelace 0,52 a 0,55). Soulad práce se zákonem je vysoký – korelace 0,85. Komu pomáhá zákon, pomáhají mu i Standardy kvality sociálních služeb (korelace 0,88).

7) Vliv hodnot Standardů kvality sociálních služeb na činnost zaměstnanců v přímé péči

Tabulka č. 11: SQSS

vliv	Vůbec	Trošku	Celkem ano	Dobře (hodně)
znalost	1	1	19	11
soulad	2	0	12	18
pomoc	2	0	14	16

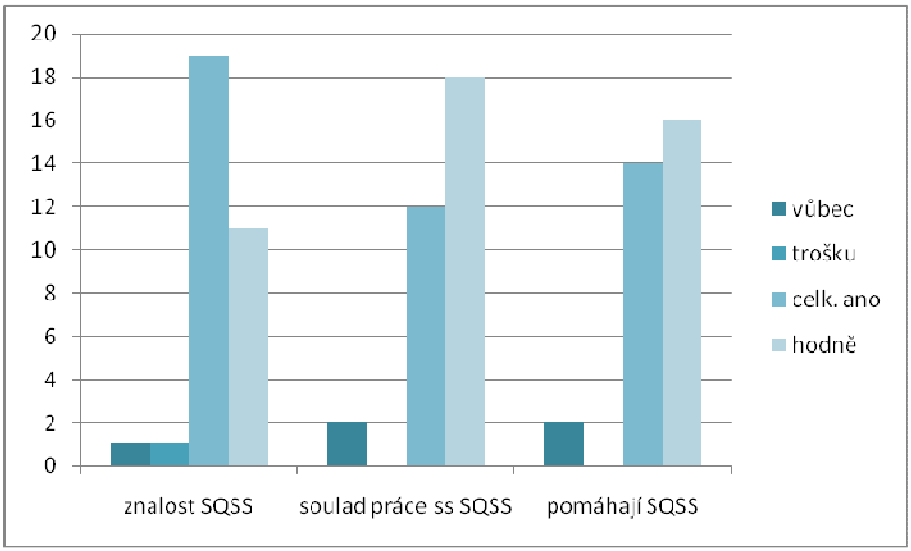

Graf č. 11: Vliv SQSS Zdroj: vlastní výzkum

Standardy kvality sociálních služeb pracovníci ovládají a pracují podle nich. Standardy jsou hodnoceny jako velmi významná pomůcka při provádění přímé péče v charitním zařízení. Soulad práce se standardy je také vysoký (korelace 0,77). Zde platí to, co jsem uvedla již výše: znalost zákona a standardů je provázaná a tyto dokumenty jsou označeny pracovníky Charity jako podstatná pomůcka pro výkon jejich činností. I když standardy jsou hodnoceny o něco níže, než sám zákon. Není vztah/korelace mezi standardy a znalostí Bible, a také mezi standardy a znalostí Kodexu CHČR.

8) Vliv náboženských hodnot na činnost pracovníků v přímé péči - vyhodnocení bodu j) + k):

Tabulka č. 12: Náboženství

vliv	Vůbec	Trošku	Celkem ano	Dobře (hodně)
znalost Bible	3	13	13	3
vztah ke křesťanství	5	9	10	8
důležitost osobní víry	0	11	20	1

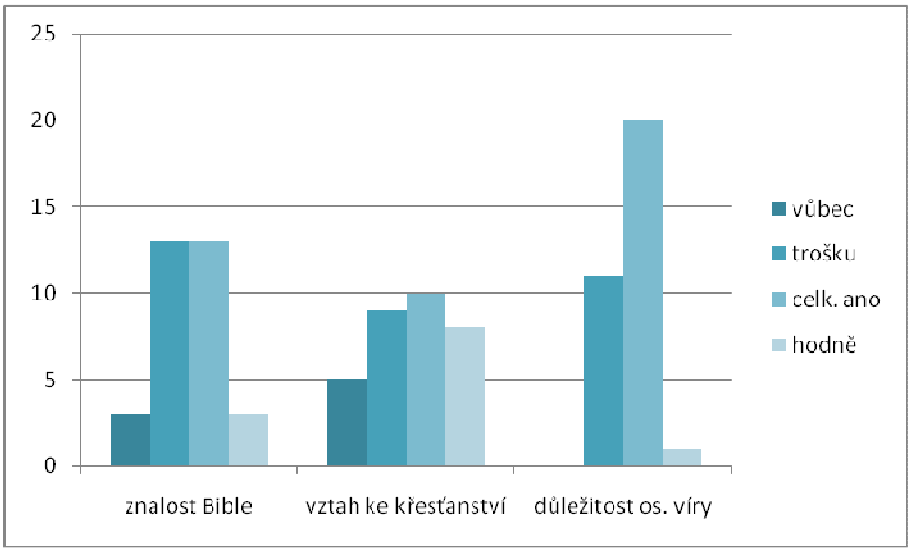

Graf č. 12: Vliv náboženství Zdroj: vlastní výzkum

Většina zaměstnanců uvádí, že osobní víra je poměrně významný fenomén. Z výzkumu vyplývá, že znalost Bible koreluje se vztahem ke křesťanství (korelace 0,52) a k osobní víře (korelace 0,53). Koreluje i se znalostí Kodexu CHČR. Také soulad s Biblí znamená soulad s Kodexem CHČR – jsou označeny jako dokumenty, které pomáhají v charitní činnosti (korelace 0,64). Korelace vztahu pomoci Bible ke vztahu ke křesťanství je 0,74 a k důležitosti osobní víry 0,68, což jsou hodnoty také velmi významné. S důležitostí osobní víry koreluje věk (korelace 0,54). Ukazuje se, že s věkem roste pocit důležitosti osobní víry pro práci v Charitě. Kdo má vztah k náboženství, považuje osobní víru pro práci v Charitě za důležitou (korelace 0,67). 10 respondentů uvedlo svůj vztah ke křesťanství jako celkem dobrý a 8 jako velký. K důležitosti osobní víry v Charitě se přiklání 20 respondentů z 32 (63 %) a jeden respondent vyjádřil názor, že je velmi důležitá.

Zajímavé, že těchto údajů lze vyhodnotit, že pracovníci buď vnímají pravidla a normy, tzn. zákon, standardy, pracovní a organizační řád anebo je pro ně důležité křesťanství a osobní víra. Mezi těmito dvěma skupinami jsou korelace neprůkazné. Existuje např. záporná korelace mezi Standardy kvality sociálních služeb a důležitostí osobní víry – pracovník se tedy řídí buď vírou, nebo standardy.

Vyhodnocení bodu l):

Všech respondentů jsem se tázala, které tři hodnoty považují za nejdůležitější pro sociální práci. Odpovědi byly velmi různorodé. Nejčastěji se objevila hodnota

empatie a po ní **lásky k bližnímu, lidskosti** a **respektu k člověku** a **jeho lidské důstojnosti.** Za nimi následovala **trpělivost**. Uvědomila jsem si, že tento osobní aspekt je v práci klientem velmi podstatný. Na stejné úrovni byly **odborné znalosti** a **ochota** a **motivace pomoci**. Mezi dalšími se objevila **odpovědnost, otevřenost, kolegiální spolupráce** a **solidarita**. Další hodnoty nebyly statisticky významné.

7.2.3 Shrnutí výsledků výzkumu

Z uvedených průměrů a korelací vyhodnocených na základě dotazníkového šetření vyšly nejvýrazněji tyto závěry:

1) Nejdůležitější soubor hodnot a norem podle subjektivního vnímání pracovníků v charitních zařízeních, je Pracovní a organizační řád. Takový dokument je základním právním dokumentem a vnitřním předpisem každého zaměstnavatele - charitního zařízení. Jeho znalost a opora v něm jsou naprosto logické.
2) Dalším významným dokumentem je Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, hned po něm Standardy kvality sociálních služeb. Jsou to dokumenty, které dávají jasné normy pro výkon sociální práce. Pracovníci uvedli, že tyto dva dokumenty jim v práci velmi pomáhají. I když by se dalo předpokládat, že Standardy kvality sociálních služeb jim napomáhají konkrétněji při praktické činnosti.
3) Znalost Bible a stanov organizace jsou slabší. Podstatný je soulad charitní práce s Biblí, Kodexem CHČR a stanovami organizace, což je druhá skupina hodnot, která podporuje pracovníky v Charitě. Můžeme z toho vyvodit, že věřící zaměstnanci mají blíže k těmto hodnotám, na rozdíl od ostatních zaměstnanců. V podstatě to odpovídá i menšímu počtu věřících respondentů, kteří se výzkumu zúčastnili.
4) Etický kodex sociálních pracovníků České republiky je pracovníkům znám. Ale patrně je nutná ještě velká osvěta na poli etiky sociální práce, aby byl tento etický kodex přijímán jako důležitá podpora pro práci v charitním zařízení.
5) Jako nejdůležitější subjektivní hodnotu pracovníci uvádějí empatii. Ta souvisí s láskou k bližnímu, lidskostí a respektem k člověku a jeho lidské důstojnosti.

Vyhodnocení hypotéz na základě výsledků výzkumu:

Hypotéza H1: „*pracovníci Charity hledají pravidla pro správné jednání v Etickém kodexu sociálních pracovníků ČR a ve Standardech kvality sociálních služeb*“ se potvrdila pouze částečně. Výsledky prokázaly, že zaměstnanci Etický kodex sociálních pracovníků znají, ale v zásadě ho nepovažují za důležitou pomůcku, podle které by svou činnost vykonávali. Standardy kvality jsou pro ně významnou oporou při praktickém pracovním výkonu. Tuto skutečnost posiluje ještě vysoká znalost a pracovní soulad se Zákonem č. 108/2006 Sb., o sociálních službách.

Hypotéza H2: „*věřícím pracovníkům Charity v jednání napomáhají hodnoty Bible a Kodex Charity Česká republika*“ se potvrdila. Hodnoty Bible i Kodexu se prokázaly ve významné korelaci se vztahem k víře a křesťanství.

H3: „*víra je pro práci v Charitě důležitá*“. Důležitost osobní víry roste prokazatelně s věkem. I nevěřící pracovníci jsou přesvědčeni, že víra má pro práci v Charitě velký význam. Na druhou stranu výzkum prokázal mínění, že víra není pro práci v Charitě podmínkou.

8. Diskuse

V souvislosti s teoriemi o hodnotách je nejdůležitější jejich reflexe v praxi. Znalosti etiky, morálky, filosofická i teologická východiska a další teoretické nauky jsou posilující pro odborné vědomosti sociálních pracovníků. Měly by vyústit ve starost o dobro všech klientů, kteří charitní péči potřebují. Teorie si někdy mohou žít svým vlastním životem a v praxi pak nejsou reflektovány. Etické teorie jsou fundamentálním základem pro praktickou činnost v sociální péči. Každá dobrá praxe je ve své podstatě prospěšně reflektovaná a aplikovaná teorie. Profesionální sociální péče musí být postavena na hodnotě člověka, na humanismu. Péče o bližní a o jejich dobro je vyjádřením křesťanské lásky, je také součástí životní filosofie pomáhajícího pracovníka. Proto i v dnešní době velký počet věřících křesťanů je zaměstnán v sociální práci nebo vykonává dobrovolnou činnost v různých charitních zařízeních. Křesťanský důraz péče o bližní v souvislosti se sociální prací lze vnímat skrze hodnoty, které jsou nejvíce zřetelné z láskyplného přístupu charitních pracovníků k jejich klientům. Z analýzy a výzkumu, který jsem ve své práci provedla, vyplývá skutečnost, že kromě důležitých právních dokumentů, ze kterých vyplývají etická vodítka obecně platná pro všechny pomáhající pracovníky (tj. Pracovních a organizačních řádů organizací, Zákona

č. 108/2006 Sb., o sociálních službách a Standardů kvality sociálních služeb), je významným etickým dokumentem Kodex Charity Česká republika. Je oporou všem pracovníkům Charity a za jeho dodržování odpovídá vedení jednotlivých charitních zařízení. Proto je základní povinností vedoucích pracovníků v Charitě, aby se stali vzorem, který probouzí chuť něco udělat pro tento svět. Dodržovat Kodex musí především oni sami. Anselm Grün v knize Pracovat i žít píše o profesionálním jednání jako o duchovní výzvě. Kdo je na vedoucí pozici v organizaci opravdu v křesťanském duchu, začne se mu zajídat moralizování. Poznává na sobě právě to, co odsuzuje u druhých – chuť občas zalhat, závidět, být příkrý. Potřebuje velkou pokoru, aby se dokázal na tyto tendence vlastní duše podívat, aby je uměl přijmout, ale aby podle nich nejednal. Pokora zaručí, že se nebude vyvyšovat, ale dokáže pochopit člověka i s jeho chybami a slabostmi. Svůj duchovní úkol označil jako záležitost s mnoha aspekty. Jeho rozbor, který bude následovat, bych nazvala jako obecně platnou definici řízení organizace a prosazování správného jednání v praxi. Prvním Grünovým aspektem je sebepoznání. Tím, že někdo vede druhé lidi, musí především vést dobře sám sebe. Dalším hlediskem je skutečnost, že člověk ve vedoucí roli je více odkázán na svou duchovní cestu. Po pracovních problémech musí zbýt čas na modlitbu a rozjímání, ve kterých se člověk dostane k duchovnímu zdroji, ze kterého čerpá. Je to nevyčerpatelný pramen Ducha svatého. Dalším bodem duchovního úkolu je být především sám sebou. Čím je člověk více sám sebou, tím méně dovolí druhým lidem a okolnostem, aby mu vnucovali svá pravidla chování. K tomu opět napomáhá modlitba a meditace. Čtvrtým aspektem je rozvoj takového postoje při práci vedoucího, který uvádí svatý Pavel jako devatero ovoce Ducha svatého, které umožňuje dobré vedení. „Ale ovocem Ducha je láska, radost, pokoj, shovívavost, vlídnost, dobrota, věrnost, tichost, zdrženlivost“ (Gal 5,22). Nedokáže-li člověk v tomto duchu své kolegy milovat, neumí je ani vést. Pátým Grünovým aspektem je prodchnout světské konání duchovním. Věcností a spolehlivostí se učit tomu nejdůležitějšímu postoji duchovního života: nezištnosti, odklonu od sobectví a získávání odstupu od svého ega. Sv. Benedikt prohlašuje, že ten, kdo koná dobře svou službu, je na dobré duchovní cestě, neboť vedoucí postavení je službou druhým a ve svém důsledku Bohu. Bude-li Boží duch zjevný v konkrétních způsobech našeho jednání, bude naše práce odrážet Boží slávu.[255] Vedení charitativní organizace a její „pracovní kultura“ je citlivou záležitostí. Musí být

[255] Viz GRÜN, A. *Pracovat i žít: Napětí mezi profesním a osobním životem.* s. 120-126.

syntézou hodnot křesťanských a církevních, na druhou stranu musí vyhovovat hodnotám a kultuře společnosti, které poskytuje své služby. Nemluvě o subjektivních hodnotách každého zaměstnance.

9. Závěr

Z hlediska mé vlastní práce v Charitě na pozici manažerky lidských zdrojů mohu k výše uvedeným teoriím i výzkumu hodnot přidat své subjektivní praktické zkušenosti, ze kterých se pokusím vyargumentovat objektivní závěr.

Jsem v každodenním kontaktu se zaměstnanci, uchazeči o zaměstnání, řeším problematiku uživatelů ve všech projektech, kterými se Městská charita České Budějovice zabývá. Sama jsem šla do Charity pracovat z prostého důvodu – studovala jsem sociální práci a chtěla jsem si ji vyzkoušet v praxi. Svou energii, znalosti a prosociální cítění jsem chtěla realizovat pro podporu těch, kteří je potřebují. Ze svých kolegů vnímám zvláštní podtext lásky, můžeme ji nazvat láskou „caritas“, bez které by práci v Charitě stěží vykonávali. Je velmi náročná a ne příliš materiálně oceňovaná. Má mateřská organizace – Městská charita České Budějovice - má nastavená jasná pravidla ve vnitřních předpisech (mezi ně patří jak Kodex Charity Česká republika, tak i Etický kodex sociálních pracovníků České republiky) a ve standardech kvality svých jednotlivých zařízení. Lidé do Charity přicházejí pracovat z různých důvodů. Velmi často proto, že hledají jakékoli zaměstnání nebo shánějí uplatnění po škole se sociálním nebo zdravotnickým zaměřením. Nový zaměstnanec vnáší do organizace své osobní hodnoty a adaptuje se na hodnoty a kulturu organizace i sociální profese. Sžije se s charitním prostředím a atmosférou. Poslání, které je velmi široké, „pomoc bližnímu v nouzi“, respektuje každý. Hodnoty lásky, respektu k lidské důstojnosti a solidarita se promítají do pomoci lidem se zdravotním nebo duševním postižením a do podpory osob ohrožených sociálním vyloučením nebo již sociálně vyloučených. Pracovník, jehož osobní hodnoty neladí s hodnotami charitními, odchází po nějaké době sám. Často končí i na základě stížností uživatelů. Jako pilíře Charity bych označila její věřící pracovníky. Jsou to katolíci, kteří v organizaci pracují od jejích počátků a dbají na to, aby byly dodržovány křesťanské hodnoty, na jejichž základě byla založena. Ať již je to názor na euthanasii či interrupci nebo jiný etický problém, z jejich strany vždy vychází zřetelné nasměrování pro ostatní kolegyně a kolegy, jaké rozhodnutí je v dané

problematice správné. I když jsou časově velmi zaneprázdněni, umí najít čas nejen pro akci, ale také kontemplaci a učí ostatní rozjímat nad hodnotami transcendentálními.

Z rozhovorů a interakcí se zaměstnanci, ať již s vedením organizace nebo s pracovníky v přímé péči, mohu obecně vyspecifikovat čtyři základní hodnoty, které v Charitě vnímám. Jsou v souladu ze základní etickými a právními dokumenty Charity a s křesťanskými hodnotami. Jsou to, dle mého subjektivního vnímání, **láska**, **odpovědnost, solidarita a víra**. Tématiku lásky k bližnímu jsem již výše široce popsala, ale bez lásky k člověku by se charitní, a vůbec sociální práce, stěží vykonávala. Její podstatnou složkou je empatie, pocit sounáležitosti s bližním a láskyplný respekt k jeho lidské důstojnosti. V naší charitní organizaci říkáme, že musíme mít pro práci a pro každého klienta „srdíčko". Možná je ten kousek lásky, který se naši pracovníci snaží dát každému člověku. Někdy i za cenu toho, že objednaná péče u upovídané babičky, která potřebuje, aby jí někdo naslouchal, se o něco prodlouží. Láskyplná pomoc člověku, který žije rizikovým způsobem života, se někdy poskytuje velmi obtížně. Z teologického hlediska souzní charitní hodnoty s posláním, které nám dal Ježíš Kristus. Z filosofického hlediska bych v tomto smyslu ještě zdůraznila Kanta, který ve svých maximách jednoznačně označil člověka jako absolutně jedinečnou bytost. V důsledku lze říci, že láska, respekt a solidarita k druhým jsou životní pravdou, která nás vede přes životní překážky. **Odpovědnost** je nutná - vidím ji v práci pro druhé, v pracovitosti a ve svědomitém a svobodném rozhodování, které vede k dobru člověka, kterému pomáhám. Součástí odpovědnosti za poctivě odvedenou práci je také odbornost nebo kompetence. Proto bych do odpovědnosti také zahrnula kvalitu vykonané práce. Každý charitní pracovník na sebe bere mravní i právní odpovědnost, že bude svou práci vykonávat v souladu se zákonem a profesními hodnotami. **Solidarita** mezi lidmi existovat musí – vyjadřuje péči o potřebného, o prostředí, ve kterém žijeme, o vztahy na pracovišti a v celé společnosti. V nejširším kontextu vyjadřuje pomoc lidem v nouzi a ochranu proti chudobě a sociálnímu vyloučení lidí na celém světě. Charita se angažuje v humanitárních akcích a je vždy tam, kde životy lidí, jejich důstojnost a lidská práva jsou ohroženy. **Víra** je pro život člověka zásadní a byla by mrtvá, kdyby nemohla být uváděna ve skutek. Bez ní neexistuje správná orientace a člověk se může cítit ztracen v chaosu světa kolem. Její součástí je pravdivost a spravedlnost, které ji výrazně odlišují od relativity věcí. Víra svou silou a jednoznačností ovlivňuje v charitním zařízení i nevěřící pracovníky a vede je

ke správnému jednání. Milosrdná láska a požehnání se projevují ve fungování celé organizace.

V samém závěru bych chtěla konstatovat, že jsem Bohu vděčna za svou práci pro Charitu. Každý člověk je šťastný, když věří, že svůj život žije smysluplně a odpovědně. A když je šťastný, dokáže tento pocit přenášet i na druhé a být oporou všem, kteří lásku potřebují. Láskyplná pomoc vede ke společnému cíli lidství a vzájemnosti, který je nám předurčen. Budu velmi ráda, když se má diplomová práce stane pomůckou budoucím charitním pracovníkům, aby se zorientovali v problematice hodnot, aby se dále zajímali o jejich východiska a důležité teorie, a ujasnili si tak etické aspekty své pracovní činnosti. V tomto oboru je třeba shromažďovat stále nové poznatky, reflektovat teorie o hodnotách a zavádět etické aspekty do sociální práce.

10. Seznam použitých a podpůrných zdrojů

ANZENBACHER, A. *Křesťanská sociální etika: Úvod a principy*. Přel. K. Šprunk. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2004. 254 s. ISBN 80-7325-030-6

ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky.* Přel. K. Šprunk. 1. vyd. Praha: Academia, 2001. 292 s. ISBN 80-200-0917-5.

ANZENBACHER, A. *Úvod do filosofie.* Přel. K. Šprunk. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. 304 s. ISBN 80-04-26038-1

ARCIDIECÉZNÍ CHARITA OLOMOUC. [on line] Olomouc: ACHO. © 2011. *Výroční zpráva 2009*. [cit. 2011-02-23] Dostupné na: http://www.acho.charita.cz/images/pdf/vyrocni_zprava_ACHO_2009.pdf

ARISTOTELÉS. *Magna Moralia*. Přel. A. Kříž. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Petr Rezek, 2005. 178 s. ISBN 80-86027-22-8

ARMSTRONG, M. *Řízení lidských zdrojů*. Praha: Grada Publishing, 2002. 856 s. ISBN 80-247-0469-2

AURELIUS AUGUSTINUS. *O Boží obci.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2007. VIII, 8. 888 s. ISBN 978-80-246-1284-3

BANKS, S. *Ethics and values in social work.* 2. vyd. New York: British Association of Social Workers: PALGRAVE, 2001. 217 s. ISBN 0-333-94798-3

BARTON, J. *Etika a starý zákon.* Přel. M. a F. Čapkovi. 1. vyd. Jihlava: Mlýn, 2006. 100 s. ISBN 80-86498-15-8

BIBLE. *Písmo svaté Starého a Nového zákona.* Ekumenický překlad. 1. vyd. Praha: Česká katolická charita – Ústřední církevní nakladatelství, 1985. 1007 a 247 s.

BENEDIKT XVI. *Caritas in veritate*. [on line] © Copyright 2009 - Libreria Editrice Vaticana. [cit. 2011-2-9] Dostupné z: http://www.vatican.va/holy_father/benedict_xvi/encyclicals/documents/hf_ben-xvi_enc_20090629_caritas-in-veritate_en.html

BENEDIKT XVI. *Deus caritas est*. čl. 28, 30, 31. 3. vyd. Praha: Paulínky, 2006. [on line 2006] [cit. 2010-07-29] ISBN 80-86949-03-6. Dostupné z: http://www.paulinky.cz/_d/deuscaritasest.pdf

BERGSON, H. *Dva zdroje morálky a náboženství.* 1. vyd. Přel. J. Hrdlička. Praha: Nakladatelství Vyšehrad s.r.o., 2007. 272 s. ISBN 978-80-7021-792-4

Bílá kniha: *Pohled církve na potřebu majetkového vyrovnání mezi Českou republikou a Církví římskokatolickou*. [on line] [cit. 2011-02-24] Dostupné na: http://www.klastervyssibrod.cz/_d/Bila-kniha-cirkevniho-majetku.pdf

BLAŽKOVÁ MILOSLAVA. *Jan Patočka a jeho filozofické pojetí světa a člověka.* S. 42-51. In KOLEKTIV AUTORŮ. *K problematice světa, člověka a dějin ve filosofii XX. století.* 1. vyd. České Budějovice: Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity. 107 s. ISBN 80-7040-097-8

BOUBLÍK, V. *Teologická antropologie: Člověk v Kristu Ježíši.* Přel. T. Brichtová. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství: 2001. 188 s. ISBN 80-7192-490-3

BROŽÍK, V. *Hodnotové orientácie.* Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, 2007. 148 s. ISBN 80-8050-958-1

BRUGGER, W. *Filosofický slovník.* Přel. L. Benyovszky et al, 1. vyd. Praha: Naše vojsko, 1994. 640 s. ISBN 80-206-0409-X

CAKIRPALOGLU, P. *Psychologie hodnot.* Olomouc: Votobia, 2004, 427 s. ISBN 80-7220-195-6

COREY, G., COREY, M. S., CALLANAN, P. – *Issues and ethics in the helping professions.* 7. vyd. USA: Thomson Brooks/Cole, 2007. 552 s. ISBN-13: 978-0-534-61443-0. ISBN-10: 0-534-61443-4

ČERMÁKOVÁ K., HOLEČKOVÁ M. K. (eds.). *Standardy kvality sociálních služeb: Výkladový sborník pro poskytovatele.* 1. vyd. MPSV: Praha, 2008. 187 s.

DIATKA, C. *O etike a hodnotách.* 1. vyd. Nitra: Univerzita Konštantína Filozofa, Filozofická fakulta, 2005. 158 s. ISBN 80-8050-822-4

DIECÉZNÍ CHARITA ČESKÉ BUDĚJOVICE. [on line] České Budějovice: Diecézní charita České Budějovice. © 2008-2011. *Výroční zpráva 2009*. [cit. 2011-02-23] Dostupné na www: http://www.charitacb.cz

DOLEŽEL, J. (eds). In *Spravedlnost a služba II. Sborník odborných příspěvků a studijních textů CARITAS-VOŠ sociální.* Olomouc: 2008. 100 s. ISBN 978-80-254-1072-1.

DOLISTA, J. Sociální etika vychovává k péči o vlastní budoucnost. *Sociální práce,* 2004/č. 4, Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2004. s. 15-20. ISSN 1213-624

DOLISTA, J., SAPÍK, M. *Studie z bioetiky III.* 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně-sociální fakulta, 2008. 222 s. ISBN 978-80-7394-004-1

DOUGLAS, J. D. (eds.) *Nový biblický slovník*. Překlad: A. Koželuhová et al. 1. vyd. Praha: Návrat domů, 1996. 1243 s. ISBN 80-85495-65-1

DOROTÍKOVÁ, S. *Filosofie hodnot. Problémy lidské existence, poznání a hodnocení.* Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 1998. 162 s. ISBN 80-86039-79-X

DOROTÍKOVÁ, S. *Etika. Příspěvek k etice jednání.* Praha: Pedagogická fakulta Univerzity Karlovy, 2005. 101 s. ISBN 80-7290-238-5

DRAGHI, M. *Bez etiky není možný žádný rozvoj*. RadioVatikana.cz: Česká sekce Vatikánského rozhlasu. Z Osservatore Romano přel. J. Koláček [on line] © 2003-2011. [cit. 2011-02-23] Dostupné na: http://www.radiovaticana.cz/clanek.php4?id=11505

DYTRT, Z. *Dobré jméno firmy.* 1. vyd. Praha: Alfa Publishing, 2006.137 s. ISBN 80-86851-45-1

DYTRT, Z. *Etika v podnikatelském prostředí.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2006. 196 s. ISBN 80-247-1589-9

Etický kodex sociálních pracovníků České republiky. [on line 2007] [cit. 2010-08-23] Dostupné z: http://sspcr.xf.cz/code.html

FISCHER, O., MILFAIT, R. (eds.) *Etika pro sociální práci*. Praha: JABOK, 2008. 223 s. ISBN 978-80-904137-3-3

FRANKL, V. E., *Psychoterapie a náboženství.* Přel. L. Koubek aj. Vander. Brno: Nakladatelství Cesta, 2007. 87 s. ISBN 80-7295088-6

FRANKL, V. E. *Vůle ke smyslu.* Přel. M. Zemánková. Brno: Nakladatelství Cesta, 2006. 212 s. ISBN 80-7295-084-3

FRANCOVÁ, H., NOVOTNÝ, A. *Sociální politika v základech*. 1. vyd. Praha: Triton, 2008. 185 s. ISBN 978-80-7387-125-3

GANTHALER, H. et al (ed). *Morální konflikty v dnešní Evropě.* Olomouc: Nakladatelství Univerzity Palackého, 1998. 207 s. ISBN 80-7067-822-4

GLUCHMAN, V. *Člověk a morálka*. 1. vyd. Brno: Nakladatelství Doplněk, 1997. 203 s. ISBN 80-85765-95-0

GRAUBNER, J. *Úvod*. In *Kodex Charity Česká republika.* Olomouc: Arcidiecézní charita Olomouc, 2009. s. 3.

GRÜN, A. *Pracovat i žít: Napětí mezi profesním a osobním životem.* Přel. J. Hubková. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. 127 s. ISBN 80-7195-039-4

GUGGENBÜHL-CRAIG, A. *Nebezpečí moci v pomáhajících profesích.* Přeložil P. Patočka. 1. vyd. Praha: Portál s.ro., 2007. 113 s. ISBN 978-80-7367-302-4

HALÍK, T. *Sedm úvah o službě nemocným a trpícím*. Brno: Cesta, 1993. ISBN 80-85319-27-6

HALÍK, T. *Sociální encykliky.* Praha: ZVON, 1996. ISBN 80–7113–154–7 [on line 1996] [cit. 2010-07-23] Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/soc_enc/SocialniEncykliky.htm

HARTMANN, N. *Struktura etického fenoménu.* Přel. K. Hlavoň. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Academia, 2002. 274 s. ISBN 80-200-0970-1

HASS, A. *Morální inteligence: Jak rozvíjet a kultivovat dobro v nás.* Přel. H. Krejčí, Praha: Columbus, spol. s r.o., 1999. 152 s. ISBN 80-7249-010-9

HAVRDOVÁ, Z. A KOL. *Hodnoty v prostředí sociálních a zdravotních služeb.* 1. vyd. Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2010. 207 s. ISBN 978-80-87398-06-7

HAVRDOVÁ, Z. *Kompetence v praxi sociální práce.* Praha: Osmium, 1999. 167 s. ISBN 80-902081-8-5

HEIDBRINK, H. *Psychologie morálního vývoje.* 1. vyd. Praha: Portál, 1997. 175 s. ISBN 80-7178-154-1

CHADIMA, M. *Dějiny charitativní péče.* 1. vyd. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. 160 s. ISBN 978-80-7041-632-7

CHAPMAN, R. A. (ed). *Etika ve veřejné službě pro nové tisíciletí.* Přel. O. Vidláková. 1. vyd. Praha: SLON, 2003. 263 s. ISBN 80-86429-14-8.

CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. [on line] Praha: Charita Česká republika. © 2004 [cit. 2011-02-22] Dostupné na www: http://www.charita.cz/

Charitativní služba církve: Pastorační péče o rodinu. [on line] Praha: Česká biskupská konference. © 2011 Česká biskupská konference. 16 s. Dostupné na: http://www.cirkev.cz/cirkev-ve-svete/dokumenty/fialova-rada/

INFORMAČNÍ CENTRUM OSN V PRAZE. *Lidská práva v datech*. [on line] © 2005 UNIC Praha [cit. 2010-07-22]. Dostupné z: http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=543

JAN PAVEL II. *Centesimus annus, encyklika k stému výročí encykliky Rerum novarum.* 1. vyd. Praha: Zvon, 1991. 76 s. ISBN 80-7113-050-8

JAN PAVEL II. *Salvifici doloris. Apoštolský list o křesťanském smyslu lidského utrpení z 11. února 1984.* Praha: Zvon, 1995. [on line 1995] [cit. 2010-12-31]. Dostupné z: http://www.kebrle.cz/katdocs/SalvificiDoloris.htm

JAN PAVEL II. *Laborem exercens*. 1. vyd. Praha: Zvon, 1991. 70 s. ISBN 80-7113-007-9

JANDOUREK, J. *Sociologický slovník.* Praha: Portál, 2001. 281 s. ISBN 80-7178-535-0

JANKOVSKÝ J. *Etika pro pomáhající profese.* 1. vyd. Praha: Triton, 2003. 223 s. ISBN 80-7254-329-6

KANT, I. *Kritika čistého rozumu.* Přel. J. Loužil et al. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2001. 566 s. ISBN 80-7298-035-1

KANT, I. *Základy metafyziky mravů.* Přel. L. Menzel. 2. vyd. Praha: Svoboda, 1976. 128 s. 25-017-76

KANT, I. *Kritika soudnosti.* Přel. V. Špalek a W. Hansel. 1. vyd. Praha: Odeon, 1975. 271 s. 01-015-75.

KANT, I. *Zmysel tvojho života: Výber zo súborného diela.* Vybral a vydal W. Kraus. Bratislava: Kalligram, 2003. 88 s. ISBN 80-7149-497-6

KLEIN H-M., KRESSE, A. *Psychologie – základ úspěchu v práci.* Přel. Z. Veselá. 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2008. 192 s. ISBN 978-80-247-2444-7

***Kodex Charity Česká republika*.** Olomouc: Arcidiecézní charita Olomouc, 2009, 16 s.

KOHÁK, E. *Člověk, dobro a zlo: O smyslu života v zrcadle dějin (kapitoly z dějin morální filosofie).* 1. vyd. Praha: JEŽEK, 1993. 271 s. ISBN 80-901625-3-3

KOHÁK, E. *Svoboda, svědomí, soužití: kapitoly z mezilidské etiky.* 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 2010. 214 s. ISBN 978-80-86429-35-9

KOLÁŘ, P., SVOBODA, V. *Logika a etika: Úvod do metaetiky.* Praha: Filosofia, 1997. 276 s. ISBN 80-7007-100-1

Konstituce Radost a naděje (Gaudium et spes). 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1969. 128 s.

KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. 5. vyd. Praha: Portál, 2006. 247 s. ISBN 80-7367-181-6

KOZLOVÁ, L. *Sociální služby.* 1. vyd. Praha: Triton, 2005. 80 s. ISBN 80-7254-662-7

KŘIŠŤAN, A., MUSIL, L. Nezodpovězená otázka vztahu „pozorného srdce“ a „odbornosti“ v křesťansky zakotvené praxi sociální práce. *Sociální práce*. 2008/č. 4. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2008. s. 93 - 99. ISSN 1213-6204

KŘIVOHLAVÝ J. *Psychologie moudrosti a dobrého života.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing a.s., 2009. 144 s. ISBN 978-80-247-2362-4

KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie nemoci.* 1. vyd. Praha: Grada Publishing, spol. s r.o., 2002. 200 s. ISBN 80-247-0179-0

KŘIVOHLAVÝ, J. *Psychologie zdraví*. 2. vyd. Praha: Portál s.r.o., 2003. 279 s. ISBN 80-7178-774-4

LAAN, G. *Otázky legitimace sociální práce: Pomoc není zboží.* Přel. E. Kušová. 1. vyd. Brno: Nakladatelství Albert, 1998, 262 s. ISBN 80-85834-41-3

Listina základních práv Evropské unie. [on line 2007] [cit. 2010-10-16] Dostupné z: http://eur-lex.europa.eu/cs/treaties/dat/32007X1214/htm/C2007303CS.01000101.htm

LEVICKÁ, J. *Etika a sociálna práca.* In *Etika a sociálna práca. Zborník z konferencie FZaSP TU v Trnave 25. 10. 2002*. Trnava: FZaSP TU, 2002. 101 s. ISBN 80-88774-20-9

LURKER, M. *Slovník biblických obrazů a symbolů*. Přel. R. Dostálová et al. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. 368 s. ISBN 80-7021-254-3

MACINTYRE, A. *Ztráta ctnosti. K morální krizi současnosti.* Přel. P. Sadílková, D. Hoffman. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2004. 340 s. ISBN 80-7298-082-3

MACRONE, M. *Od Aristotela k virtuální realitě: Víte, jak to mysleli?* Přel. S. Pavlíček. 1. vyd. Praha: BRÁNA, 1999. 224 s. ISBN 80-7243-055-6

MARTINEK, M. A KOL. (eds). *Praktická teologie pro sociální pracovníky.* Neprodejné. Praha: JABOK, 2008. 175 s. ISBN 978-80-904137-2-6

MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce.* 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 288 s. ISBN 80-7178-549-0

MATOUŠEK, O. *Metody a řízení sociální práce.* 1. vyd. Praha: Portál, 2003. 384 s. ISBN 80-7178-548-2

MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. 309 s. ISBN 80-7178-473-7

Mezinárodní etický kodex sociální práce. Přel. M. Nečasová. [on line 2007] [cit. 2010-08-23] Dostupné z: http://sspcr.xf.cz/EK.html

MUSIL, L. *Ráda bych Vám pomohla, ale …: Dilemata práce s klienty v organizacích.* 1. vyd. Brno: Marek Zeman, 2004. 243 s. ISBN 80-903070-1-9

NASW. Code of Ethics of the National Association of Social Workers – US. [on line] ©2011 [cit. 2011-01-15] Dostupné z: http://www.naswdc.org/pubs/code/code.asp

NEČASOVÁ M. Komentář k mezinárodnímu etickému kodexu. *Sociální práce.* 2004/č. 4. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci. s. 36-38. ISSN 1213-624

NIDA-RÜMELIN, J. *Slovník současných filosofů.* Přel. A. Bakešová et al. 1. vyd. Praha: Garamond, 2001. 536 s. ISBN 80-86379-29-9

OLŠOVSKÝ, J. *Niternost a existence. Úvod do Kierkegaardova myšlení.* 1. vyd. Praha: Akropolis, 2005. 264 s. ISBN 80-86903-08-7

ONDOK, P. J. *Bioetika, biotechnologie a biomedicína.* 1. vyd. Praha: Triton, 2005. 214 s. ISBN 80-7254-486-1

ONDOK, P. J. *Bioetika*. 1. vyd. Svitavy: Trinitas ve spolupráci s Křesťanskou akademií Řím, 1999, 134 s. ISBN 80-86036-24-3

OPATRNÝ, M., **LEHNER, M. A KOL**. (eds) *Teorie a praxe charitativní práce.* České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity, 2009. 90 s., ISBN 978-80-7394-214-4

OPATRNÝ, M. K čemu může být sociálnímu pracovníkovi dobrá jeho víra? *Sociální práce.* 2008/ č. 4. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2008. s. 85-91. ISSN 1213-6204

OUDOVÁ, D. *Sociální kompetence, zdroje a evaluace.* In KRAHULCOVÁ, B. (eds). *Sborník katedry psychosociálních věd a etiky: Kontexty sociální a charitativní práce.* Praha: Nakladatelství L. Marek pro Univerzitu Karlovu – Husitskou teologickou fakultu, 2008. 203 s. ISBN 978-80-87127-07-0

PALOUŠ, R. *Ars docendi*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2004. 127 s. ISBN-246-0855-3

PAPEŽSKÁ BIBLICKÁ KOMISE. *Bible a morálka: Biblické kořeny křesťanského jednání.* Přel. J. Brož a J. Hřebík. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2010. 207 s. ISBN 978-80-7195-367-8

PAPEŽSKÁ RADA PRO SPRAVEDLNOST A MÍR. *Kompendium sociální nauky církve.* Přel. C. V. Pospíšil. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008. 534 s. ISBN 978-80-7195-014-1

PARLAMENT ČR, POSLANECKÁ SNĚMOVNA. *Listina základních práv a svobod.* [on line PS ČR] [cit. 2010-07-23] Dostupné z: http://www.psp.cz/docs/laws/listina.html

PATOČKA, J. *Tělo, společenství, jazyk, svět.* 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1995. 203 s. ISBN 80-85241-90-0

PELCOVÁ, N. *O hodnotách a smyslu hodnotové výchovy. Sborník Hodnoty ve výchově, umění a sportu z mezinárodní konference konané na PF UK v Praze 3.5.2007.* Praha: KREACE, 2008. 246 s. ISBN 80-7290-272-5

PESCHKE, K.-H. *Křesťanská etika.* Přel. M. Skovajsa. 1.vyd. Praha: Vyšehrad, 1999. 696 s. ISBN 80-7021-331-0

PLAMÍNEK, J. *Tajemství motivace.* 2. vyd. Praha: Grada Publishing s.r.o., 2010. 128 s. ISBN 978-80-247-3447-7

PLATÓN. *Ústava.* Překlad Fr. Novotný. 4. vyd. Praha: OIKOMENH, 1998. 428 s. ISBN 80-7298-142-0

POKORNÝ, P. (ed). *Kristus a dějiny.* 1. vyd. Praha: Kalich, 1987. 143 s.

PORTÁL EVROPSKÉ UNIE. *Lidská práva.* [on line] Posl. aktualizace 13.1.2011. [cit. 2010-02-23] Dostupné z: http://europa.eu/pol/rights/index_cs.htm

PORTAL GOV. CZ. Evidence NNO. [on line] © 2003-2008 Ministerstvo vnitra [cit. 2010-12-08] Dostupné z: http://www.isnno.cz/evidencennov10001/DesignPages/oevidenci.aspx

PRO CULTURE. *Teze k novému zákonu o veřejně prospěšných organizacích.* [on line] © e4you s.r.o. 2000-2008 [cit. 2010-12-08] Dostupné z: http://www.proculture.cz/cultureinfo/legislativa/teze-k-novemu-zakonu-o-verejne-prospesnych-organizacich-1947.html

RADA EVROPY. *Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ve znění protokolů č. 3, 5, a 8 upravená protokolem č. 11.* [on line] © 2010 [cit. 2010-07-23] Dostupné z: http://www.radaevropy.cz/index.php?option=com_content&task=view&id=27&Itemid=39

RATZINGER, J. *Pravda, hodnoty a moc: Prubířské kameny pluralistické společnosti.* Přel. I. Lukáš. 1. vyd. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1996. 65 s. ISBN 80-85959-16-X

ŘEZNÍČEK, I. Metody sociální práce. 1. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství, 1994. ISBN 80-85850-00-1

ŘÍČAN, P. *Psychologie náboženství a spirituality*. 1. vyd. Praha: Portál, 2007. 328 s. ISBN 978-80-7367-312-3

SAPÍK, M. a kol. *Od abstraktního ke konkrétnímu. Z dějin filosofie starověku, středověku, novověku a současnosti.* 1. vyd. České Budějovice: Jihočeská univerzita, Pedagogická fakulta, 2007. 275 s. ISBN 380-80-7040-980-0

SEEWALD, P. *Josef kardinál Ratzinger: Benedikt XVI. Křesťanství na přelomu tisíciletí. Rozhovory.* Přel. A. Sirovátková. 2. vyd. Praha: Portál, 2005. 197 s. ISBN 80-7367-016-X

SCHELER, M. *Můj filosofický pohled na svět*. Přel. I. Hodovský. 1. vyd. Praha: Vyšehrad, 2003. 288 s. ISBN 80-7021-390-6

SCHULTZ S. J., *Starý zákon mluví.* Překladatel neuveden. Vienna, Austria: BEE International, 1991. 380 s. (samizdat)

SKOBLÍK, J. *Přehled křesťanské etiky.* 1. vyd. Praha: Karolinum, 2004. 319 s. ISBN 80-7184-357-1

SPAEMANN, R. *Štěstí a vůle k dobru.* Přel. M. Stretti a M. Zajíček. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 1998. 220 s. ISBN 80-86005-01-0

Sociální práce. 2004/č. 4. Etický kodex sociálních pracovníků České republiky. Brno: Asociace vzdělavatelů v sociální práci, 2004. s. 27 – 30. ISSN 1213-624

SOTONIAKOVÁ, E. *Teorie a metody sociální práce.* 1. vyd. Ostrava: Filosofická fakulta, 2005. 67 s. ISBN 80-7368-118-8

SPIAZZI, R. *Sociální kodex církve.* Přel. I. Císař. 1. Vyd. Brno: Sursum, 1993. 207 s.

STARK, S. *Hodnoty jako „nová realita“.* s. 52-53. In KUNA, I. et al. *Nástin hlavních problémů evropského filosofického myšlení.* 1. vyd. Plzeň: Západočeská univerzita, 1994. 72 s. ISBN 80-7043-104-0

STÖRIG, H. J. *Malé dějiny filosofie.* Přel. P. Rezek. Praha: Zvon, 1991. 511 s. ISBN 80-7113-041-9.

STRAKOVÁ M., ČERMÁKOVÁ K. *Standardy kvality sociálních služeb: Příručka pro uživatele.* Praha: MPSV, 2008. [on line] © 2008 MPSV [cit. 2011-01-15] Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/5965/skss_final_web.pdf

ŠMERDA, H. *Křesťanská charita v běhu věků.* 1. vyd. České Budějovice: Nakladatelství JIH, 2010. 163 s. ISBN 978-80-86266-39-8

ŠRAJER, J., MUSIL, L. (eds) *Etické kontexty sociální práce s rodinou.* 1. vyd. Brno: Nakladelství Albert, 2008. 152 s. ISBN 978-80-7326-145-0

ŠVEC, O. (ed) *Filosofie jednání.* 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2006. 243 s. ISBN 80-7298-146-3

THOMPSON, M. *Přehled etiky*. Přel. P. Císařová. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. 167 s. ISBN 80-7178-806-6

TISCHNER, J. *Ako žiť? Uvedenie do kresťanskej etiky.* Přel. J. Matyáš. Bratislava: Serafín, 2005. 124 s. ISBN 80-8081-033-8

TUGENDHAT, E. *Přednášky o etice.* Přel. J. Moural. 1. vyd. Praha: OIKOYMENH, 2004. 312 s. ISBN 80-7298-086-6

ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat.* Písek: Renesance, 1996. 151 s.

Usnesení Ústavního soudu ČR ze dne 26. 2. 1998. [on line] ISSN 1801-9234 - Copyright © 2006 - 2008 Jurisnet s.r.o. [cit. 2011-02-25] Dostupné z: http://www.vzory.cz/slovnik/dobre-mravy/

VALNÉ SHROMÁŽDĚNÍ OSN. *Všeobecná deklarace lidských práv*. UNIC Praha: 2005. [on line] © UNIC Praha, 2005] [cit. 2010-07-22] Dostupné z: http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1374

VÍTEK, M. *Sociální etika a její součásti*. In GANTHALER, H. et al. (eds) *Morální konflikty v dnešní Evropě. Sborník mezinárodní konference.* Olomouc: Nakladatelství Univerzity Palackého, 1997. 205 s. ISBN 80-7067-822-4

VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY. *Deklarace práv člověka a občana.* [on line] © 2009-08-24 Roman David] [cit. 2010-07-22] Dostupné z: http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tema/deklarace-prav-cloveka-a-obcana-60939/

WEIS, M. *Svědectví dokumentů: Katolická církev v archivních materiálech jihočeských archivů let 1949-1976).* České Budějovice. Nakladatelství JIH, 2009. 332 s. ISBN 978-80-86266-33-6

WEIS, M. *Výuka náboženství v letech 1899-1989 jako ukazatel vztahu státu a katolické církve se zřetelem na českobudějovickou diecézi.* 1. vyd. Košice: Seminár sv. Karla Boromejského, 2007. 112 s. ISBN 978-80-89138-81-4

ZÁKON č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení, v platném znění do 31. 12. 2006

ZÁKON č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, v platném znění

11. Seznam zkratek

CA	Centesimus annus – sociální encyklika - Jan Pavel II., 1991; „Stý rok“
CCETSW	Ústřední rada pro vzdělávání a výcvik v sociální práci, USA; 1995
CIV	Caritas in veritate – sociální encyklika - Benedikt XVI., 2009; „Láska v pravdě“
ČKCH	Česká katolická charita
ČR	Česká republika
DCE	Deus caritas est – sociální encyklika - Benedikt XVI., 2005; „Bůh je láska“
DCH	Diecézní charita
EFQM	European Foundation for Quality Management – Evropská nadace pro řízení kvality
GS	pastorální konstituce II. vatikánského koncilu Gaudium et spes – „Radost a naděje“
IASSW	International Association of Schools of Social Work – Mezinárodní asociace škol sociální práce
IFSW	International Federation of Social Workers - Mezinárodní federace sociálních pracovníků
ISO	International Organization for Standardization – Mezinárodní organizace pro standardizaci
KCHČR	Kodex Charity Česká republika
KSNC	Kompendium sociální nauky církve od Papežská rady pro spravedlnost a mír
LE	Laborem exercens – sociální encyklika - Jan Pavel II., 1981; „Vykonávající práci“)
MEM	Mater et Magistra – sociální encyklika - Jan XXIII., 1961; „Matka a Učitelka“
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí České republiky
NASW	National Association of Social Workers, USA - „Národní asociace sociálních pracovníků“
PIT	Pacem in terris – sociální encyklika - Jan XXIII., 1963; „Mír ve světě“
PP	Populorum progressio – sociální encyklika - Pavel VI., 1967; „Rozvoj národů“

QA	Quadragesimo anno – sociální encyklika - Pius XI., 1931; „Čtyřicet let“
RR	Rerum novarum – sociální encyklika - Lev XIII., 1891; „O nových věcech“
SRS	Sollicitudo rei socialis – sociální encyklika -. Jan Pavel II., 1987; „Starost o věc společenskou“)

12. Seznam příloh

Příloha I.: Dotazník

Příloha II.: Záznam odpovědí z dotazníků, tabulky č. 1 - 4

13. Přílohy

Příloha I.: Dotazník

Vážení zaměstnanci Charity!

Dovoluji si Vás oslovit s prosbou o vyplnění dotazníku, který je součástí výzkumu k diplomové práci na Teologické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, oboru Etika v sociální práci. Dotazník je samozřejmě anonymní a údaje se nebudou vztahovat k žádné konkrétní osobě.

Vedoucím mé diplomové práce je Mgr. Michal Opatrný, Dr. theol.

Děkuji Vám mnohokrát za Vaši ochotu, čas a přispění k mému výzkumu!

Bc. Eva Bazalová

DOTAZNÍK

a) pohlaví

	Žena	1
	Muž	0

b) věk

	18 – 34	1
	35 – 49	2
	50 – 64	3
	65 a více	4

c) převažující cílová skupina

	senioři, osoby se zdravotním postižením	1
	osoby s duševním postižením	2
	děti a mládež, ohrožené rizikovými jevy	3
	lidi bez domova a osoby se sociálním ohrožením	4

d) nejvyšší dosažené vzdělání

	středoškolské	1
	vyšší odborné jiné než sociální	2
	vyšší odborné sociální	3
	vysokoškolské jiné než sociální	4
	vysokoškolské sociální	5

e) kurs pracovníka v sociálních službách

	Ano	1
	Ne	0

f) znalost dokumentů (subjektivní hodnocení)

0 – vůbec; 1 – trošku; 2 – celkem ano; 3 – dobře (hodně)

	Bible	1
	Kodex Charity Česká republika	2
	Etický kodex sociálních pracovníků České republiky	3
	Stanovy charitní organizace	4
	Pracovní a organizační řád organizace	5
	Zákon č. 108/2006 Sb.	6
	Standardy kvality sociální práce	7

g) soulad mé skutečné práce s uvedenými dokumenty (subjektivní hodnocení)

0 – vůbec; 1 – trošku; 2 – celkem ano; 3 – dobře (hodně)

	Bible	1
	Kodex Charity Česká republika	2
	Etický kodex sociálních pracovníků České republiky	3
	Stanovy charitní organizace	4
	Pracovní a organizační řád organizace	5
	Zákon č. 108/2006 Sb.	6
	Standardy kvality sociální práce	7

h) jakou měrou mi uvedené dokumenty pomáhají v mé práci (subjektivní hodnocení)

0 – vůbec; 1 – trošku; 2 – celkem ano; 3 – dobře (hodně)

	Bible	1
	Kodex Charity Česká republika	2
	Etický kodex sociálních pracovníků České republiky	3
	Stanovy charitní organizace	4
	Pracovní a organizační řád organizace	5
	Zákon č. 108/2006 Sb.	6
	Standardy kvality sociální práce	7

i) v případě, že by se někdo dozvěděl o mém nesprávném jednání, vadilo by mi, že…

0 – vůbec; 1 – trošku; 2 – celkem ano; 3 – hodně

	…jsem poškodil/a své dobré jméno	1
	…mně hrozí kázeňský nebo finanční postih	2
	…jsem zkomplikoval/a práci (situaci) kolegům	3
	…jsem zdiskreditoval/a sociální služby	4
	…jsem poškodil/a dobré jméno Charity	5
	…jsem poškodil/a (ohrozil/a) uživatele služby	6
	…jsem jednal/a v rozporu s etickou normou (svědomím)	7

j) můj vztah ke křesťanství (náboženství)

0 – naprosto nevěřící; 1 – „něco možná je“; 2 – neaktivní věřící; 3 – aktivně věřící

k) důležitost osobní víry pro zaměstnance Charity

0 – víra je na závadu; 1 – je to naprosto jedno; 2 – víra je výhodou; 3 – víra by měla být podmínkou

l) Tři základní hodnoty důležité pro sociální práci:

Děkuji.

Tabulka č. 1 - Záznam odpovědí z dotazníků

Příloha II.

ČÍSLO RESPONDENTA		1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	Součet	PRŮMĚRNÁ HODNOTA
a) pohlaví		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	0	1	1	1	31	0,96875
b) věk		2	1	1	2	2	2	2	3	2	1	1	1	2	1	1	1	1	2	1	3	3	2	2	2	3	2	1	2	3	2	2	3	59	1,84375
c) převažující cílová skupina		1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	3	3	3	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	3	1	1	4	1	45	1,40625
d) nejvyšší dosažené vzdělání		5	5	1	1	3	1	1	1	1	3	1	5	1	5	3	5	4	5	4	2	4	3	5	1	4	1	5	1	3	5	5	1	95	2,96875
e) kurs pracovníka v sociálních službách		0	0	1	1	0	1	0	1	1	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	0	1	1	0	0	0	11	0,34375
f) znalost dokumentů	1	1	0	1	1	2	3	3	1	1	2	1	2	2	1	1	2	0	0	1	1	1	2	2	2	2	1	2	3	2	2	2	1	48	1,5
	2	2	2	0	2	2	2	2	2	1	3	2	2	2	0	2	2	1	1	1	2	3	3	3	2	2	2	2	2	3	2	1	2	60	1,875
	3	2	3	1	2	2	1	2	2	2	3	2	2	2	3	3	2	1	2	0	2	3	3	3	2	1	3	3	3	3	3	2	2	70	2,1875
	4	1	0	0	2	3	2	2	2	2	3	2	2	2	1	1	2	1	1	0	2	2	2	3	2	1	2	2	2	3	2	3	2	57	1,78125
	5	3	2	2	2	3	2	2	2	2	3	2	2	2	3	1	3	2	3	1	2	3	3	3	2	3	3	3	2	3	3	2	3	77	2,40625
	6	3	3	2	2	3	2	2	1	2	3	2	2	2	3	2	2	2	3	2	2	2	3	3	2	2	3	3	2	3	3	3	0	74	2,3125
	7	2	2	2	2	3	2	2	3	2	3	2	2	2	3	2	3	2	2	2	3	2	2	3	2	2	3	3	2	3	3	1	0	72	2,25
g) soulad mé práce	1	1	0	0	0	2	2	0	1	0	2	2	2	2	0	2	0	0	1	0	2	1	2	2	2	1	1	0	3	1	2	1	1	36	1,125
	2	2	1	0	2	3	2	0	3	1	3	2	2	2	0	2	1	1	2	1	2	3	2	3	2	1	1	1	2	3	3	3	2	58	1,8125
	3	2	3	1	2	3	2	0	3	1	3	2	2	2	3	3	2	2	3	0	2	3	3	3	2	2	3	3	2	3	2	3	3	73	2,28125
	4	2	0	0	2	3	2	0	2	2	3	2	2	2	0	2	2	2	3	0	2	2	2	3	2	0	2	3	2	3	2	3	3	60	1,875
	5	3	3	3	2	3	2	0	3	3	3	2	2	2	3	3	2	2	2	2	2	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	82	2,5625
	6	3	2	3	2	3	2	0	1	3	3	2	2	2	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	0	80	2,5
	7	3	2	3	2	3	2	0	3	3	3	2	2	2	3	2	3	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3	3	2	3	3	2	0	78	2,4375
h) pomáhají v mé práci	1	3	0	0	0	2	3	1	2	1	2	0	3	2	0	1	0	0	0	0	1	1	2	3	2	2	1	0	3	2	3	0	1	41	1,28125
	2	3	0	0	0	2	2	0	2	2	3	1	2	2	0	1	0	0	2	1	1	3	3	3	2	0	1	0	2	2	2	1	2	45	1,40625
	3	3	3	2	2	2	2	0	3	2	3	2	2	2	2	3	1	1	1	0	1	3	2	2	3	0	3	2	1	2	2	1	3	61	1,90625
	4	2	0	0	2	3	2	0	3	2	3	1	2	2	0	1	2	1	1	0	2	2	1	3	3	3	2	3	1	2	2	3	3	57	1,78125
	5	3	2	2	2	3	2	0	2	3	3	2	2	2	2	1	2	2	2	2	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	77	2,40625
	6	3	2	2	2	3	2	0	2	3	3	2	2	2	3	1	3	3	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	2	3	3	3	0	77	2,40625
	7	2	2	2	2	3	2	0	3	3	3	2	2	2	3	2	3	3	3	3	3	3	2	2	2	3	3	3	2	3	3	2	0	76	2,375
i) vadilo by mi, že…	1	3	1	1	1	3	2	1	3	3	2	2	3	2	3	1	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	1	2	77	2,40625
	2	2	0	0	0	1	2	0	3	1	1	3	3	3	2	1	1	2	2	3	2	3	2	2	3	3	2	3	3	2	2	2	1	60	1,875
	3	2	3	3	0	3	3	0	3	3	3	3	3	3	3	2	2	3	2	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	85	2,65625
	4	1	2	3	0	2	3	0	3	3	3	2	3	3	2	3	3	2	2	1	3	3	1	3	3	3	3	2	2	3	3	3	3	76	2,375
	5	2	3	3	0	3	3	2	3	3	3	2	3	3	2	3	3	2	3	1	2	3	2	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	83	2,59375
	6	2	3	3	0	3	3	0	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	3	3	3	3	3	3	3	2	3	87	2,71875
	7	3	3	2	0	3	3	0	3	3	3	2	3	3	3	2	3	3	2	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	84	2,625
j) můj vztah ke křesťanství (náboženství)		2	0	2	1	3	2	2	3	2	2	1	3	1	0	1	0	0	1	1	2	1	2	2	3	3	1	0	3	3	3	2	1	53	1,65625
k) důležitost osobní víry		2	1	1	1	2	2	2	2	2	1	1	2	2	1	2	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	1	1	3	2	2	2	2	54	1,6875

Tabulka č. 2 - korelace

KORELACE	b) věk	c) cíl. sk.	d) vzdělání	e) kurz	f) zn.Bible	KCHČR	et.kodex	stanovy	P.o. řád	Z.108/2006	SQSS	g) Bibl.sou	K CHČR	et.kodex	stanovy	P.o. řád	Z.108/2006	SQSS
a) pohlaví																		
b) věk																		
c) převažující cílová skupina	-0,30																	
d) nejvyšší dosažené vzdělání	-0,29	0,26																
e) kurs pracovníka v s.s.	0,25	-0,19	**-0,64**															
f) znalost dokumentů - Bible	0,14	0,02	-0,17	0,12														
- kodex Charity	0,38	-0,36	-0,03	-0,06	0,37													
- etický soc. kodex	0,05	0,07	0,17	-0,18	0,10	0,48												
- stanovy	0,37	-0,01	-0,14	0,03	**0,55**	**0,57**	0,41											
- prac. a org. řád	0,29	-0,20	0,35	-0,16	0,10	0,32	-0,04	0,37										
- Z. 108/2006	-0,29	0,05	0,55	-0,24	0,06	0,08	0,43	0,12	0,37									
- standardy kv.	-0,12	-0,12	0,20	0,02	0,12	0,19	-0,05	0,22	0,29	**0,52**								
g) soulad mé práce - Bible	0,23	-0,07	-0,18	0,05	0,44	**0,50**	0,28	0,46	0,02	0,04	0,05							
- kodex Charity	0,43	-0,10	0,08	-0,07	0,17	**0,61**	-0,03	**0,65**	0,19	0,09	0,08	**0,64**						
- etický soc. kodex	0,18	0,14	0,29	-0,16	-0,17	0,36	**0,65**	0,36	0,51	0,28	0,16	0,29	**0,52**					
- stanovy	0,24	0,02	0,03	-0,11	0,12	0,45	-0,03	**0,74**	0,34	0,10	0,05	0,44	**0,73**	**0,57**				
- prac. a org. řád	0,12	0,09	0,24	0,08	-0,18	0,08	0,41	0,05	0,37	0,23	0,11	0,15	0,33	**0,62**	0,25			
- Z. 108/2006	-0,19	0,20	0,48	-0,04	-0,10	-0,10	-0,03	-0,02	0,28	**0,66**	0,46	0,04	0,08	0,16	0,11	0,46		
- standardy kv.	-0,10	0,01	0,36	0,10	-0,30	-0,17	-0,03	-0,14	0,22	0,44	**0,63**	-0,12	0,07	0,14	0,03	0,43	**0,81**	
h) pomáhají v mé práci - Bible	0,37	-0,28	-0,08	0,11	0,58	**0,53**	-0,02	0,41	0,20	0,05	0,16	**0,71**	0,51	0,08	0,26	0,17	-0,02	-0,07
- kodex Charity	0,38	-0,32	-0,03	-0,09	0,21	**0,54**	0,29	0,46	0,28	0,08	-0,01	**0,64**	**0,72**	0,29	**0,56**	0,30	0,09	0,01
- etický soc. kodex	0,03	-0,23	-0,14	0,00	-0,24	0,31	-0,03	0,14	0,18	0,00	0,04	0,21	0,35	**0,57**	0,33	**0,50**	-0,14	0,01
- stanovy	0,47	-0,15	0,00	0,03	0,29	0,46	0,13	**0,69**	0,40	-0,08	0,08	0,34	**0,62**	0,44	**0,68**	0,32	0,02	0,08
- prac. a org. řád	0,32	-0,12	0,17	0,05	0,08	0,28	-0,03	0,37	**0,57**	0,26	0,05	0,27	0,46	0,44	0,48	**0,72**	0,51	0,36
- Z. 108/2006	-0,05	0,08	0,43	-0,04	-0,17	-0,12	-0,02	0,04	0,30	**0,55**	**0,50**	-0,07	0,14	0,15	0,14	0,33	**0,85**	**0,88**
- standardy kv.	-0,06	0,05	0,36	0,07	-0,25	-0,08	-0,04	-0,02	0,21	0,43	**0,67**	-0,07	0,14	0,22	0,10	0,38	**0,77**	**0,95**
i) vadilo by mi, že… - mé dobré	0,28	-0,20	0,20	-0,04	0,08	0,20	0,08	0,19	0,44	0,11	0,41	0,20	0,15	0,16	0,23	0,22	0,41	0,47
- hrozba postihu	0,19	-0,01	0,13	0,09	0,16	0,15	-0,02	0,12	0,03	-0,03	0,10	0,41	0,28	0,12	0,17	0,11	0,23	0,27
- komplikace kolegům	0,02	0,02	0,13	0,07	-0,08	-0,07	0,00	0,03	0,10	0,03	0,11	0,29	0,22	0,29	0,15	**0,56**	0,36	0,40
- diskreditace soc. služeb	0,19	0,09	0,01	0,14	0,04	0,07	-0,03	0,24	0,12	-0,14	0,11	0,33	0,32	0,36	0,30	0,44	0,17	0,26
- poškození Charity	0,19	0,07	0,04	0,04	0,20	0,14	0,26	0,23	0,24	0,00	0,02	0,38	0,27	0,35	0,24	0,36	0,03	0,04
- poškození uživatele	-0,08	0,03	0,19	0,01	-0,18	-0,06	-0,03	-0,10	0,11	-0,01	0,20	0,28	0,15	0,32	0,16	**0,50**	0,37	0,47
- rozpor s normou	0,17	0,13	0,26	-0,07	0,05	0,18	0,31	0,25	0,43	0,15	0,17	0,36	0,32	**0,56**	0,37	**0,62**	0,37	0,35
j) můj vztah ke křesťanství	0,49	-0,27	-0,24	0,24	**0,52**	0,27	-0,03	0,40	0,02	-0,03	0,08	**0,56**	0,47	-0,11	0,14	0,10	-0,02	-0,01
k) důležitost osobní víry	**0,54**	0,00	-0,18	0,05	**0,53**	0,30	-0,01	0,28	-0,19	-0,25	-0,22	**0,55**	0,40	-0,15	0,10	0,06	-0,14	-0,27

Tabulka č. 3 - korelace

KORELACE	h) pomáhají - Bible	Kodex CHČR	et.kodex SP	stanovy	prac. a org. řád	Z.108/2006	SQSS	i) vadí…mé jméno	postih	komplik. kolegům	diskredit. SS	poškození Ch.	poškození uživatele	rozpor s normou	j) vztah k náboženství
h) pomáhají v mé práci - Bible															
- kodex Charity	**0,69**														
- etický soc. kodex	0,21	0,43													
- stanovy	0,41	0,40	0,28												
- prac. a org. řád	0,33	0,49	0,30	**0,60**											
- zák 108/2006	-0,06	0,06	-0,07	0,22	**0,53**										
- standardy kv.	-0,08	0,00	-0,04	0,14	0,35	**0,88**									
i) vadilo by mi, že… - mé dobré jméno	0,33	0,40	-0,03	0,31	**0,50**	**0,52**	**0,52**								
- hrozba postihu	0,31	0,32	-0,08	0,28	0,34	0,37	0,34	**0,63**							
- komplikace kolegům	0,18	0,25	0,22	0,26	**0,54**	0,41	0,42	0,38	**0,51**						
- diskreditace soc. služeb	0,24	0,24	0,31	0,47	0,36	0,22	0,29	0,18	0,26	**0,73**					
- poškození Charity	0,38	0,35	0,28	0,31	0,27	0,02	0,05	0,13	0,11	**0,55**	**0,79**				
- poškození uživatele	0,13	0,22	0,23	0,16	0,39	0,38	0,49	0,45	0,45	**0,90**	**0,75**	**0,61**			
- rozpor s normou	0,39	0,39	0,37	0,46	**0,65**	0,41	0,37	0,48	0,40	**0,78**	**0,70**	**0,66**	**0,73**		
j) můj vztah ke křesťanství (náboženství)	**0,74**	0,48	0,00	0,38	0,28	0,02	-0,03	0,21	0,20	0,13	0,21	0,33	0,00	0,14	
k) důležitost osobní víry pro zam. Charity	**0,68**	**0,51**	-0,13	0,22	0,17	-0,21	-0,25	0,23	0,34	0,12	0,12	0,25	0,01	0,16	**0,67**

Tabulka č. 4 - četnost výskytů

a) pohlaví					
b) věk					
c) převažující cílová skupina					
d) nejvyšší dosažené vzdělání					
e) kurs pracovníka v sociálních službách		0	1	2	3
f) znalost dokumentů - Bible		3	13	13	3
- kodex Charity		2	5	20	5
- etický soc. kodex		1	4	15	12
- stanovy		3	6	18	5
- prac. a org. řád		0	2	15	15
- zák 108/2006		1	1	17	13
- standardy kv.		1	1	19	11
g) soulad mé práce - Bible		10	9	12	1
- kodex Charity		3	8	13	8
- etický soc. kodex		2	2	13	15
- stanovy		6	0	18	8
- prac. a org. řád		1	0	11	20
- zák 108/2006		2	1	8	21
- standardy kv.		2	0	12	18
h) pomáhají v mé práci - Bible		11	7	8	6
- kodex Charity		9	6	12	5
- etický soc. kodex		3	6	12	9
- stanovy		5	6	12	9
- prac. a org. řád		1	1	14	16
- zák 108/2006		2	1	11	18
- standardy kv.		2	0	14	16
i) vadilo by mi, že… - mé dobré jméno		0	6	7	19
- hrozba postihu		4	6	12	10
- komplikace kolegům		2	0	5	25
- diskreditace soc. služeb		2	3	8	19
- poškození Charity		1	1	8	22
- poškození uživatele		2	0	3	27
- rozpor s normou		2	1	4	25
j) můj vztah ke křesťanství (náboženství)		5	9	10	8
k) důležitost osobní víry pro zam. Charity		0	11	20	1

13. Abstrakt

BAZALOVÁ, E. *Reflexe hodnot v sociální práci se zaměřením na pracovníky Charity.* České Budějovice, 2011. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra praktické teologie.
Vedoucí práce Mgr. M. Opatrný, Dr. theol.

Klíčová slova: hodnota, dobro, etika, ctnost, morálka, mrav, sociální práce, sociální pracovník, pomáhající organizace, Charita, sociální učení katolické církve, Kant, Aristoteles, etický kodex sociální práce, Kodex Charity Česká republika, Standardy kvality sociálních služeb, profesní etika.

Diplomová práce se zabývá reflexí hodnot v pomáhajících profesích se zaměřením na skutečnost, jakou hrají roli u sociálního pracovníka v Charitě. Teoretická část popisuje základní pojmy jako etika, morálka a hodnoty a jejich filosofická a teologická východiska. Dále hovoří o významu hodnot a jejich aplikaci v sociální práci. Analyzuje profesní kodexy sociální práce – především Kodex sociálních pracovníků České republiky a Kodex Charity Česká republika. Dotazníkový průzkum byl zaměřen na znalost etických a právních dokumentů, důležitých pro sociální práci v Charitě, subjektivní vnímání souladu práce pracovníků v přímé péči se jmenovanými dokumenty, a zda jim tyto dokumenty při sociální práci pomáhají. Dotazy byly zacíleny také na postoj pracovníka v případě nesprávného jednání, jeho vztah ke křesťanství a důležitost osobní víry. V závěru je dotaz na tři (subjektivně pro něj) nejdůležitější hodnoty v sociální práci a závěrečné vyhodnocení. Z výzkumu vyplynulo, že nejdůležitější pomůckou pro správné jednání je Pracovní a organizační řád, na druhém místě je Zákon č. 108/2006 Sb. a Standardy kvality sociálních služeb. Znalost Bible a soulad charitní práce s Kodexem CHČR a stanovami organizace jsou druhou významnou skupinou hodnot, která spolu souvisí a podporuje pracovníky v Charitě. Etický kodex sociálních pracovníků České republiky je pracovníkům znám, ale není přijímán jako důležitá podpora pro práci v charitních zařízeních. Jako nejdůležitější hodnotu v sociální práci pracovníci uvádějí empatii. Souvisí s láskou k bližnímu a s respektem k člověku a jeho lidské důstojnosti.

14. Abstrakt v anglickém jazyce

ABSTRACT

Reflection of Values in Social Work focused on Charity Work

Key words: value, good, ethics, virtue, morality, custom, manners, social work, social worker, helping organization, Charity, social teaching of the Catholic Church, Kant, Aristoteles, Social Work Code of Ethics, Code of the Czech Republic Charity, Social work standards of quality, professional ethics.

The diploma thesis deals with a reflection of values in helping professions focused on the fact what role they play for a social worker in Charity. The theoretical part describes basic concepts as ethics, morality and values and their philosophical and theological backgrounds. Then it speaks about the importance of values and their application in the social work. It analyses professional codes of the social work – especially the Code of Social Workers of the Czech Republic and the Czech Republic Charity Code. The questionnaire survey was focused on the knowledge of ethical and legal documents, significant for the social work in Charity, a subjective perception of the compatibility between work and direct care workers in the designated documents, and whether those documents help them in the social work. Questions were also targeted at the worker´s position in case of misconduct, his relationship to Christianity and the importance of a personal faith. At the end there is a query about three (subjectively for him) the most important values in the social work and a final evaluation. The results of the research showed, that the most important utility for the righteousness in Charity work are Work and Organizational rules, in the second place it is Act No. 108/2006 Coll., and Social services quality standards. Knowledge of the Bible and a compliance with the Code of the Czech Republic Charity and articles of the organization are the second significant group of values, which are tied together and help people in Charity. Social Workers Code of Ethics of the Czech Republic is known to workers, but it is not accepted as an important support for the work in Charity facilities. Workers state that the most important value in the social work is the empathy. It is linked with a love to a fellow and with a respect to a man and his human dignity.